

Bakalářská práce

Mimořádný lidový soud v Liberci a kauzy udavaček

Studijní program:

B0114A300071 Dějepis se zaměřením na vzdělávání

Studijní obory:

Dějepis se zaměřením na vzdělávání
Základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání

Autor práce:

Simona Šoufková

Vedoucí práce:

Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.
Katedra historie

Liberec 2024

Zadání bakalářské práce

Mimořádný lidový soud v Liberci a kauzy udavaček

<i>Jméno a příjmení:</i>	Simona Šoufková
<i>Osobní číslo:</i>	P19000118
<i>Studijní program:</i>	B0114A300071 Dějepis se zaměřením na vzdělávání
<i>Specializace:</i>	Dějepis se zaměřením na vzdělávání Základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání
<i>Zadávací katedra:</i>	Katedra historie
<i>Akademický rok:</i>	2021/2022

Zásady pro vypracování:

Cílem bakalářské práce je na základě analýzy pramenů (především ze Státního oblastního archivu v Litoměřicích) a jejich komparaci s poznatky z odborné literatury zpracovat příspěvek s retribuční tematikou. Konkrétní pozornost bude věnována případům udavaček, jejichž kauzy řešil Mimořádný lidový soud v Liberci během tzv. prvního retribučního období v letech 1945 až 1947.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

Jazyk práce:

tištěná/elektronická

čeština

Seznam odborné literatury:

Prameny:

Archiv bezpečnostních složek

Národní archiv

Státní oblastní archiv v Litoměřicích

Stráž severu – dobový tisk

Literatura:

BORÁK, Mečislav. *Spravedlnost podle dekretu: retribuční soudnictví v ČR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1998. ISBN 80-86101-07-X.

BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. V čes. jaz. vyd. 2. Praha: Prostor, 2000. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-028-1.

DEÁK, István. *Europe on Trial: The Story of Collaboration, Resistance and Retribution during World War II*. 1.vyd. Boulder: Westview Press, 2015, ISBN 97-8081-334-7899.

FROMMER, Benjamin. *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*. Praha: Academia, 2010. Novověk. ISBN 978-80-200-1838-0.

HRUBEŠOVÁ, Zuzana. *Retribuce a udavačství. Příklad Mimořádného lidového soudu Litoměřice 1945-1948*. Liberec, 2016. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci.

JARCOVSKÁ, Lucie. *Odplata, či spravedlnost?: mimořádné lidové soudy 1945-1948 na Královéhradecku*. Praha: Prostor, 2008. Obzor (Prostor). ISBN 978-80-7260-206-3.

KAPLAN, Karel. *Dva retribuční procesy: komentované dokumenty (1946-1947)*. 2. vyd. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Československé akademie věd, 1992. ISBN 80-85270-05-6.

KMOCH, Pavel. *Provinění proti národní cti: "malá retribuce" v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha: Academia, 2015. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-2475-6.

KOČOVÁ, Kateřina, RADVANOVSKÝ, Zdeněk, SUCHÁ, Jitka. *Mimořádný lidový soud v Liberci a Litoměřicích v letech 1945-1948*. 1. vyd. Ústí nad Labem: UJEP, 2001. ISBN 80-7044-326-X

KOČOVÁ, Kateřina. *Činnost mimořádných lidových soudů – MLS Česká Lípa, Liberec a Litoměřice*. Hradec Králové, 2006. Disertační práce. Univerzita Hradec Králové.

PEJČOCH, Ivo a Jiří PLACHÝ. *Okupace, kolaborace, retribuce*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky - Prezentační a informační centrum MO, 2010. ISBN 978-80-7278-529-2.

RAPAVÁ, Ivana. *Mimořádný lidový soud v Mostě v letech 1945-1948*. Ústí nad Labem: Albis international, 2010. ISBN 978-80-86971-22-3.

STANĚK, Tomáš. *Retribuční vězňi v českých zemích: 1945-1955*. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2002. ISBN 80-86224-33-3.

ŠLOUF, Jakub a Daniela NĚMEČKOVÁ. *Mimořádný lidový soud v Praze (1945-1948): retribuce jako služební úkol na hraně možností i profesní cti zaměstnanců justice*. Praha: Academia, 2020. 1938-1953. ISBN 978-80-200-3070-2.

UHLÍŘ, Jan Boris. *Ve stínu říšské orlice: protektorát Čechy a Morava, odboj a kolaborace*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2002. ISBN 80-86493-05-9.

ZIMMERMANN, Volker. *Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945)*. Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor). ISBN 80-7203-390-5.

Vedoucí práce:

Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.

Katedra historie

Datum zadání práce:

4. října 2021

Předpokládaný termín odevzdání: 15. prosince 2022

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. Milan Svoboda, Ph.D.
garant studijního programu

V Liberci dne 4. října 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

V první řadě bych chtěla nejvíce poděkovat Mgr. Kateřině Portmann, Ph.D. za její rady, připomínky a pomoc při zpracování této práce. Děkuji také Janě Vanišové ze Státního oblastního archivu v Litoměřicích a PhDr. Aleně Šimánkové z Národního archivu za jejich ochotu při poskytování materiálů z těchto archivů. Velký dík patří mé rodině za podporu a mým dcerám Agátě a Beátě za jejich trpělivost.

Anotace

Bakalářská práce se věnuje problematice soudní retribuce, jejímž cílem bylo vyrovnat se s válečnými zločiny kolaborace. Konkrétně analyzuje kauzy udavaček souzených u Mimořádného lidového soudu v Liberci. Z výzkumu, založeném především na studiu pramenů, jednoznačně vyplynulo, že důvody udání byly nejrůznější povahy a jen v omezené míře byly motivovány službou myšlenkám německého nacionálního socialismu. Vedle statistické analýzy se práce věnuje vybraným případovým studiím, které sledují život odsouzených od zatčení až po propuštění z výkonu trestu. Práce je první, která téma takto detailně zpracovává.

Klíčová slova: retribuce, udavačky, pomsta, mimořádný lidový soud, Liberec, odsun, Sudety, konfident, kolaborace, udání, retribuční vězni, amnestie

Anotation

The bachelor's thesis deals with the issue of judicial retributions aimed at dealing with the war crimes of collaboration. Specifically, it analyses the cases of informers tried in the Extraordinary People's Court in Liberec. The research, based mainly on the study of sources, clearly showed that the reasons for denunciations were of a variety of natures and only to a limited extent motivated by service to the ideas of German National Socialism. In addition to statistical analysis, the thesis focuses on selected case studies that follow the lives of convicts from arrest to release. The thesis is the first to treat the topic in such detail.

Keywords: retribution, informers, revenge, extraordinary people's court, Liberec, deportation, Sudetenland, confederate, collaboration, denunciation, retributive prisoners, amnesty

Obsah

Úvod.....	1
1 Kritika pramenů a literatury	6
1.1 Kritika pramenů.....	6
1.2 Kritika literatury	7
2 Mimořádný lidový soud v Liberci.....	11
3 Udavačství	17
4 Udavačky souzené Mimořádným lidovým soudem v Liberci	21
4.1 Délka trestu	25
4.2 Použití § 16/2	34
4.3 Věková struktura udavaček	38
4.4 Národnostní složení obviněných	40
4.5 Motivy a důvody udávání.....	42
4.6 Osudy udavaček souzených u MLS v Liberci, vykonávajících trest po ukončení retribučního soudnictví.....	50
Závěr.....	67
Použité prameny a literatura.....	71
Archivní prameny	71
Publikované prameny	71
Odborná literatura	71
Audiovizuální zdroje	77
Internetové zdroje:.....	77
Právní předpisy	77
Seznam příloh.....	0

Seznam tabulek

Tabulka 1: Počet žen a mužů souzených u MLS v Liberci za udavačství	39
Tabulka 2: Tresty udělené udavačkám u MLS v Liberci.....	43
Tabulka 3: Změna trestu udavaček u dochovaných spisů v NA.....	71

Seznam grafů

Graf 1: Počet souzených osob za § 11 u MLS v Liberci	40
Graf 2: Struktura souzených udavačů u MLS v Liberci z hlediska pohlaví	40
Graf 3: Tresty udělené udavačkám u MLS v Liberci	44
Graf 4: Národnostní složení udavaček souzených u MLS v Liberci	57
Graf 5: Porovnání úvodní výše trestu a trestu vykonaného	72

Seznam použitých zkratk

Gestapo – Geheime Staatspolizei (Tajná státní policie)

MLS – mimořádný lidový soud

NSDAP – Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Nacionálně-socialistická péče o blaho lidu)

NSF – NS-Fraenschaft (ženská nacionalistická organizace)

NSV – Nationalsozialistische Volkswohlfahrt (Organizace sociální péče přidružené k NSDAP)

ŘM – Říšská marka

SA – Sturmabteilung (Úderné oddíly)

Sb. – Sbírk

SD – Sicherheitsdienst (Bezpečnostní služba)

SOA – Státní oblastní archiv

SS – Schutzstaffel (Ochranný oddíl)

TNK – Trestní nalézací komise

UNWCC – United Nations War Crimes Commission (Komise spojených národů pro válečné zločiny)

Úvod

Retribuce¹ je dnes spojována s koncem druhé světové války a se zeměmi jí zasaženými. Jedná se o historické období, kdy bylo třeba se vyrovnat s válečnými zločinci a zločiny kolaborace a vzkázat případným budoucím viníkům, že zločin se nevyplácí.

Příprava na potrestání válečných zločinců probíhala již během války.² 13. ledna 1942 byla podepsána Svatojakubská deklarace³, o rok později vznikla Komise Spojených národů pro válečné zločiny.⁴ Moskevská dohoda přinesla zásadu, že váleční zločinci, kteří páchali zlo ve více zemích, mají být potrestáni společným rozhodnutím spojeneckých vlád.⁵ Na toto rozhodnutí navázala Londýnská dohoda⁶, která ustanovila zásady stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců OSY. Ustanovila Mezinárodní soudní tribunál v Norimberku.⁷ Váleční zločinci byli rozděleni do dvou kategorií, do první spadali hlavní váleční zločinci⁸, kteří měli být postaveni před Mezinárodní vojenský tribunál.⁹

¹ z latinského re-tribuere – odplata. In: VEBROVÁ, Jitka, KRAJÍČEK, Tomáš. *Slovník cizích slov*. Praha: Plot, 2006. ISBN 80-86523-77-2. S. 254.

² V průběhu druhé světové války, a i po ukončení války v Evropě se konaly konference v Teheránu, na Jaltě a v Postupimí. Zde se mimo jiné řešilo, jak bude naloženo s válečnými zločinci či právní rámec retribuice. In: JIŘÍK, Václav. *Nedaleko od Norimberku: z dějin Mimořádného lidového soudu v Chebu v letech 1946 až 1948*. Cheb: Svět křidel, 2000. ISBN 80-85280-68-X. S. 5.

³ Deklarace odsuzovala činy Němců na okupovaných území a připravovala na potrestání ty, kteří zločiny nařizovali, prováděli či se jich účastnili, a to bez ohledu na jejich národnost.

⁴ UNWCC. Vznikla 20. 10. 1943. Jejím cílem byl sběr fakt týkajících se mezinárodních zločinců. Organizovala spolupráci mezi členskými vládami a vymezovala jejich pravomoci a působnost. Pracovala také na přípravě Mezinárodního soudního tribunálu. In: FROMMER, Benjamin. *Národní očista: retribuice v poválečném Československu*. Novověk. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1838-0. S. 103, JIŘÍK, Václav. *Nedaleko od Norimberku: z dějin Mimořádného lidového soudu v Chebu v letech 1946 až 1948*. Cheb: Svět křidel, 2000. ISBN 80-85280-68-X. S. 5.

⁵ Moskevská dohoda byla uzavřena 1. listopadu 1943 mezi Velkou Británií, USA a Sovětským svazem. In: ŠLOUF, Jakub a NĚMEČKOVÁ, Daniela. *Mimořádný lidový soud v Praze (1945-1948): retribuice jako služební úkol na hraně možností i profesní cti zaměstnanců justice, 1938-1953*. Praha: Academia, 2020. ISBN 978-80-200-3070-2. S. 65.

⁶ Podepsána 8. srpna 1945

⁷ Soud začal 20. listopadu 1945 a i přes prvopočáteční plán, který předpokládal konec tohoto procesu do Vánoc téhož roku, byl soud ukončen až téměř napřesrok, 1. října 1946. Soud se konal v režii Velké Británie, Spojených států amerických, Svazu sovětských socialistických republik a Francie. In.: HAVLÍNOVÁ Jana. *Bakalářská práce. Československo a norimberský proces (norimberský proces v československém tisku)*. Praha, 2008. Karlova univerzita, Filozofická fakulta. prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc. S. 45-46.

DUDÁŠ, Michal. *Bohuslav Ečer: český lovec nacistů, 1938-1953*. Praha: Academia, 2019. ISBN 978-80-200-3002-3. S. 122.

⁸ Vůdcové, čelní představitelé, organizátoři.

⁹ Výsledkem soudu bylo 12 odsouzených představitelů nacistické moci k trestu smrti oběšením – Hermann Göring, Rudolf Hess, Joachim von Ribbentrop, Wilhelm Keitel, Ernst Kaltenbrunner, Alfred Rosener, Hans Frank, Wilhelm Frick, Julius Streicher, Walter Funk, Hjalmar Schacht, Karl Dönitz, 3 odsouzení k doživotnímu vězení, 4 dostali trest odnětí svobody na dobu 10–20 let a 3 byli osvobozeni. In.: LUDVÍKOVÁ, Miroslava. *Norimberský proces*. In: *Moderní dějiny*. Online. [cit. 30. dubna 2023] Dostupné z: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/norimbersky-proces/>.

Československo zahájilo přípravu na retribuci souběžně s diskusemi o mezinárodní justici, tedy roku 1942.¹⁰ Exilová vláda připravovala zákony, které měly platit po konci války.¹¹

Retribuční soudnictví na Slovensku¹² se řídilo jinými zákony než retribuční soudnictví v českých zemích. Slovenská národní rada 15. května 1945 schválila vlastní retribuční normu, jejíž platnost byla pouze na slovenském území.¹³

Tzv. první retribuční období v českých zemích začalo v červnu 1945 zřízením Národního soudu¹⁴, který měl za úkol soudit nejvyšší představitele protektorátního režimu.¹⁵ O deset dní později byl vládou vydán tzv. velký retribuční dekret¹⁶, *Dekret presidenta republiky ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech*¹⁷, jehož úkolem bylo soudit nacistické zrádce a jejich pomahače za zločiny provedené v tzv. zvýšeném ohrožení republiky¹⁸. Dekret obsahoval 34 paragrafů a byl rozdělen do dvou hlav.¹⁹ Hlava I. obsahovala 20 paragrafů a vymezovala

¹⁰ Jedním z nejvýznamnějších Československých občanů, kteří se podíleli na podobě nejen československé retribuce, ale i její mezinárodní podoby, byl Bohuslav Ečer. Vypracoval návrh, dle něhož měly být některé organizace prohlášeny za zločinecké. Jednalo se o nacistickou stranu, SS, SA a gestapo. Sám se podílel na dopadení válečných zločinců a zasedal u Norimberského tribunálu jako předseda československé delegace. In.: DUDÁŠ, Michal. *Bohuslav Ečer: český lovec nacistů. 1938-1953*. Praha: Academia, 2019. ISBN 978-80-200-3002-3. S. 37, 60, 122. EČER, Bohuslav a CENEK, Edvard. *Jak jsem je stíhal*. Část druhá: Stíhám. Praha: Naše vojsko, 1946. S. 140.

¹¹ KOČOVÁ, Kateřina. *Činnost mimořádných lidových soudů – MLS Česká Lípa, Liberec a Litoměřice*. Disertační práce. Hradec Králové, 2006. 346 stran. Univerzita Hradec Králové – Fakulta humanitních studií. Doc. PhDr. Zdeněk Radvanovský CSc. S. 74.

¹² Organizovalo se do tří typů soudů. Jednalo se o Národní soud, který sídlil v Bratislavě s pravomocí soudit prezidenta, členy vlády či sněmu. Dalším druhem soudů byly okresní lidové soudy a místní lidové soudy, které soudily obyvatele spadající do jejich obvodu. In: PETRANSKÝ, A. Ivan. *Ľudové súdnictvo na Slovensku v roku 1948*. In: PEJČOCH, Ivo a PLACHÝ, Jiří. *Okupace, kolaborace, retribuce*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – Prezentáční a informační centrum MO, 2010. ISBN 978-80-7278-529-2. S. 238-252.

¹³ Důvodem tohoto rozhodnutí byly různé aspekty – rozdílný historický vývoj během druhé světové války, komunisté na Slovensku měli větší vliv než v českých zemích, snažili se prosadit větší lidovost v retribučním soudnictví, což se projevilo větším zastoupením soudců z lidu. In.: RAPA VÁ, Ivana. *Mimořádný lidový soud v Mostě v letech 1945-1948*. Ústí nad Labem: Albis international, 2010. ISBN 978-80-86971-22-3. S. 39

¹⁴ Dekretem č. 17/1945 Sb., v platnost vstoupil 9. července 1945.

¹⁵ Drtinova vláda řešila otázku viny protektorátní vlády. Zda už členství v této vládě mělo být trestné. Jako trestné bylo označeno aktivní jednání na 15. březnu 1939. In: KAPLAN, Karel. *Dva retribuční procesy: komentované dokumenty (1946-1947)*. 2. vyd. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Československé akademie věd, 1992. ISBN 80-85270-05-6. S. 10.

¹⁶ Tzv. Benešovy dekrety – dnes má tento pojem negativní „nádech“. In: KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-352-1. S. 9-18.

¹⁷ *Dekret presidenta republiky ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech* Dekret č. 16/1945 Sb. o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. In: Parlament České republiky, Dokumenty Online. [cit. 15. dubna 2023]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/dek/161945.html>

¹⁸ Od 21. května 1938 až do 31. prosince 1946. Ustanovení počátku tzv. zvýšeného ohrožení republiky je spjato se všeobecnou mobilizací, konec je ovšem určen až více než půl roku po ukončení války. In.: JECH, K. – KAPLAN, K. (eds.): *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Brno 2012. S. 247.

¹⁹ Na sepsání tohoto dekretu se podílel i profesor mezinárodního práva Bohuslav Ečer.

zločiny proti státu,²⁰ zločiny proti osobám,²¹ zločiny proti majetku,²² zločin udavačství.²³ Ostatních devět paragrafů se věnovalo všeobecným ustanovením. Hlava II. ustanovovala mimořádné lidové soudy, a to jejich složení, průběh řízení, sídlo a další náležitosti spojené s fungováním soudů.

Tzv. velký retribuční dekret zřizoval 24 mimořádných lidových soudů²⁴ v sídlech krajských soudů, jejichž cílem bylo legální cestou potrestat představitele okupačních režimů, kolaboranty a udavače. Název lidový korespondoval s jejich složením. Byly tvořeny z pěti členů, jeden byl soudce z povolání a čtyři byli soudci z lidu. Během hlasování o vině či nevině mohli soudci z lidu přehlasovat soudce z povolání.²⁵ Zainteresováním lidí do těchto procesů docházelo k politizaci veřejného života. Soudy vznikaly postupně dle personálního zajištění. Soudci z lidu²⁶ byli většinou lidé, kteří na vlastní kůži zažili persekuci nebo se účastnili odboje.²⁷

Řízení před těmito soudy probíhalo jako před soudy stannými. Důraz byl kladen na to, aby co nejdříve, ale spravedlivě bylo vypořádáno s nacistickými zločinci a kolaboranty. Řízení nesmělo trvat déle než tři dny, jinak byl případ předán řádnému soudu. Před MLS nesměly být postaveny těhotné ženy, zjištění spoluviníků nesmělo oddalovat vynesení a výkon rozsudku, přelíčení se vedlo i v nepřítomnosti obžalovaného a trest smrti měl být vykonán do dvou hodin po vynesení rozsudku.²⁸

²⁰ § 1-4: Úklady o republiku, přípravu na úklady o republiku, ohrožení bezpečnosti republiky, poradu, zradu státního tajemství, vojenskou zradu, násilí proti ústavním činitelům, členství ve vyjmenovaných nacistických organizacích, propagaci nebo podporu fašistického nebo nacistického hnutí, schvalování nepřátelské vlády nebo jednotlivých činů okupantů, činovnictví ve vyjmenovaných organizacích, rozvrácení hnutí, směřující k osvobození republiky nebo poškozování jejích zájmů.

²¹ § 5-7: Zločiny veřejného násilí loupeží lidí, nakládání s člověkem jako s otrokem, vraždy, zabítí, těžké poškození na těle, těžké ublížení na těle s následkem smrti, loupeže dětí, omezování osobní svobody, vydírání, nebezpečné vyhrožování, těžké poškození a ublížení na těle, bezprávné omezování osobní svobody, nařízení nucené nebo povinné práce ve prospěch Německa nebo jeho spojenců, zavinění ztráty svobody obyvatele republiky.

²² § 8-10: Zlomyslné poškození cizího majetku, zhařství, násilné vpadnutí do cizího nemovitého statku, krádež, loupež, zpronevěra, podílnictví na nich, porušení domácnosti soukromými osobami, poškození cizího majetku, odnětí jmění správním rozhodnutím nebo jeho výkonem a zneužití tísňe k obohacení.

²³ § 11: Udání za skutečnou či smyšlenou činnost. (přidán po válce, neobsahuje křivé obvinění)

²⁴ Praha, Plzeň, Klatovy, Písek, České Budějovice, Tábor, Kutná Hora, Cheb, Most, Litoměřice, Česká Lípa, Liberec, Mladá Boleslav, Jičín, Hradec Králové, Chrudim, Jihlava, Znojmo, Brno, Olomouc, Uherské Hradiště, Nový Jičín, Opava, Těšín viz [Příloha č. 2: Mapa sídel MLS.](#)

²⁵ FROMMER, Benjamin. *Národní očista: retribuice v poválečném Československu*. Novověk. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1838-0. S. 180.

²⁶ Stát se soudcem bylo považováno za čest a občanskou povinnost, ale při nesplnění či neposlání dostatečné omluvy hrozil soudům peněžitý trest ve výši 10 000 Kč nebo i vězení v délce 8 dnů.

²⁷ De facto byli do procesu osobně zainteresováni. In: KOČOVÁ, Kateřina. *Činnost mimořádných lidových soudů – MLS Česká Lípa, Liberec a Litoměřice*. Disertační práce. Hradec Králové, 2006. 346 stran. Univerzita Hradec Králové – Fakulta humanitních studií. Doc. PhDr. Zdeněk CSc. S. 85.

²⁸ Výjimkou mohla být veřejná poprava, kdy odsouzeného je možno popravit do 24 hodin.

Rozsudky MLS v českých zemích byly v celosvětovém měřítku chápány jako jedny z nejpřísnějších. Dokonce v začátcích činnosti soudů bylo odsouzeno až 97 % obžalovaných, z nichž každý osmý byl popraven.²⁹ Z výsledků soudů lze vyvodit vyhrocenou situaci ve společnosti, která chtěla co nejpřísnější tresty. Postupem času se tresty i počty odsouzených snižovaly. Celkem bylo obviněno 180 000 lidí,³⁰ odsouzeno 30 043 lidí, z toho 713 rozsudků smrti, 20 620 lidí bylo odsouzeno k trestu odnětí svobody, z toho 741 doživotně.³¹

Později se ukázalo, že tzv. velký retribuční dekret nepostihuje celou škálu viníků.³² Z tohoto důvodu byl vydán dekret č. 138/1945 Sb. *Dekret presidenta republiky o trestání některých provinění proti národní cti* tzv. malý retribuční dekret a dekret prezidenta republiky č. 137/1945 Sb. o zajištění osob, které v době revoluční byly považovány za státně nespolehlivé. Cílem těchto dekretů bylo trestat menší zločiny, jakým bylo i provinění proti národní cti³³. To představovalo zločiny, které lze definovat jako nepřístojné chování urážející národní cítění českého a slovenského lidu, dobrovolný styk s okupanty s cílem majetkového či jiného obohacení a renegátství.³⁴ Sazby za tyto zločiny byly v porovnání s tzv. velkým dekretem mírnější, jednalo se o tresty do jednoho roku vězení, pokutu do výše jednoho milionu korun nebo veřejné pokárání případně kombinaci těchto trestů.³⁵

Tato práce se zaměřuje na ženy obviněné ze zločinu udavačství, které stanuly před MLS v Liberci v letech 1945–1948. Podstatou práce je analýza těchto případů dle dochovaných spisů ve Státním oblastním archivu v Litoměřicích. Ženy obviněné ze zločinu udavačství jsem sledovala z více možných hledisek. Jednalo se o věkovou, genderovou a národnostní strukturu

²⁹ Jedná se o období do 1. října 1945. In: BORÁK, Mečislav: Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě 1945–1948: Šenov u Ostravy 1945. S. 54.

³⁰ I přesto, že české země nepatřily mezi ty, které byly nejvíce postiženy válkou, a její retribuční soudnictví patří mezi nejpřísnější. Díky průmyslu nebyly české země zdevastované válkou tak, jako tomu bylo například v Polsku. I přesto polské soudy odsoudily 17 845 nacistických zločinců a kolaborantů, což je 3x méně než soudy české. In: DEÁK, István. *Europe on trial: the story of collaboration, resistance, and retribution during World War II*. New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2018. ISBN 978-0-8133-4789-9. S. 33-40, BORÁK Mečislav, *Spravedlnost podle dekretu: Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945–1948)*. 1. vyd. Šenov u Ostravy: Tilia, 1998. ISBN 80-86101-07-X. S. 101.

³¹ JANEČKOVÁ Eva, *Národní očista*, 1:40 minuta [film]. [cit. 30. května 2022]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11304240557-narodni-ocista/21756226626/>.

³² Na konci tzv. prvního retribučního období přednosta Mimořádného lidového soudu v Liberci, při zpracovávání zkušenosť s první retribuční, upozornil na to, že nebylo postiženo pohlavní zneužití osob. In: PORTMANN, Kateřina, Jitka SUCHÁ a Zdeněk RADVANOVSKÝ. *Mimořádný lidový soud v Liberci a Litoměřicích v letech 1945-1948*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2001. Juvenilia. ISBN 807044326x. S. 24.

³³ Nepřístojné chování, urážející národní cítění českého či slovenského lidu.

³⁴ Renegátství = přihlášení se k německé či maďarské národnosti. In: KMOCH, Pavel. LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. *Pomsta nebo spravedlnost? Trestní nalézací komise v českých zemích*. Fontes Nissae, Prameny Nisy, 2011, sv. 12, ISBN 978-80-7372-827-4, ISSN 1213-5097. S. 187.

³⁵ Do trestu se započítávala doba v zajišťovací vazbě. In: KMOCH, Pavel. *Provinění proti národní cti: "malá retribuce" v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2475-6. S. 102.

žen. Kauzy jsem vyhodnotila z perspektivy délky trestu, motivů udání a četnosti použití paragrafu 16/2.

V další části práce se věnuji analýze případů udavaček, které byly internovány v československých věznicích po ukončení retribučního soudnictví a jejichž spisy se dochovaly v Národním archivu. U těchto archiválií sleduji život odsouzených – místo jejich internace a průběh pobytu ve věznicích. Tato studie se zaměřuje na poskytnutí analýzy a statistického porovnání případů žen obviněných z udavačství před Mimořádným lidovým soudem v Liberci s cílem přispět k porozumění retribučního soudnictví v této oblasti.

Text je doplněn tabulkami a grafy, zatímco příloha obsahuje fotografie, dopisy a tabulku se všemi dochovanými případy ze Státního oblastního archivu v Litoměřicích, které se týkají žen obviněných z udavačství.³⁶

³⁶ Seznam udavaček souzených u Mimořádného lidového soudu v Liberci obsahuje signaturu jednotlivých spisů, jména a příjmení obžalovaných, národnost, místo a datum narození poslední bydliště, povolání, od kdy do kdy trvala vazba, datum rozsudku, výši rozsudku, vězení, důvod obvinění u MLS a případně jaká osoba měla být udána. Seznam udavaček souzených u Mimořádného lidového soudu v Liberci dochovaný v Národním archivu Praha obsahuje jméno udavačky, výši trestu, původní propuštění, skutečné propuštění, národnost a internaci.

1 Kritika pramenů a literatury

1.1 Kritika pramenů

Stěžejním pramenem, se kterým jsem pracovala, byly spisy uložené ve Státním oblastním archivu v Litoměřicích a spisy uložené v Národním archivu. Ve SOA v Litoměřicích se jednalo o spisy fondu Mimořádného lidového soudu v Liberci, konkrétně 60 spisů týkající se žen obžalovaných z udavačství. Spisy vždy obsahovaly rozsudek nad dotyčnou osobou,³⁷ důvody vynesení takového rozsudku, zločiny,³⁸ ze kterých byly obviněny a výši trestu. I když jsou spisy různorodé, většina obsahuje například stíhací návrh, vyšetřovací zprávu či zadržovací protokol. Jen zhruba v polovině případů byly ve spisech založeny svědecké protokoly, které mi daný případ přiblížily i z jiných úhlů pohledu a byly tak rozšířeny o další skutečnosti a podrobnosti. Bylo ale třeba se na tento pramen podívat kriticky a nebrat jej jako daný fakt.³⁹ Ničím výjimečným nebyly dokumenty s žádostmi o milost, většinou v rámci stmelení rodiny. Tyto žádosti většinou zasílali manželé, matky či děti odsouzených, kteří byli deportováni. Ozvlášťujícím dokumentem, který bylo možno ve spisech nalézt, byl dokument o zjišťování pověsti, kdy soud zažádal příslušný orgán činný v místě pobytu, aby získal informace o pověsti, jakou měla dotyčná v místě svého bydliště. Ve spisech domnělých udavaček nebyly dochovány žádné fotografie ani dokumenty osobnějšího charakteru.

Dalším důležitým pramenem byly materiály dochované v Národním archivu z fondu Správy sboru nápravné výchovy, týkající se odsouzených udavaček, které svůj trest vykonávaly i po ukončení činnosti mimořádných lidových soudů. Celkem bylo internováno 24 žen souzených u MLS v Liberci, v Národním archivu se dochovalo 14 spisů. Tyto spisy rozšířily informace o udavačkách především v oblasti jejich internace. Stejně jako spisy ze SOA obsahovaly rozsudek MLS. Tyto spisy se lišily již jejich přední stranou, kde je uvedena doba trestu, ukončení trestu a den vystoupení z věznice. Spisy obsahovaly také změny v umístění vězně, lékařské posudky potřebné pro odsun, případně jiná lékařská vyšetření a dotazník. Z otázek uvedených v dotazníku je patrná politická změna poměrů ve společnosti. Na dotazníky je třeba koukat kriticky, dotyčné je pravděpodobně vyplňovaly tak, aby si dále neškodily, případně si naopak přilepšily.

Nejvíce jsem z hlediska právních předpisů k této problematice využívala Dekret č. 16/1945 Sb. Dekret presidenta republiky o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich

³⁷ Rozsudek je dostupný i on-line na stránkách Státního oblastního archivu v Litoměřicích.

³⁸ Jednalo se o zločin udavačství dle § 11, zločiny proti státu § 3, zločiny proti osobám § 5 a § 6, zločiny proti majetku § 8 a § 10.

³⁹ Křivé svědectví nebylo soudy trestáno.

pomahačů a o mimořádných lidových soudech. Právě tento dekret právně ustanovuje MLS a mnou sledovaný Mimořádný lidový soud v Liberci. Definuje také zločin udavačství, který je předmětem mé práce. K uvedení do kontextu problematiky bylo třeba se seznámit s dalšími právními předpisy. Za tímto účelem jsem využila edice *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945* od Karla Kaplana a Karla Jecha⁴⁰ a *Dva retribuční procesy: komentované dokumenty (1946-1947)* Karla Kaplana.⁴¹

K doplnění informací k jednotlivým kauzám, případně skutečnostem týkajících se udání, jsem zvolila jako další pramen denní dobový tisk Stráž Severu a Večerní České slovo.

1.2 Kritika literatury

Po nástupu demokracie po roce 1989 došlo i k otevření některých archivů veřejnosti, což vedlo k vzestupu zájmu o retribuční problematiku. Od té doby se téma retribuice stalo námětem mnoha autorů.

Zásadním porevolučním autorem tohoto tématu se stal Mečislav Borák se svým dílem *Spravedlnost podle dekretu: Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*.⁴² Jedná se o jednu z nejcitovanějších monografií týkajících se retribuice. Je zde uveden kontext vzniku retribučního období, tzv. druhé retribuční období i vznik retribuice na Slovensku⁴³ a uplatnění jiných právních norem. Druhým stěžejním autorem pro téma retribuice v Československu je Benjamin Frommer a jeho práce *Národní očista: retribuice v poválečném Československu*.⁴⁴ Autor se zde zabývá celým procesem retribuice, jejími začátky, divokou retribuicí, ale také podrobně rozebírá zločiny uvedené v tzv. velkém retribučním dekretu. Díky svému výzkumu dokáže komparovat výsledky u jednotlivých MLS. Neopomíjí ani tzv. druhé retribuční soudnictví a věnuje se i Národnímu soudu a malé retribuici. Té se také věnuje Pavel Kmoch ve své knize *Provinění proti národní cti: "malá retribuice" v českých zemích a Trestní*

⁴⁰ JECH, Karel a KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945: dokumenty*. 2. opr. a dopl. vyd. Brno: Doplněk, 2002. ISBN 80-7239-115-1.

⁴¹ KAPLAN, Karel. *Dva retribuční procesy: komentované dokumenty (1946-1947)*. 2. vyd. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Československé akademie věd, 1992. ISBN 80-85270-05-6.

⁴² BORÁK, Mečislav. *Spravedlnost podle dekretu: retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1998. ISBN 80-86101-07-X.

⁴³ Retribuční na Slovensku se také věnuje Petranský v kapitole *Ľudové súdnictvo na Slovensku v roku 1948* v knize Ivo Pejčocha a Jiřího Plachého *Okupace, kolaborace, retribuice*. In.: PETRANSKÝ, A. Ivan. *Ľudové súdnictvo na Slovensku v roku 1948*. In: PEJČOCH, Ivo a PLACHÝ, Jiří. *Okupace, kolaborace, retribuice*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – Prezentáční a informační centrum MO, 2010. ISBN 978-80-7278-529-2. S. 238–252.

⁴⁴ FROMMER, Benjamin. *Národní očista: retribuice v poválečném Československu*. Praha: Academia, 2010. Novověk. ISBN 978-80-200-1838-0.

*nalézací komise v Benešově u Prahy.*⁴⁵ Kniha se zaměřuje především na tzv. malou retribuci, k mému tématu jsem využila především první kapitoly pojednávající o vzniku retribuční komise a rovněž o vzniku mimořádných lidových soudů.

K problematice mimořádných lidových soudů jsem vycházela z díla *Mimořádný lidový soud v Mostě v letech 1945-1948*⁴⁶ od Ivany Rapavé, která se zabývá nejen činností MLS v Mostě, ale i zákonným podložením retribuční komise a nalezneme zde také kapitolu věnující se udavačství. Mým dalším zdrojem se stala kniha Lucie Jarkovské *Odplata, či spravedlnost?: mimořádné lidové soudy 1945-1948 na Královéhradecku*,⁴⁷ kde se autorka věnuje především retribuci na Královéhradecku, ale uvádí i konkrétní informace z trestních spisů členěných do podkapitol například konfidenti gestapa či udavači. Pro doplnění informací a komparaci výsledků s ostatními MLS jsem většinou využila absolventské práce.⁴⁸ Tou nejzásadnější pro mě byla bakalářská práce od Zuzany Hrubéšové, která se zabývala tématem *Retribuce a udavačství. Případ mimořádného lidového soudu Litoměřice 1945-1948*.⁴⁹

Mým největším zdrojem v oblasti retribučního soudnictví na Liberecku byly práce od historičky Kateřiny Portmann. Jednalo se především o *Mimořádný lidový soud v Liberci a Litoměřicích v letech 1945-1948*,⁵⁰ jehož je spoluautorkou. Zde se Portmann zaměřuje především na charakteristiku spisů MLS v Liberci a více se zde věnuje trestům smrti uděleným tímto soudem. V disertační práci *Činnost mimořádných lidových soudů – MLS Česká Lípa, Liberec a Litoměřice*⁵¹ se hlouběji věnuje činnosti těchto soudů a jsou zde uvedeny i případové

⁴⁵ KMOCH, Pavel. *Provinění proti národní cti: "malá retribuce" v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha: Academia, 2015. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-2475-6.

⁴⁶ RAPAVÁ, Ivana. *Mimořádný lidový soud v Mostě v letech 1945-1948*. Ústí nad Labem: Albis international, 2010. ISBN 978-80-86971-22-3.

⁴⁷ JARKOVSKÁ, Lucie. *Odplata, či spravedlnost?: mimořádné lidové soudy 1945-1948 na Královéhradecku*. Praha: Prostor, 2008. Obzor (Prostor). ISBN 978-80-7260-206-3.

⁴⁸ CILEROVÁ, Zuzana. *Mimořádný lidový soud v Mostě v tzv. prvním retribučním období. Případy příslušníků SS*. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2022., GOLA, Ondřej. *Fenomén udavačství a kolaborace v Protektorátu Čechy a Morava ve vybraných příkladech*. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové. Hradec Králové, 2023., HAVLÍNOVÁ Jana. *Československo a norimberský proces (norimberský proces v československém tisku)*. Bakalářská práce. Karlova univerzita. Praha, 2008., MÜLLER, Jan. *Mimořádný lidový soud v Uherském Hradišti 1945–1948*. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové. Hradec Králové, 2015., PROKOPOVÁ, Petra. *Pomsta nebo spravedlnost? Případy příslušníků SD před Mimořádným lidovým soudem v Mostě v tzv. prvním retribučním období*. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2023., PŘIBÍK, Adam. *Ženy odsouzené Mimořádným lidovým soudem v Mostě v letech 1945–1947*. Bakalářská práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. Ústí nad Labem, 2011., SKRBKOVÁ, Linda. *Děti z Liberce v tzv. konečném řešení židovské otázky*. Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci. Liberec 2022.

⁴⁹ HRUBEŠOVÁ, Zuzana. *Retribuce a udavačství. Případ Mimořádného lidového soudu Litoměřice 1945–1948*. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2016.

⁵⁰ PORTMANN, Kateřina, Jitka SUCHÁ a Zdeněk RADVANOVSKÝ. *Mimořádný lidový soud v Liberci a Litoměřicích v letech 1945-1948*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2001. Juvenilia. ISBN 807044326x.

⁵¹ KOČOVÁ, Kateřina. *Činnost mimořádných lidových soudů – MLS Česká Lípa, Liberec a Litoměřice*.

studie souzených. V nejnovější práci *Vyrovnaní se s válečnými zločiny a zločiny kolaborace po druhé světové válce v Liberci*⁵² se zabývá tématem retribuce zaměřené na Liberecko. Tato práce mapuje retribuční období od divoké retribuce, MLS v Liberci během tzv. prvního i tzv. druhého retribučního období. Zabývá se také tzv. malou retribuicí a věnuje se jednotlivým kauzám, které stanuly před tímto soudem. V mé práci jsem využila i další studie této autorky.⁵³ Portmann se ve svých pracích věnuje nejen vzniku a činnosti MLS, ale také celkovým počtům odsouzených, charakteristice soudních spisů a uvádí případové studie odsouzených.

Retribuce je úzce spojena s odsunem Němců z Československa, tomuto tématu se nejvíce věnuje autor Tomáš Staněk, jehož tři knihy jsem použila k čerpání informací. Jednalo se o *Odsun Němců z Československa 1945-1947*⁵⁴ a *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*.⁵⁵ A o knihu *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů* jejímž spoluautorem je společně s Adrianem von Arburgem.⁵⁶

Tomáš Staněk se také věnuje vězeňství a ve své práci *Retribuční vězni v českých zemích: 1945–1955*⁵⁷ rozebírá vězeňství v jednotlivých úsecích, věnuje se také tématu amnestií, které je pro tuto práci klíčové. K tématu jsem čerpala informace z disertační práce Radka

Disertační práce. Univerzita Hradec Králové. Hradec Králové, 2006.

⁵² PORTMANN, Kateřina. *Vyrovnaní se s válečnými zločiny a zločiny kolaborace po druhé světové válce v Liberci*. Litoměřice. Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2024. ISBN 978-80-7649-049-9.

⁵³ KOČOVÁ, Kateřina. *Trestní spisy mimořádného lidového soudu v Liberci jako pramen k dějinám druhé světové války*. In: FEJTOVÁ, Olga, Václav LEDVINKA a Jiří PEŠEK. *Evropská velkoměsta mezi koncem války světové a války studené (1945-1989): stati a rozšířené příspěvky z 28. vědecké konference Archivu hlavního města Prahy, uspořádané ve spolupráci s Institutem mezinárodních studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy ve dnech 6. a 7. října 2009 v Clam-Gallasově paláci v Praze*. Praha: Scriptorium, 2011. S. 547-581. ISBN 978-80-86852-38-6, LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. *Mimořádný lidový soud v České Lipě*. *Fontes Nissae, Prameny Nisy*, 2007, sv. 8, S. 125-148. ISBN 978-80-7372-280-7, ISSN 1213-5097, LOZOVIUKOVÁ,

Kateřina, ŠTOPPEROVÁ, Lenka. *Oblastní sběrné středisko v Liberci a odsun Němců*. *Fontes Nissae, Prameny Nisy*, 2009, sv. 10, S. 87-115. ISBN 978-80-7372-553-2, ISSN 1213-5097, LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. *Tresty smrti udělené u Mimořádného soudu v Liberci v letech 1945–1948*, *Fontes Nissae, Prameny Nisy*, 2008, sv. 9. S. 73-106. ISBN 978-80-7372-432-0, ISSN 1213-5097, PAŽOUT, Jaroslav a PORTMANN, Kateřina

(ed.). *Spravedlnost, nebo pomsta?: potrestání válečných zločinců, kolaborantů a zrádců po 2. světové válce v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2022. ISBN 978-80-7516-013-3., PORTMANN, Kateřina. *Liberec po druhé světové válce*. MELANOVÁ, Miloslava, Rudolf ANDĚL, Robert KVAČEK, Markéta LHOTOVÁ, Kateřina PORTMANN a Milan SVOBODA. *Liberec*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. *Dějiny českých, moravských a slezských měst*. S. 326-341. ISBN 978-80-7422-484-3., PORTMANN, Kateřina. „*Jednou Němec, vždycky Němec*“ *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po druhé světové válce*. PAŽOUT, Jaroslav a PORTMANN, Kateřina (ed.). *"Nechtění" spoluobčané: skupiny obyvatel perzekvovaných či marginalizovaných z politických, národnostních, náboženských i jiných důvodů v letech 1945-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018. ISBN 978-80-88292-06-7.

⁵⁴ STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. Praha: Academia, 1991. ISBN 80-200-0328-2.

⁵⁵ STANĚK, Tomáš. *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 2005. 366 s. Sešity ÚSD AV ČR; sv. 41. ISBN 80-7285-062-8.

⁵⁶ ARBURG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2011. ISBN 978-80-86057-67-5.

⁵⁷ STANĚK, Tomáš. *Retribuční vězni v českých zemích: 1945-1955*. Vyd. 1. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2002. ISBN 80-86224-33-3.

Slabotínského *Amnestie prezidenta republiky v letech 1960 a 1962 a rehabilitace vězňů v 60. letech*.⁵⁸ K celkovému dokreslení situace udavaček při odpykávání si trestu ve věznicích po Československu po ukončení retribučního soudnictví jsem využila publikace Karla Kaplana a Pavla Palečka *Komunistický režim a politické procesy v Československu*.⁵⁹ Jako přímé svědectví k tomuto období a soužití retribučních, politických, kriminálních a jiných vězenkyň mi sloužil příběh Dagmary Šimkové *Byly jsme tam taky*⁶⁰ a knihu Kláry Pinerové *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*.⁶¹

Kompletní seznam literatury a pramenů předkládám na konci své bakalářské práce.

⁵⁸ SLABOTÍNSKÝ, Radek. *Amnestie prezidenta republiky v letech 1960 a 1962 a rehabilitace politických vězňů v 60. letech*. Disertační práce. Masarykova univerzita. Brno, 2010.

⁵⁹ KAPLAN, Karel a PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2008. ISBN 978-80-7364-049-1.

⁶⁰ ŠIMKOVÁ, Dagmar. *Byly jsme tam taky*. Vydání 10., v tomto nakladatelství 8. Praha: Monika Le Fay, 2022. ISBN 978-80-905589-9-1.

⁶¹ PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Po válce. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. ISBN 978-80-7422-590-1.

2 Mimořádný lidový soud v Liberci

Mimořádný lidový soud v Liberci byl vládou ustanoven v září 1945.⁶² Svou činnost zahájil až ke konci roku, 21. prosince 1945.⁶³ Budování této organizace tedy trvalo čtyři měsíce, důvod prodlevy byl obdobný jako u ostatních MLS. Bylo nutné najít a připravit vhodné prostory pro jednání soudů.⁶⁴ Kromě toho muselo být zajištěno veškeré potřebné vybavení a administrativa. Klíčovou součástí příprav byl nábor a školení personálu. Soudy potřebovaly kvalifikované soudce, žalobce a další právní i administrativní personál.⁶⁵ Právě pro pohraniční mimořádné lidové soudy byl nedostatek personálu typický.⁶⁶ V oblasti totiž chyběli čeští občané s adekvátním vzděláním. A i přesto, že v případě Liberce proces znovuosídlení pohraničí začal paralelně s vysídlováním původních německých obyvatel, trvalo poměrně dlouho, než se podařilo situaci v Liberci a jeho okolí stabilizovat. Další problémy nastaly v souvislosti se svědky – mnozí z nich, pokud válku přežili, opustili město dobrovolně nebo byli vysídleni ještě před zahájením vyšetřování. Většina německy mluvících osob byla vyjma několika výjimek podrobena odsunu.⁶⁷

Příprava na soudní procesy vyžadovala rozsáhlý sběr a analytické zpracování důkazů a také shromažďování svědeckých výpovědí, které hrály v rozhodování soudů klíčovou roli.⁶⁸

⁶² 3. září došlo také ke jmenování Mimořádných lidových soudů v Mostě, Jičíně a Opavě. In: CILEROVÁ, Zuzana. *Mimořádný lidový soud v Mostě v tzv. prvním retribučním období. Případy příslušníků SS*. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2022. S. 28.

⁶³ Prvním mimořádným soudem, který zahájil svou činnost byl MLS v Brně, v květnu 1945. Naopak nejpозději se začalo soudit u MLS v Chebu, a to až v roce 1946. In: BORÁK, Mečislav. *Spravedlnost podle dekretu: retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1998. ISBN 80-86101-07-X. S. 43.

⁶⁴ Sídlem tohoto soudu se stal Krajský soud v Liberci na adrese U Soudu 540, 460 01 Liberec 1

⁶⁵ Při výběru kandidátů bylo nezbytné provést důkladné prověření, aby se zajistilo, že nejsou nijak spojeni s předchozím režimem nebo nacistickou okupací. Nesměli být vyšetřováni u jiných MLS či u řádných soudů. U MLS v Liberci byl několikrát vyšetřován Eduard Pospíchal ještě před složením slibu. Důvodem bylo podezření z kolaborace během války. Soud si vyžádal osvědčení o národní spolehlivosti a informace o jeho chování v době protektorátu. Teprve když mu místní národní výbor udělil osvědčení a když mu nebyla prokázána kolaborace, mohl složit slib. Mezi další, kdo byli vyšetřováni, patří Karel Šilhán a Robert Koumar, cit. SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945–1948, Karton 1.

⁶⁶ Skladba obyvatel v červnu 1945 byla stále většinově německá. Před druhou světovou válkou byl Liberec město s českou menšinou přibližně 7 %. Na základě vydávání potravinových lístků bylo v červnu roku 1945 v Liberci 14 798 Čechů a 34 403 Němců. V té době zde ale už probíhaly dva procesy – vysídlování původního německy mluvícího obyvatelstva a osídlování města novými lidmi z vnitrozemí. In: PORTMANN, Kateřina. *Liberec po druhé světové válce*. MELANOVÁ, Miloslava, Rudolf ANDĚL, Robert KVAČEK, Markéta LHOTOVÁ, Kateřina PORTMANN a Milan SVOBODA. *Liberec*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Dějiny českých, moravských a slezských měst. ISBN 978-80-7422-484-3. S. 328.

Více ke statistice odsouzených dle národnosti In: PORTMANN, Kateřina; SUCHÁ, Jitka a RADVANOVSKÝ, Zdeněk. *Mimořádný lidový soud v Liberci a Litoměřicích v letech 1945-1948*. Juvenilia. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2001. ISBN 80-7044-326-X. S. 28.

⁶⁷ PORTMANN, Kateřina. *Vyrovnaní se s válečnými zločiny a zločiny kolaborace po druhé světové válce v Liberci*. Litoměřice. Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2024. ISBN 978-80-7649-049-9. S. 52.

⁶⁸ Zajímavostí je, že retribuční soudy neměly možnost potrestat osoby, které podaly křivé svědectví. Prostřednictvím retribučních soudů tak mohlo docházet k vyřizování osobních sporů. In: PORTMANN,

Přípravu měla v každém okrese na starosti vyšetřovací trestní komise. Která měla připravit podkladové materiály pro jednotlivá zasedání. Materiály, případně podněty k vyšetřování, byly poskytovány jedinci nebo organizacemi, jakou byla například Národní bezpečnost. Vyšetřovací komise poté rozhodovala, jestli bude zajištěný postaven před MLS, řádný soud, propuštěn nebo vysídlen za hranice.⁶⁹ Těchto komisí bylo 7 a každá fungovala v jednom z okresů, které spadaly pod MLS v Liberci. Jednalo se o okresní soudy⁷⁰ – Frýdlant v Čechách, Chrastava, Jablonec nad Nisou, Jablonné v Podještědí, Liberec, Nové Město pod Smrkem a Tanvald.⁷¹ Všechny tyto okrsky byly součástí bývalé Říšské župy Sudety a Liberec byl jejím hlavním městem.

Přednostou u MLS v Liberci byl v prvním retribučním období jmenován JUDr. Ladislav Bednařík – Fikar. Dále bylo nutné jmenovat přednosty jednotlivých soudních senátů, soudce z povolání,⁷² soudce z lidu⁷³ a další nezbytné zaměstnance, kterými byli například popravčí Julius Bartůněk,⁷⁴ duchovní či ústřední lékař MUDr. Jan Šolc.⁷⁵ Soudci z lidu byli vládou jmenováni 3. září 1945 a slib skládali do rukou přednosty soudu.⁷⁶

První rozsudky u MLS v Liberci padly v den zahájení jeho činnosti – 21. prosince 1945. Týkaly se provinění udavačství, které patřilo k druhému nejčastějšímu důvodu udělení trestu. Celkově byl převažujícím skutkem, za který byli obvinění odsuzováni, členství v nacistických organizacích. Nejvíce osob bylo odsouzeno za příslušnost k NSDAP⁷⁷ a za příslušnost k organizaci SA.⁷⁸ Třetím nejčastějším zločinem byla propagace a podpora nacistického

Kateřina. *Vyrovnání se s válečnými zločiny a zločiny kolaborace po druhé světové válce v Liberci*. Litoměřice. Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2024. ISBN 978-80-7649-049-9. S. 49.

⁶⁹ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Karton č. 1.

⁷⁰ Jedná se o okresní soudy z dané doby.

⁷¹ [Příloha č. 3: Mapa okrsků MLS Liberec](#)

⁷² Soudců z povolání bylo jmenováno 7: JUDr. Lad. Bednařík-Fikar, bývalý přednosta MLS v Liberci, JUDr. Emanuel Eysselt-Klímpély – krajský soudce v Liberci, JUDr. Jaroslav Králík – krajský soudce v Liberci, JUDr. Emanuel Rausch – krajský soudce v Liberci, JUDr. Jaroslav Zubík – krajský soudce v Liberci, JUDr. Karel Pávek – přednosta o.s. v Tanvaldu

⁷³ [Příloha č. 4: Seznam soudců z lidu MLS v Liberci v tzv. prvním retribučním období](#).

⁷⁴ U MLS v Liberci působil po celé retribuční období.

⁷⁵ Jako lékař působil také v libereckém oblastním sběrném středisku pro Němce. Po únoru 1948 byl jmenován členem Akčního výboru města Liberec. V padesátých letech se stal obětí vykonstruovaného politického procesu, ve kterém byl obviněn z přípravy bombových útoků. Byl odsouzen ke 13 letům odnětí svobody. In: PORTMANN, Kateřina. *Vyrovnání se s válečnými zločiny a zločiny kolaborace po druhé světové válce v Liberci*. Litoměřice. Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2024. ISBN 978-80-7649-049-9. S. 53.

⁷⁶ A to 3. září 1945, 17. října 1945, 8. ledna 1946, 14. května 1946, cit. SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Karton 1, také: KOČOVÁ, Kateřina. *Činnost mimořádných lidových soudů – MLS Česká Lípa, Liberec a Litoměřice*. Disertační práce. Hradec Králové, 2006. 346 stran. Univerzita Hradec Králové – Fakulta humanitních studií. Doc. PhDr. Zdeněk Radvanovský CSc. S. 42

⁷⁷ NSADP – Národně socialistická německá dělnická strana (Nationalisozialistische Deutsche Arbeiterpartei). To je německá krajně pravicová politická strana založená Antonem Drexlerem a Karlem Harrerem 5. ledna 1919 v Mnichově.

⁷⁸ SA, Sturmabteilung je paramilitární organizace nacistické strany v Německu před a během druhé světové války. Je nutné ale upozornit, že od začátku fungování MLS až do října 1946 bylo členství v organizaci SA

hnutí.⁷⁹ Nebylo jednoduché obžalovaného přiřadit k jednomu určitému zločinu, za který byl souzen. Většina osob, která stanula před soudem, byla totiž obviněna z více zločinů.

Během retribučního období bylo u Mimořádného lidového soudu v Liberci podáno 3 557 trestních oznámení, projednalo se 1 389 z nich. V 64 % došlo k odsouzení dotyčného, ve 35 % byl vynesena zprošťující rozsudek a 1 % případů se týká smrti obžalovaného před zahájením hlavního přelíčení či upuštění od stíhání.⁸⁰ Z hlediska nejvyšších trestů bylo vyneseno 8 rozsudků smrti a 31 doživotí.⁸¹

Svou činnost v prvním retribučním období soud ukončil 4. května 1947. V případě, že soud nestihl projednat všechny žaloby do ukončení své činnosti, byly neprojednané případy předány řádnému soudu. Po ukončení činnosti mimořádných lidových soudů žádalo ministerstvo spravedlnosti po přednostech soudů hodnocení jednotlivých soudů včetně statistik.⁸² JUDr. Ladislav Bednařík-Fikar tak zhodnotil retribuční soudnictví jako zdařilé, které vcelku postihovalo veškerá hrubá provinění. Upozornil však na fakt, že nebylo postihováno pohlavní zneužití osob provedené v koncentračních táborech, věznicích nebo kdekoli jinde. Dále viděl jako problém příliš vysoké sazby⁸³ za členství v organizacích jako je NSKK, SA, NSDAP,⁸⁴ které vedlo k vyššímu využívání § 16/2.⁸⁵ Soudce z lidu hodnotil přednosta soudu jako osoby rozhodující se téměř jednomyslně, upozornil však na jejich liknavou docházku, kdy ze 7 obeslaných soudců k soudu nedorazili ani 4, takže nebyl soud usnášení schopný. Tak jako u jiných soudů i v Liberci byly na začátku retribučního soudnictví vyřčeny vyšší tresty než k jeho konci za stejný paragraf. Například za členství v nacistických organizacích byl na konci

považováno za trestný čin. Až 30. září a 1. října 1946 Mezinárodní vojenský tribunál označil organizace SS (i SD) a gestapo za zločinecké, a naopak za členství v organizaci SA, říšské vládě a generálním štábu se rozhodl považovat za nezločinné.

⁷⁹ PORTMANN, Kateřina, Jitka SUCHÁ a Zdeněk RADVANOVSKÝ. *Mimořádný lidový soud v Liberci a Litoměřicích v letech 1945-1948*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2001. Juvenilia. ISBN 807044326x. S. 30.

⁸⁰ Tamtéž. S. 28.

⁸¹ PORTMANN, Kateřina, Jitka SUCHÁ a Zdeněk RADVANOVSKÝ. *Mimořádný lidový soud v Liberci a Litoměřicích v letech 1945-1948*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2001. Juvenilia. ISBN 807044326x. S. 30-31.

Z perspektivy dochovaných spisů činily jejich ztráty 4 %. V roce 1945 se dochovalo všech 52 spisů, v roce 1946 se dochovalo 938 spisů a 30 nebylo nalezeno a v roce 1947 se dochovalo 398 spisů a došlo ke ztrátě 24 spisů a v posledním roce 1948 je v archivech 58 spisů a 3 chybí.

⁸² SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Karton č.1.

⁸³ Nejnižším trestem bylo 5 let.

⁸⁴ Předmětem vyšetřování nebyla činnost obžalovaných v těchto organizacích, ale k odsouzení stačilo členství v těchto organizacích. In. PORTMANN, Kateřina. *Retribuce v českých zemích a německá otázka*. PAŽOUT, Jaroslav a PORTMANN, Kateřina (ed.). *Spravedlnost, nebo pomsta?: potrestání válečných zločinců, kolaborantů a zrádců po 2. světové válce v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2022. ISBN 978-80-7516-013-3. S. 186.

⁸⁵ Pokud dotyčnému nebyly prokázány ještě jiné zločiny.

roku 1945 a začátku roku 1946 udělován pětiletý i vyšší trest, ke konci retribučního období byl za stejný zločin udělován trest ve výši 1 roku až 2 let.⁸⁶ Důvodem vyšších trestů na začátku retribučního soudnictví mohly být vyhocené emoce ve společnosti. Lidé chtěli vidět, že ti, kdo spolupracovali s okupačními silami nebo se dopustili vážných zločinů, byli řádně potrestáni. Vyšší tresty byly vnímány jako způsob, jak ukázat rozhodnost a odhodlání vypořádat se s minulostí. Postupem času vyhocenost ve společnosti opadla, což vedlo k mírnějším trestům. Velkou roli hrála politika odsunu, kdy od roku 1946 byla dávána přednost vysídlení Němců⁸⁷ před jejich potrestáním.⁸⁸ V důsledku vysídlení docházelo k situacím, kdy hlavní pachatelé byli odsunuti za hranice státu, a unikli potrestání.⁸⁹ U MLS v Liberci v roce 1946 docházelo k zastavení soudních řízení či propuštění pachatelů, soudy výrazně využívaly § 16/2 ke zmírnění trestu i bez splnění podmínky paragrafu.⁹⁰ V Liberci vzhledem ke skladbě obyvatel a pohraniční poloze probíhal proces vysídlování intenzivně. Byl motivován touhou po národnostně homogenním státu⁹¹ a byl založen na tezi kolektivní viny. Vysídlení výrazně proměnilo sociální a demografickou strukturu Liberce i celého pohraničí.

Tzv. druhé retribuční období⁹² souviselo s komunistickým převratem v únoru 1948. K obnovení retribučního soudnictví došlo v březnu 1948, tedy ani ne po roce od ukončení tzv. prvního retribučního období. Oficiálním důvodem vládnoucí komunistické strany k jeho obnově bylo nedostatečné potrestání viníků.⁹³ Ve skutečnosti mělo dojít k upevnění komunistické moci⁹⁴ a prostřednictvím soudů k odstranění jakýchkoli odpůrců komunistické strany.⁹⁵ Rozdíly oproti tzv. prvnímu retribučnímu období můžeme spatřovat

⁸⁶ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Karton č.1, Report o činnosti MLS v Liberci ministru spravedlnosti.

⁸⁷ V případě antifašistů a aktivních odborářů bylo vystavováno tzv. osvědčení o státní spolehlivosti a mohli tak zůstat na území Československa. In: ARBURG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2011. ISBN 978-80-86057-67-5. S. 65.

⁸⁸ Na Postupimské konferenci v roce 1945 byl legalizován odsun německých obyvatel, který měl být realizován do konce roku 1946. Československá vláda z obavy, že nestihne všechny kauzy týkající se německých obyvatel projednat, vydala tajné směrnice (6. března 1946), které dávaly přednost vysídlení Němců před jejich potrestáním. In: PORTMANN, Kateřina. *Vyrovnání se s válečnými zločiny a zločiny kolaborace po druhé světové válce v Liberci*. Litoměřice: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2024. ISBN 978-80-7649-049-9. S. 58.

⁸⁹ Tamtéž. S. 206.

⁹⁰ Tamtéž. S. 59.

⁹¹ [Příloha č. 6: Stráž severu 2/1945 Očista našeho pohraničí započala](#)

⁹² Někdy též nazýváno revizí retribuice.

⁹³ PORTMANN, Kateřina. *Vyrovnání se s válečnými zločiny a zločiny kolaborace po druhé světové válce v Liberci*. Litoměřice: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2024. ISBN 978-80-7649-049-9. S. 76.

⁹⁴ KOČOVÁ, Kateřina: *Druhá retribuice. Činnost mimořádných lidových soudů v roce 1948*. Soudobé dějiny 12, 2005, č. 3-4. S. 587.

⁹⁵ U politických odpůrců bylo poukazováno na jejich spolupráci s nacistickým režimem. In: KOČOVÁ, Kateřina: *Druhá retribuice. Činnost mimořádných lidových soudů v roce 1948*. Soudobé dějiny 12, 2005, č. 3-4. S. 589

v účinnosti zákona na celém Československém území⁹⁶ a také v nezávislosti soudů. Ta byla narušena podřízením soudů komunistickým instancím.⁹⁷ O zneužití moci došlo například v případě Vladimíra Krajiny, generálního tajemníka Československé strany národněsocialistické. Krajina byl MLS v Praze odsouzen za údajnou přípravu ozbrojeného povstání k 25 letům odnětí svobody v nepřítomnosti.⁹⁸

V případě pohraničních oblastí docházelo ke zneužití moci dle analýzy spisů Kateřiny Portmann velmi zřídka. Důvodem mohla byla silná podpora KSČ v pohraničních oblastech. Většina obyvatel těchto oblastí byla vysídlena za hranice republiky a noví občané byli často voliči KSČ.⁹⁹

K ustanovení soudu v Liberci došlo 26. dubna 1948.¹⁰⁰ Přednostou byl jmenován Dr. Vladimír Weidner, jeho náměstkem Ladislav Havlíček a soudcem z povolání Dr. Otto Šidlichovský¹⁰¹. Soudců z lidu bylo jmenováno dvanáct.¹⁰² Během tzv. druhého retribučního období bylo u MLS v Liberci projednáno 57 případů, z toho 50 mužů a 7 žen. 28 osob bylo odsouzeno a 29 zproštěno viny.¹⁰³ Během tzv. druhého retribučního období byla u MLS v Liberci nejčastějším důvodem stíhání propagace a podpora nacistického hnutí – 23 případů. Dalšími častými důvody byla spolupráce při nucené práci ve prospěch Německa – 8 případů, zrada ohrožené republiky – 8 případů a udavačství, také 8 případů.¹⁰⁴ Výsledkem nápravy „drtinovské justice“¹⁰⁵, bylo obnovení řízení, se týkalo 15 případů, v 8 případech byl trest navýšen, u 4 snížen, ve 2 případech bylo řízení zastaveno a v 1 případě zůstal rozsudek stejný.¹⁰⁶

⁹⁶ Tamtéž. S. 589.

⁹⁷ Například došlo k navýšení pravomocí akčních výborů, ty rozhodovaly o tom, které kauzy budou projednávány. In: PORTMANN, Kateřina. *Vyrovnání se s válečnými zločiny a zločiny kolaborace po druhé světové válce v Liberci*. Litoměřice: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2024. ISBN 978-80-7649-049-9. S. 77-78.

⁹⁸ Více k případu Vladimíra Krajiny In: KOČOVÁ, Kateřina: *Druhá retribuce. Činnost mimořádných lidových soudů v roce 1948*. Soudobé dějiny 12, 2005, č. 3-4. S. 600-603.

⁹⁹ Například u MLS v Hradci Králové dochází k vyšší četnosti zmanipulovaných kauz. In: PORTMANN, Kateřina. *Vyrovnání se s válečnými zločiny a zločiny kolaborace po druhé světové válce v Liberci*. Litoměřice. Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2024. ISBN 978-80-7649-049-9. S. 79.

¹⁰⁰ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Karton č. 1.

¹⁰¹ Ten u soudu působil již v době tzv. první retribuce. In: PORTMANN, Kateřina. *Vyrovnání se s válečnými zločiny a zločiny kolaborace po druhé světové válce v Liberci*. Litoměřice. Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2024. ISBN 978-80-7649-049-9. S. 80.

¹⁰² [Příloha č. 5: Seznam soudců MLS v Liberci v tzv. druhém retribučním období](#)

¹⁰³ PORTMANN, Kateřina. *Vyrovnání se s válečnými zločiny a zločiny kolaborace po druhé světové válce v Liberci*. Litoměřice. Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2024. ISBN 978-80-7649-049-9. S. 83

¹⁰⁴ Tamtéž. S. 86.

¹⁰⁵ Komunistický ministr spravedlnosti Alexej Čepička se vymezoval vůči předúnorové justici Prokopa Drtiny. In: KOČOVÁ, Kateřina: *Druhá retribuce. Činnost mimořádných lidových soudů v roce 1948*. Soudobé dějiny 12, 2005, č. 3-4. S. 588

¹⁰⁶ PORTMANN, Kateřina. *Vyrovnání se s válečnými zločiny a zločiny kolaborace po druhé světové válce v Liberci*. Litoměřice. Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2024. ISBN 978-80-7649-049-9. S. 87.

Původně mělo ministerstvo spravedlnosti v plánu ukončit činnost retribučních soudů v září, což nebylo vzhledem k počtu kauz možné. U MLS v Liberci byly až v říjnu roku 1948 projednávány dvě nejpodstatnější kauzy. Jednalo se o případ Maxe Wölka, kápa z koncentračních táborů komplexu Osvětim, a Hermana Neuburga, zástupce Konráda Henleina v Říšské župě Sudety.¹⁰⁷ Poslední případ byl u tohoto soudu projednán 22. prosince 1948. Retribuční soudnictví bylo ukončeno k 31. prosinci 1948.¹⁰⁸

Celkově bylo u MLS v tzv. druhém retribučním období odsouzeno přibližně 3 300 osob. Nenaplnily se tak původní komunistické představy o desetitisících odsouzených. Důvodem dle Kateřiny Portmann mohlo být to, že na takovéto zneužití nebyla justice připravena. Nedošlo k výměně politicky ovlivněného soudního personálu.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Tamtéž. S. 94. Více o kauze Hermana Neuburga, S. 94, o kauzu Maxe Wölka, S. 125-128.

¹⁰⁸ KOČOVÁ, Kateřina. *Činnost mimořádných lidových soudů – MLS Česká Lípa, Liberec a Litoměřice*. Disertační práce. Hradec Králové, 2006. 346 stran. Univerzita Hradec Králové – Fakulta humanitních studií. Doc. PhDr. Zdeněk Radvanovský CSc. S. 238-239.

Podrobněji k Mimořádnému lidovému soudu v Liberci: PORTMANN, Kateřina, Jitka SUCHÁ a Zdeněk RADVANOVSÝ. *Mimořádný lidový soud v Liberci a Litoměřicích v letech 1945-1948*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2001. Juvenilia. ISBN 807044326x., KOČOVÁ, Kateřina. *Činnost mimořádných lidových soudů – MLS Česká Lípa, Liberec a Litoměřice*. Disertační práce. Hradec Králové, 2006. Univerzita Hradec Králové – Fakulta humanitních studií.

¹⁰⁹ KOČOVÁ, Kateřina: *Druhá retribuční. Činnost mimořádných lidových soudů v roce 1948*. Soudobé dějiny 12, 2005, č. 3-4. S. 619.

3 Udavačství

Udavačství neboli denunziace je činnost, při které jedna osoba (udavač) oznamuje úřadům nebo jiným autoritám chování, činy nebo plány jiné osoby nebo skupiny osob, které považuje za protizákonné. V době demokratického zřízení státu jde o nahlášení trestného činu, jakým může být krádež či vražda, ale v totalitních režimech je udavačství spojováno se zradou a pomáhá k upevňování totalitní moci,¹¹⁰ k potlačování odporu a udržování kontroly nad obyvateli. A právě udavačství bylo v době ohrožení republiky, tedy od 21. května 1938 až do 31. prosince 1946,¹¹¹ bráno jako zrada. I z toho důvodu, že nahlašování prohrěšků probíhalo u německých orgánů státní moci.¹¹²

V červnu 1945 byl po jednání vlády schválen tzv. velký retribuční dekret, který prošel oproti původnímu londýnskému dekretu¹¹³ několik změnami. A nejzásadnější z nich bylo přidání § 11 Udavačství. Exilová vláda zřejmě netušila rozsah tohoto zločinu na okupovaném území Československa. Až po návratu do Československa označil Prokop Drtina, tehdejší ministr spravedlnosti, udavačství za „nejhorší zjev a nejhnusnější zločin za dob okupace“.¹¹⁴ Paragraf tzv. velkého retribučního dekretu definuje zločin udavačství takto:

„Kdo v době zvýšeného ohrožení republiky ve službách nebo v zájmu nepřítelů, nebo využívaje situace přivoděné nepřátelskou okupací jiného pro nějakou skutečnou nebo vymyšlenou činnost udal, trestá se za zločin těžkým žalářem od pěti do deseti let. Zavínil-li však udavač svým udáním ztrátu svobody československého občana, trestá se těžkým žalářem od deseti do dvaceti let. Mělo-li udání za přímý nebo nepřímý následek ztrátu svobody většího počtu lidí nebo těžkou újmu na zdraví, trestá se doživotním žalářem, mělo-li za následek něčí smrt, trestá se smrtí.“¹¹⁵

U Mimořádného lidového soudu v Liberci patřilo udavačství k druhému nejčastějšímu důvodu obvinění, týkalo se 215 spisů z 1389 projednaných případů, což činilo 16 % obviněných, tedy téměř každý 7., který stanul před MLS v Liberci, byl obviněn z tohoto zločinu. Za zločin udavačství stanulo nejvíce lidí před MLS v Uherském Hradišti, a to každý

¹¹⁰ RAPA VÁ, Ivana. *Mimořádný lidový soud v Mostě v letech 1945-1948*. Ústí nad Labem: Albis international, 2010. ISBN 978-80-86971-22-3. S. 77.

¹¹¹ Ustanovení počátku tzv. zvýšeného ohrožení republiky je spjato se všeobecnou mobilizací, konec je ovšem určen až více než půl roku po ukončení války.

¹¹² RAPA VÁ, Ivana. *Mimořádný lidový soud v Mostě v letech 1945-1948*. Ústí nad Labem: Albis international, 2010. ISBN 978-80-86971-22-3. S. 77.

¹¹³ Č. 6/1945 Sb.

¹¹⁴ FROMMER, Benjamin. *Národní očista: retribuční v poválečném Československu*. Novověk. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1838-0. S. 196.

¹¹⁵ Dekret prezidenta republiky ze dne 19. června 1945, § 11.

druhý. Před MLS v Brně, Ostravě a Hradci Králové to byl každý třetí obviněný. Každý čtvrtý obviněný z § 11 stanul před MLS v Litoměřicích, Mostě, Jihlavě a Jičíně. Nejvíce se v počtu obviněných za udavačství MLS v Liberci přiblížil MLS ve Znojmě, kde byl obviněn každý šestý a u MLS v Opavě, kde stanul před soudem každý osmý obviněný.¹¹⁶

V případě žen, podezřelých z udavačství, se jednalo o každou dvacátou třetí osobu, která stanula před MLS v Liberci. Například u MLS v Plzni byla údajnou udavačkou každá osmá osoba,¹¹⁷ před MLS v Mostě to byla každá čtrnáctá.¹¹⁸

V komparaci s údaji z ostatních MLS jde o celkem nízký počet osob obviněných z udavačství, které stanuly před Mimořádným lidovým soudem v Liberci. Je však třeba brát zřetel na území, které daný soud pokrýval. V případě MLS v Liberci jsou veškeré obvody v pohraničí a toto území bylo součástí Říšské župy Sudety. S tím je spojena vyšší četnost německého obyvatelstva, což vysvětluje nižší výskyt obžaloby za udavačství, které je typické zejména pro československé obyvatelstvo.¹¹⁹

Vzhledem k výši trestní sazby je zřejmé, že tento zločin byl pokládán jako jeden z nejtěžších. Problémová je nejnižší možná hranice trestu, tedy pět let. Rozpětí, které dekret udával, bylo pět až deset let, ale pokud obviněný zavinil zatčení, pak dostal trest od deseti do dvaceti let. V případě, že dotčený udal více osob nebo došlo udáním k těžké újmě na zdraví, mohl soud trestat i doživotním těžkým žalářem. Zavinění něčí smrti končilo rozsudkem smrti.¹²⁰ Výše trestu byla určena i dle toho, jaký dopad mělo udání na udaného, tedy zda a jak dlouho byl vyšetřován ve vazbě, vězněn, či poslán do koncentračního tábora nebo zda byl odsouzen k trestu smrti.

Pojem udavač nebyl jediný, který byl spojován s tímto skutkem. Například výraz konfident, doslovně důvěrník, byl také z hlediska retribučního soudnictví brán jako udavač.¹²¹

¹¹⁶ BORÁK Mečislav, *Spravedlnost podle dekretu: Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945–1948)*. 1. vyd. Šenov u Ostravy: Tilia, 1998. ISBN 80-86101-07-X. S. 222, HRUBEŠOVÁ, Zuzana. *Retribuce a udavačství. Případ Mimořádného lidového soudu Litoměřice 1945–1948*. Bakalářská práce. Liberec, 2016. 180 stran. Technická univerzita v Liberci, Katedra historie. Mgr. Kateřina Lozoviuková, Ph.D. S. 63.

¹¹⁷ PŘIBÍK, Adam. *Ženy odsouzené Mimořádným lidovým soudem v Mostě v letech 1945–1947*. Bakalářská práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. Ústí nad Labem, 2011. S. 75.

¹¹⁸ JARKOVSKÁ, Lucie. *Odplata, či spravedlnost? mimořádné lidové soudy 1945-1948 na Královéhradecku*. Obzor (Prostor). Praha: Prostor, 2008. ISBN 978-80-7260-206-3. S.75.

¹¹⁹ PORTMANN, Kateřina. *Vyrovnání se s válečnými zločiny a zločiny kolaborace po druhé světové válce v Liberci*. Litoměřice. Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2024. ISBN 978-80-7649-049-9. S. 54.

¹²⁰ JARKOVSKÁ, Lucie. *Odplata, či spravedlnost? mimořádné lidové soudy 1945-1948 na Královéhradecku*. Praha: Prostor, 2008. Obzor (Prostor). ISBN 978-80-7260-206-3. S. 223-224.

¹²¹ Důvěrníci SD nebyli u MLS souzeni jen za § 11 ale také za § 1 a § 2 za zločiny proti státu. In: PROKOPOVÁ, Petra. *Pomsta nebo spravedlnost? Případy příslušníků SD před Mimořádným lidovým soudem*

Jeho činnost můžeme definovat jako udavačství, ať byla dobrovolná či vynucená¹²², případně placená. Konfident tajně informoval státní aparát o náladách obyvatel domu, společenských situacích v zaměstnáních nebo pověstech kolujících městem.¹²³ Těžko rozpoznatelná byla i hranice mezi udavačstvím a kolaborací. Kolaborace¹²⁴ se podobala udavačství, ale zahrnovala aktivnější formu spolupráce než jen udávání. Oba tyto společenské jevy byly brány jako zrada a mívaly také stejné důsledky, které mohly být pro udaného fatální.¹²⁵

Při rozhodování o výši trestu u MLS byli udavači vnímáni jako kolaboranti, protože Češi udavači, podobně jako čeští fašisté, dostávali u MLS mnohdy vyšší tresty než aktivní němečtí nacisté. Ti byli navíc ve srovnání s českými kolaboranty a zrádci ještě zvýhodněni z důvodu upřednostňovaného odsunu, který jim umožnil vyhnout se odpykání delších trestů odnětí svobody.¹²⁶ Je tedy velmi sporné, zda označovat udavačství jako kolaboraci. Ani motivy kolaborantů a udavačů se často nelišily.

K nečastějším motivům patřilo řešení sporů, konfliktů, ať už sousedských, pracovních, či spory o peníze nebo nemovitost. Udavačství zprostředkovávalo jednu z rychlejších forem rozvodu. Ačkoli bylo dle literatury¹²⁷ především pro ženy těžké dosáhnout rozvodu a využívaly tak udavačství k vyřízení manželských sporů,¹²⁸ jsem přesvědčena o tom, že stejně komplikovaný byl z právního hlediska rozvod i pro muže, a tak udavačství zprostředkovávalo řešení manželských potíží na obou stranách. V případě řešení partnerských sporů tak stačilo nahlásit manžela či manželku na příslušných orgánech, např. policejní stanici či gestapu a udaný byl vzat do vazby, uvězněn, poslán do koncentračního tábora či popraven. Záleželo na tom, jaké obvinění udavačka či udavač podal. Ale důvody mohly být i daleko prostší, například udání v afektu, kdy v prvotním návalu emocí manželka nebo i manžel udal svou partnerku či

v *Mostě v tzv. prvním retribučním období*. Bakalářská práce. Liberec, 2023. 140 stran. S. 38.

¹²² Např. výměnou za svobodu, jídlo, protislužbu.

¹²³ HRUBEŠOVÁ, Zuzana. *Retribuce a udavačství. Případ Mimořádného lidového soudu Litoměřice 1945–1948*. Bakalářská práce. Liberec, 2016. 180 stran. Technická univerzita v Liberci, Katedra historie. Mgr. Kateřina Lozoviuková, Ph.D. S. 59.

¹²⁴ Za jednoho z největších kolaborantů československých dějin je považován Emanuel Moravec, který se 19. ledna 1942 stal ministrem školství a vedoucím Úřadu lidové osvěty. Moravec ukončil svůj život 5. května 1945 střelou do hlavy. In: UHLÍŘ, Jan Boris. *Ve stínu říšské orlice: protektorát Čechy a Morava, odboj a kolaborace*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2002. ISBN 80-86493-05-9. S. 153, 165.

¹²⁵ GOLA, Ondřej. *Fenomén udavačství a kolaborace v Protektorátu Čechy a Morava ve vybraných příkladech*. Bakalářská práce. Hradec Králové, 2023. Univerzita Hradec Králové. S. 20.

¹²⁶ HRUBEŠOVÁ, Zuzana. *Retribuce a udavačství. Případ Mimořádného lidového soudu Litoměřice 1945–1948*. Liberec, 2016. 180 stran. Technická univerzita v Liberci, Katedra historie. Mgr. Kateřina Lozoviuková, Ph.D. S. 59.

¹²⁷ FROMMER, Benjamin. *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*. Novověk. Praha: Academia, 2010. S. 206-207.

¹²⁸ Tamtéž. S. 206-207.

partnera a později svého činu mohli litovat. Dalším důvodem mohla být obava. Lidé žili v neustálém strachu, báli se jeden druhého, a proto bylo často udání podáno jen z důvodu prospěchu – být první – udat dříve, než budu udán. V motivech udání hrála roli také závist. Udavač mohl učinit ohlášení i z prostého přesvědčení a jednat dle tehdy platných německých zákonů a vyhlášek.

Zajímavým fenoménem, se kterým se můžeme u udavačství setkat, je tzv. řetězové udavačství, kdy byla informace předávána k dalším osobám, ale ve výsledku byla potrestána jen jedna osoba či část tohoto informačního řetězce¹²⁹. Bylo totiž nesmírně náročné dopátrat se všech osob, které se s informací setkaly, ještě pokud, jak víme, měli soudci na projednání činu maximálně tři dny.

¹²⁹ FROMMER, Benjamin. *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*. Novověk. Praha: Academia, 2010. S. 203.

4 Udavačky souzené Mimořádným lidovým soudem v Liberci

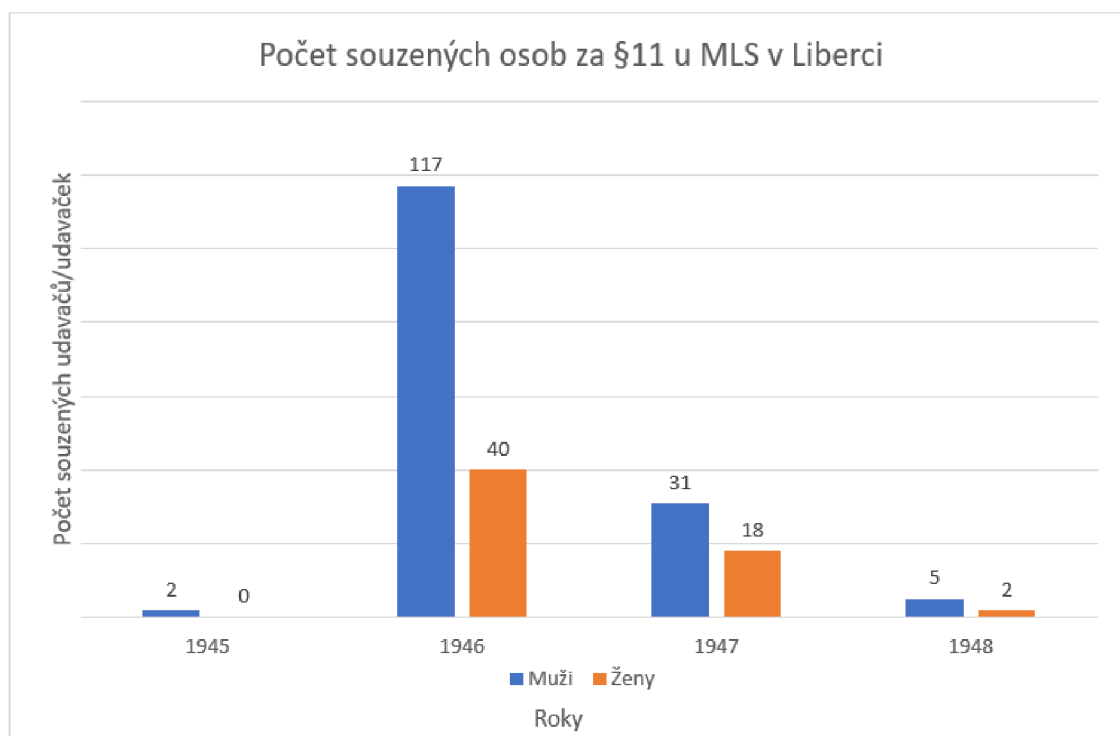
Ze zločinu udavačství byly v prvním roce fungování soudu obviněny pouze dvě osoby. Obě osoby byli muži. Nízký počet byl dán krátkou dobou činnosti soudu.¹³⁰ Následující rok stanulo před soudem 157 osob obviněných z udavačství, šlo o nejvyšší výskyt během činnosti soudu. Z toho se 40 případů týkalo žen. V roce 1947 před soudem stanulo 49 osob obviněných z § 11, z toho v 18 případech šlo o ženy. V tzv. druhém retribučním období před soudem stanulo 7 osob, z toho 2 ženy. Z hlediska pohlaví bylo z 215 osob obviněných ze zločinu udavačství 155 mužů a 60 žen. Což bylo až 2,5 x méně žen než mužů obviněných z udavačství.

Tabulka 1: Počet žen a mužů souzených u MLS v Liberci za udavačství

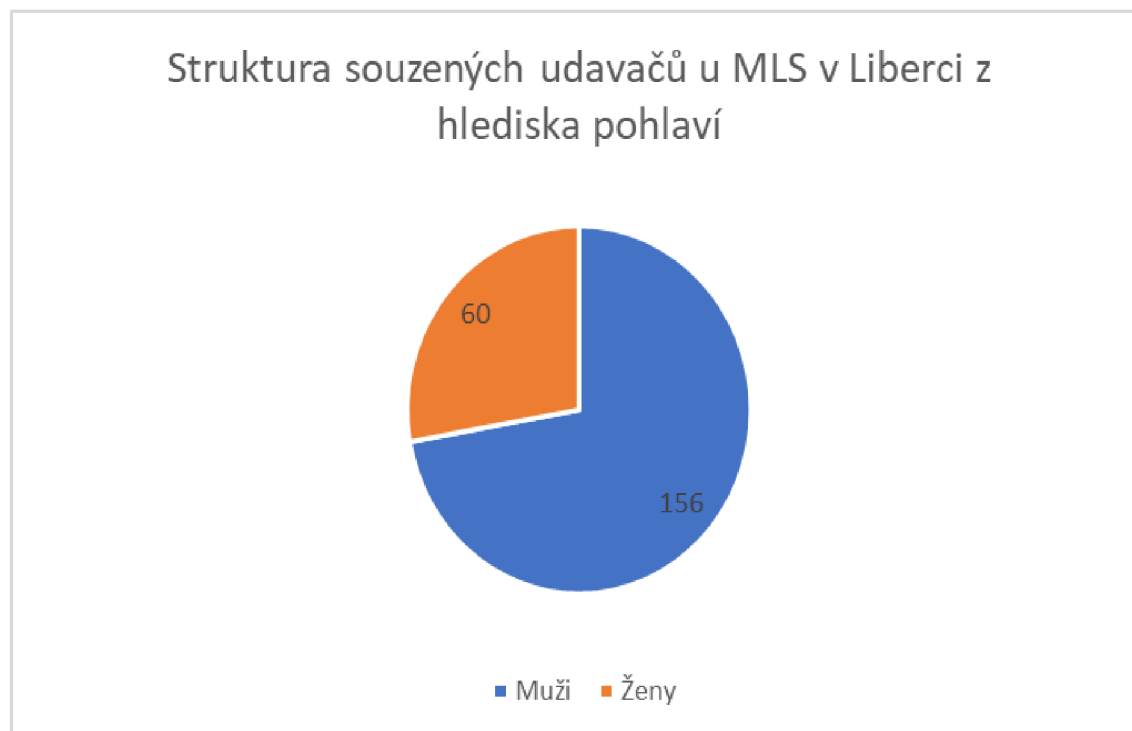
Rok	Počet souzených udavačů	Počet souzených udavaček	Celkem počet souzených osob za § 11
1945	2	0	2
1946	117	40	157
1947	31	18	49
1948	5	2	7
Celkem	155	60	215

¹³⁰ Soud v roce 1945 fungoval 10 dní.

Graf 1: Počet souzených osob za § 11 u MLS v Liberci

Graf 2: Struktura souzených udavačů u MLS v Liberci z hlediska pohlaví

Borák ve své publikaci¹³¹ označuje udavačství jako ženský zločin, z toho důvodu, že u Mimořádného lidového soudu v Ostravě bylo odsouzeno 3x více udavaček než udavačů. U MLS v Liberci tomu tak není, a jak poukazuje Lucie Jarkovská, udavačství bylo rozšířeno ve všech společenských skupinách, bez ohledu na etnickou příslušnost, věk či pohlaví.¹³² Frommer poukazuje na to, že fenomén udavačství může být spojován se ženami i z toho důvodu, že ženy neměly tolik možností k obvinění dle tzv. velkého dekretu jako muži.¹³³ Tak jako u MLS v Liberci, tak i u většiny MLS bylo nejčastějším důvodem k odsouzení členství v nacistických organizacích, které byly převážně určeny mužům. Výjimkou je Nationalsozialistische Frauenschaft či Bund Deutscher Mädel. Dle výzkumu Benjaminu Frommera byly až tři čtvrtiny žen odsuzovány za § 11. Byla to totiž jedna z mála možností žen, jak spolupracovat s nacistickou mocí.¹³⁴

Žen souzených u MLS v Liberci bylo celkem 150, z toho 60 z nich za zločin udavačství. Ostatní ženy, byly obviněny za zločiny proti státu, a to především dle § 3 propagací a podporou fašistického či nacistického hnutí.

Jak již bylo řečeno výše, vzhledem k tomu, že soud začal svou činnost ke konci roku 1945, nestihl v daném roce projednat žádný případ ženy obviněné z udavačství. Liberecké noviny Stráž Severu ale na svých stránkách informovaly o tom, že udavačka Rossa Janků si od MLS odnesla trest ve výši deseti let za udání Otakara Smutného. Ve spise se však § 11 neobjevuje. Rossa Janků byla odsouzena za § 7, že v zájmu Německa zavinila ztrátu svobody Otakara Smutného.¹³⁵

Soud s první domnělou udavačkou začal až 29. dubna 1946, a to s Annou Arnoldovou, která dle spisu udala pro poslech cizího rozhlasu tři československé občany – Františka Dědečka, jeho manželku a Františka Damaška. A i když veškeré důkazy svědčily o vině Arnoldové, byly založeny na výpovědi člena gestapa, která nebyla brána jako relevantní důkaz. Sama obviněná vinu popírala. Soud nakonec rozhodl dle zásady in dubio pro reo, tedy v pochybnostech ve prospěch obžalovaného. Výpovědi služebné Arnoldové, Arnošky Burešové, bylo potvrzeno německonacionální smýšlení Arnoldové. Dle spisu popírala teorii

¹³¹ BORÁK Mečislav, *Spravedlnost podle dekretu: Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945–1948)*. 1. vyd. Šenov u Ostravy: Tilia, 1998. ISBN 80-86101-07-X. S. 223.

¹³² JARKOVSKÁ, Lucie. *Odplata, či spravedlnost? mimořádné lidové soudy 1945-1948 na Královéhradecku*. Obzor (Prostor). Praha: Prostor, 2008. ISBN 978-80-7260-206-3. S. 236.

¹³³ FROMMER, Benjamin. *Národní očista: retribuice v poválečném Československu*. Novověk. Praha: Academia, 2010. S. 219.

¹³⁴ FROMMER, Benjamin. *Národní očista: retribuice v poválečném Československu*. Novověk. Praha: Academia, 2010. S. 219.

¹³⁵ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 1/45.

o tom, že opravdu Dědečka udala právě ona. Součástí spisu je popis brutálního výslechu Dědečka gestapem, který prý odmítal vypovídat. Byl údajně povalen na zem a němečtí policisté do něj kopali tak dlouho, dokud mu nevyrazili zuby. Výslech prý přestával až poté, co kývl na poslech cizího rozhlasu, mluvit již nemohl.¹³⁶ Stejným způsobem bylo údajně dosaženo přiznání i z Damaška.¹³⁷

Naproti tomu poslední odsouzenou udavačkou byla Češka Berta Nesvadbová, která podle rozsudku v polovině října 1943 nahlásila německým četníkům svého druha Gustava Nesvadbu, se kterým prý žila 9 a půl roku. Jak je ve spisu uvedeno, udala ho za poslech cizího rozhlasu i za výroky proti Německu¹³⁸ a za překračování hranic protektorátu, tam docházel za svou milenkou Vlastou Svaškovou. Nesvadbová údajně chtěla zatčením svého druha zabránit jejich svatbě, což se nepodařilo. Vlasta Svašková, která byla ve čtvrtém měsíci těhotenství, se vdala za Gustava Nesvadbu 10. října 1943. Ale jen pár dní po sňatku byl Nesvadba zadržen gestapem a odveden do Jičína, kde byl dva měsíce vězněn. Na svobodu mu paradoxně pomohla jeho bývalá družka tím, že své udání odvolala. Nicméně Gustav Nesvadba ani ne po roce od svého věznění umřel na nervové zhroucení a srdeční selhání. Dle výpovědi jeho tehdejší manželky Vlasty Nesvadbové, se kterou měl dvě děti, byla příčinou jeho skonu obava o vlastní a rodinný osud během věznění. Motivem udání byla v tomto případě pravděpodobně žárlivost. Soud 15. září 1948 odsoudil Bertu Nesvadbovou k 6 letům vězení. Při výměře použil § 16/2, který trest snižoval. Nižší hranice trestu byla soudem vysvětlena tím, že Berta Nesvadbová vzala svou výpověď zpět, čímž zkrátila jeho věznění. Vzhledem k této skutečnosti je možné, že svého činu litovala. Naopak uškozeno jí bylo díky její údajné špatné pověsti v Příchovicích. Ve spise¹³⁹ byla označena jako mstivá, prudká a nesnášenlivá. Též jí bylo vyčítáno, že prý udržovala dobré vztahy s německými spoluobčany. V roce 1939 zažádala o německé občanství, což bylo častým jevem. Jednalo se o tzv. lavírování.¹⁴⁰ Po květnovém převratu, dle spisu, posílala oblečení odsunutým Němcům. Jako důkaz byl předložen děkovný dopis od odsunutých německých rodin.¹⁴¹ Tento děkovný dopis by byl z dnešního pohledu brán jako humánní akt zobrazující snahu pomáhat. V poválečné atmosféře byl však brán jako přitěžující okolnost. Necelý rok po svém výkonu trestu ve věznici v Liberci žádala o obnovu trestního řízení, kterou

¹³⁶ Výslech probíhal v květnu 1943.

¹³⁷ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 7/46.

¹³⁸ „Němci to mají posrané a první komu rozbije držku bude příchovický starosta Prediger.“ Ve spise se objevuje také verze Predeger. In: SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 38/1948.

¹³⁹ O její pověsti.

¹⁴⁰ Více v podkapitole Národnostní složení obviněných.

¹⁴¹ [Příloha č. 7: Děkovný dopis Bertě Nesvadbové.](#)

ale soud zamítl z toho důvodu, že nebyly známe žádné nové skutečnosti, které by obnovu vyžadovaly. V polovině listopadu v roce 1951 žádala o prominutí trestu cestou milosti. Po přezkoumání její žádosti komise vyhověla. Jako důvod uvedla dobrý pracovní výkon a dobré chování.¹⁴² Požadavkem komise bylo vedení řádného života pracujícího člověka. S tímto požadavkem jsme se mohli setkat až po únorovém převzetí moci komunistickou stranou.¹⁴³

4.1 Délka trestu

Výše trestu, kterou udavačkám vyměřil MLS, se odvíjela převážně od následků než od příčin, které mělo udání pro udaného. Čím horší následky pro udaného, tím vyšší trest. Pokud udání nemělo žádné důsledky, trest měl být dle tzv. velkého dekretu v rozhraní pěti až deseti let. Pokud byl udaný zadržen, případně vězněn, měl být jeho trest ve výši od deseti do dvaceti let. Nepísaným pravidlem MLS bylo, že za každý měsíc věznění bylo udavači přičteno vězení ve výši 1 roku.¹⁴⁴ A pokud mělo udání za následek ztrátu svobody většího počtu lidí, těžkou újmu na zdraví nebo smrt udaného, měl MLS udělit trest nejvyšší, smrt.

V roce 1945 neproběhl soud s žádnou ženou obviněnou z udavačství. Naopak v roce 1946 bylo ze 40 souzených udavaček 20 zproštěno viny a 20 potrestáno odnětím svobody od 1 roku až po doživotí. Jedna žena byla odsouzena k trestu smrti. Následující rok bylo z 18 žen obviněných z udavačství 12 zproštěno viny, jeden trest nebyl vyměřen a 5 žen bylo potrestáno odnětím svobody.

V obnoveném retribučním soudnictví soud projednával pouze dva případy týkající se žen obviněných z udavačství a oběma byly vyměřeny tresty odnětí svobody. V jednom z těchto případů nešlo o souzení nově obviněné, ale byl změněn trest, který byl vyřčen během tzv. prvního retribučního období.¹⁴⁵

¹⁴² Berta Nesvadbová si odseděla 3 roky, 2 měsíce a 27 dní ze svého 6letého trestu.

¹⁴³ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 38/1948.

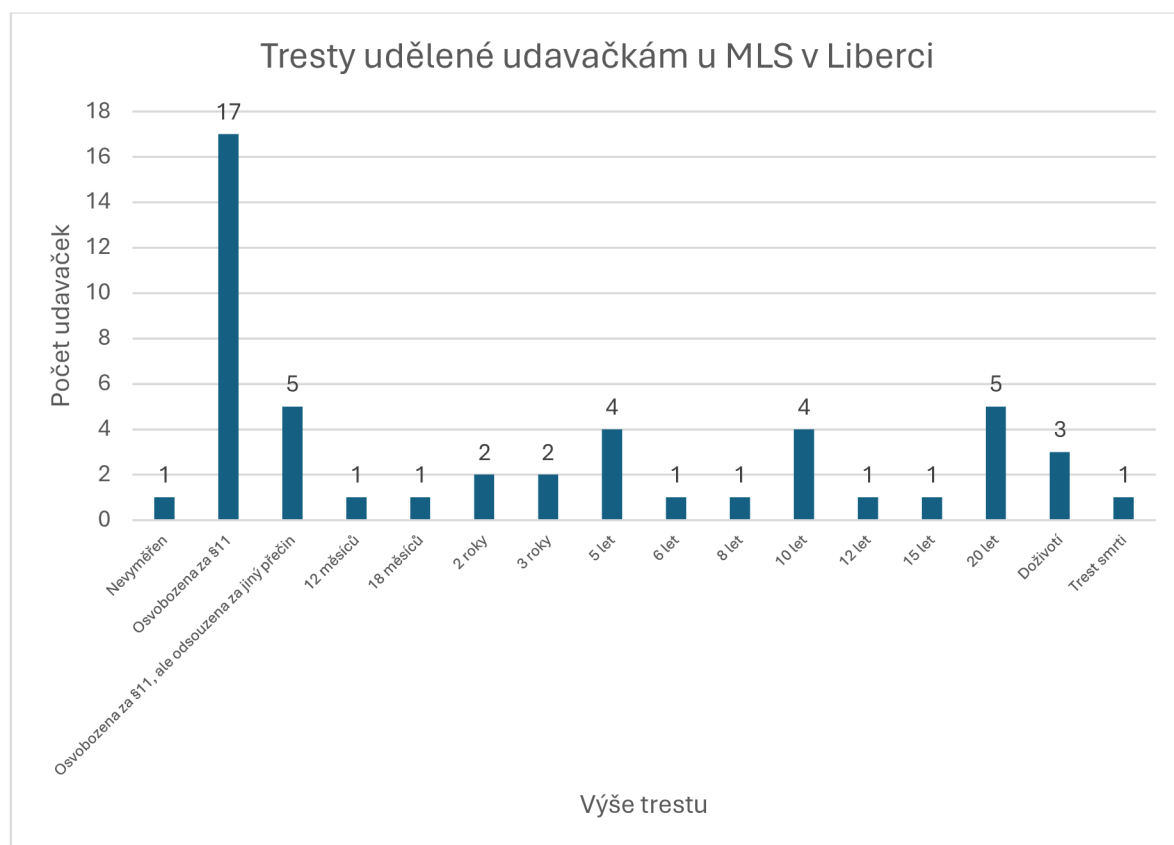
¹⁴⁴ BORÁK, Mečislav. *Spravedlnost podle dekretu: retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1998. ISBN 80-86101-07-X. S. 223.

¹⁴⁵ Jednalo se o Wildnerovou Gertrudu, která je také nejmladší odsouzenou udavačkou u MLS v Liberci. SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 4/48.

Tabulka 2: Tresty udělené udavačkám u MLS v Liberci

Trest	Rok 1945	Rok 1946	Rok 1947	Rok 1948	Celkem
Nevyměřen	0	0	1	0	1
Osvobozena za § 11	0	17	10	0	17
Osvobozena za § 11, ale odsouzena za jiný přečin		5			5
12 měsíců	0	1	0	0	1
18 měsíců	0	0	1	0	1
2 roky	0	0	2	0	2
3 roky	0	1	1	0	2
5 let	0	3	1	0	4
6 let	0	0	0	1	1
8 let	0	1	0	0	1
10 let	0	4	0	0	4
12 let	0	1	0	0	1
15 let	0	1	0	0	1
20 let	0	2	2	1	5
Doživotí	0	3	0	0	3
Trest smrti	0	1	0	0	1
Celkem	0	40	18	2	60

Graf 3: Tresty udělené udavačkám u MLS v Liberci

Dle rozsudků uvedených v archivu byly některé udavačky obviněny i z jiných trestných činů, které pro ně byly přitěžující okolností při rozhodování o výši trestu. Například Alžběta Schmutzerová¹⁴⁶ byla kromě zločinu udavačství obviněna i ze zločinu proti majetku dle § 8 a § 10. Ze zločinu proti osobám dle § 5 a 6 bylo obviněno pět domnělých udavaček, šlo o Annu Suchochlebovou,¹⁴⁷ Annu Geierovou,¹⁴⁸ Annaliese Schneiderovou,¹⁴⁹ Eugenii Antonii Schefferovou¹⁵⁰ a Marii Pohlovou.¹⁵¹ Nejrozšířenější byl § 3, zločiny proti státu, kde bylo obviněno 8 žen. Šlo o Alžbětu Justovou,¹⁵² Annu Fridrichovou,¹⁵³ Bertu Grundmannovou,¹⁵⁴ Bertu Weberovou,¹⁵⁵ Antonii Resselovou,¹⁵⁶ Alžbětu Biemannovou,¹⁵⁷ Filomenu

¹⁴⁶ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 870/46.

¹⁴⁷ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 798/46.

¹⁴⁸ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 47/46.

¹⁴⁹ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 578/46.

¹⁵⁰ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 313/46.

¹⁵¹ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 693/46.

¹⁵² SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 710/46.

¹⁵³ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 405/46.

¹⁵⁴ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 642/46.

¹⁵⁵ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 497/46.

¹⁵⁶ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 569/46.

¹⁵⁷ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 474/46.

Peukerovou,¹⁵⁸ Marii Rotherovou¹⁵⁹ a Bertu Weberovou,¹⁶⁰ která byla také obviněna z § 2, který definoval zločiny proti státu. Nalezneme zde i pět udavaček, které byly po vynesení rozsudku ze zločinu udavačství osvobozeny, ale byly odsouzeny z jiných trestných činů. Jednalo se především o propagaci a podporu nacistického hnutí, krádeže, obohacení na úkor státu či nařízení povinné práce ve prospěch Němců.¹⁶¹ Jednalo se o Eugenii Antonii Schefferovou¹⁶², Alžbětu Biemannovou¹⁶³, Bertu Grundmannovou¹⁶⁴, Alžbětu Justovou¹⁶⁵ a Alžbětu Schmutzlerovou¹⁶⁶. Trest těchto udavaček byl v této práci brán jako osvobozující ze zločinu udavačství. V uvedených grafech a tabulkách jsou tyto ženy, ač odsouzené, brány jako osvobozené. Výši jejich trestu jsem nezapočítala do celkové výše trestu za udavačství. Souhrnně byly udavačky odsouzeny k trestu ve výši 203,75 let. Průměrná délka trestu, se kterou udavačka odcházela od MLS v Liberci, činila zhruba 96 měsíců, což je 7 let a 2 měsíce.¹⁶⁷

Jediný a nejvyšší trest smrti byl udělen Anně Suchochlebové. Jedná se o nejznámější případ udavačky odsouzené u tohoto mimořádného lidového soudu. Anna se dle archivních materiálů narodila roku 1887 ve Sběři a od roku 1901 žila v Liberci, kde si o 25 let později otevřela svůj koloniál. V době okupace byl její obchod zavřen a ona se odstěhovala do Horního Růžodolu¹⁶⁸. Tam dle své výpovědi v obchodě vypomáhala své známé Zdeňce Matějkové.¹⁶⁹ Suchochlebová si prý začala objednávat lihoviny pro vlastní potřebu a dále je rozprodávala, a i když prý byla mužem Zdeňky Matějkové-Václavem Matějkem upozorněna, že je to protizákonné, činila tak dále. Následně toho byla vyslýchána gestapem. Kdo ji udal, není známo, ale ona sama si prý myslela, že to byl Matějka. Dle výpovědi Matějkové šla v té době tvrdě proti jejímu muži. Matějkovou naváděla, ať se ho zbaví – rozvede se či ho otráví. Matějka ji údajně několikrát z obchodu vyhodil. Nakonec jej, jeho manželku a další zákazníky, kteří

¹⁵⁸ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 65/47.

¹⁵⁹ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 251/46.

¹⁶⁰ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 497/46.

¹⁶¹ Jedná se o případy SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 313/46 Eugenie Antonie Schepplerová, SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 474/46 Alžběta Biemannová, SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 642/46 Berta Grundmannová, SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 710/46 Alžběta Justová a SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 870/46 Alžběta Schmutzerová.

¹⁶² SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 313/46.

¹⁶³ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 474/46.

¹⁶⁴ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 642/46.

¹⁶⁵ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 710/46.

¹⁶⁶ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 70/46.

¹⁶⁷ Do této statistiky nejsou započítány udavačky, které byly ze zločinu udavačství osvobozeny, trest smrti, 3x rozsudky doživotí a případ, kdy nebyl vyměřen trest.

¹⁶⁸ V tu dobu předměstí Liberce, dnes městská část Liberce.

¹⁶⁹ Sestra Zdeny Matějkové bydlela dříve s Annou Suchochlebovou.

navštěvovali obchod, udala gestapu za poslech cizího rozhlasu a šíření protirišských letáků. Následkem toho byl Václav Matějka odsouzen na 5 let, Zdeňka Matějková na 2 roky a 8 měsíců, Josef Havel na 2,5 roku, Antonín Suchý na 2,5 roku, Václav Slánský na 2,5 roku, Jaroslav Karfíra na 2 roky a 8 měsíců, František Gernet na 2 roky a 8 měsíců, Věra Ertelová na 7 měsíců.¹⁷⁰ Sama Suchochlebová byla odsouzena na 2 roky. Následkem jejího udání bylo 11 osob zatčeno a umístěno do koncentračních táborů. František Jaroš zemřel 3 měsíce po propuštění a další čtyři osoby měly trvalou újmu na zdraví. Matějkovým v době, kdy byli věznění v koncentračním táboře, zemřel jejich 11letý syn. Manželku Josefa Havla ranila mrtvice a všichni utrpěli velké újmy na zdraví. Dle spisu bylo cílem Suchochlebové udat a potrestat co nejvíce osob. Pokud někdo u soudu zapíral a nebylo proti němu důkazů, Suchochlebová proti dotyčnému svědčila. Například František Gernet měl být zproštěn viny, ale Suchochlebová si dle uvedené výpovědi sama najednou vzpomněla, že Gernet řekl, že se diví, že Hitlera už dávno někdo nezavraždil. Dle výpovědi těhotné Věry Ertlové byla její vinou vyslýchána 8 hodin gestapem. Den po propuštění z porodnice následovaly další výslechy. Po roce byla zatčena i s ročním synem, který byl dán do ústavu, protože Ertlová byla odsouzena na 7 měsíců. Povaha Suchochlebové byla strašná, lidem prý vyhrožovala na setkání. Její zatčení proběhlo poslední den v říjnu roku 1946, kdy ji poškozený František Gernet přivázal ke sloupu. Okresní vyšetřovací komise v lednu 1946 rozhodla, že tento případ patří před MLS. Soud ji 20. prosince 1946 odsoudil k trestu smrti, protože její udání mělo těžké následky pro mnoho osob. Trest byl vykonán ještě ten den neveřejně na nádvoří věznice krajského soudu v Liberci. Soudní lékař konstatoval smrt v 17:10.¹⁷¹

¹⁷⁰ Mezi další udané patřila Marie Mučková, František Koška, Anna Jarešová, František Jaroš.

¹⁷¹ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 798/46, více k Anně Suchochlebové In: PEJČOCH, Ivo a Jiří PLACHÝ. *Ženy na popravišti: tresty smrti vykonané v Československu na ženách v rámci retribučního soudnictví v letech 1945-1948*. Cheb: Svět křídel, 2016. ISBN 978-80-87567-86-9. S. 171, LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. *Tresty smrti udělené u Mimořádného soudu v Liberci v letech 1945–1948, Fontes Nissae, Prameny Nisy*, 2008, sv. 9. ISBN 978-80-7372-432-0, ISSN 1213-5097. S. 92-95. KOČOVÁ, Kateřina. *Činnost mimořádných lidových soudů – MLS Česká Lipa, Liberec a Litoměřice*. Disertační práce. Univerzita Hradec Králové. Hradec Králové, 2006. S. 54-57, *Mimořádný lidový soud v Liberci a Litoměřicích v letech 1945-1948*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2001. ISBN:80-7044-326-X. S. 40-42, PORTMANN, Kateřina. *Vyrovnaní se s válečnými zločiny a zločiny kolaborace po druhé světové válce v Liberci*. Litoměřice. Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2024. ISBN 978-80-7649-049-9. S. 129-133.

Nejpřísnější tresty, kromě výše zmíněného trestu smrti, padly v případě udavaček odsouzených na doživotí. Tento trest byl vyřčen 3x – nad Hauslauerovou Emílií,¹⁷² Horníčkovou Marií¹⁷³ a Plischkeovou Martou.¹⁷⁴

V případě Marty Plischkeové je ukázáno, jaký vliv měly následky udání na trest uložený MLS. Marta Plischkeová, majitelka penzionu, dle trestního spisu udala Němku Hedviku Donátovou gestapu za údajný nedovolený styk s Polákem¹⁷⁵ Tomášem Goldou v jejím penzionu. Tomáš Golda byl v penzionu ubytovaný a dle spolubydlících byl do Říšské župy Sudety doveden za prací. Což nebylo nic neobvyklého. Říšská župa se po dobu své existence potýkala s nedostatkem pracovních sil. Zpočátku sem dělníci za vidinou přivýdělků přicházeli dobrovolně, postupem doby byl do práce zapojován čím dál tím větší počet vězňů.¹⁷⁶

Golda byl prý udavačkou několikrát obeznámen, že z incidentu budou nesnáze, aby se nescházeli u ní v penzionu. Dle výpovědi svědků spolubydlících se nijak neskryvali a ostatní hosté věděli o jejich schůzkách, které byly hlučné a trvaly celou noc. Plischkeová ve výpovědi udávala, že se bála, a proto dotyčně udala gestapu. Její pravý motiv udání můžeme pouze odhadovat, mohla závidět, žárlit, nebo se v tehdejší napjaté atmosféře obávala udání, vzhledem k tomu, že dle výpovědi ostatních ubytovaných o návštěvách vědělo více osob. Hedvika Donátová byla německým soudem ve Sprembergu odsouzena k 5 letům koncentračního tábora za nedovolený styk s osobou němčanského původu. Dle tehdejších německých zákonů se jednalo o přestupek, kdy osoba germánského původu měla styk s osobou němčanského původu.¹⁷⁷ Donátová si dle spisu během jednoho roku prošla pěti tábory¹⁷⁸ a po roce byla pro své psychické problémy propuštěna. Golda byl dle výpovědi jeho spolupracovníka Pavla

¹⁷² SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 257/46.

¹⁷³ Případ Marie Horníčkové je rozebrán v části práce věnující se osudu udavaček. SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 305/46.

¹⁷⁴ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 805/46.

¹⁷⁵ Poláci byli jednou z prvních národností, která byla využívána na nucené práce v Německu. S využitím jejich sil Německo počítalo ještě před napadením Polska 1. září 1939. Přesné počty nasazených Poláků nejsou známy, ale největší počet byl nasazen do továren, dále do zemědělství a lesnictví. In: ROUS, Ivan. *Zbrojní průmysl a tábory*. Liberec: Kalendář Liberecka, 2023. ISBN 978-80-87213-36-0. S. 163-64.

¹⁷⁶ KURAL, Václav a RADVANOVSÝ, Zdeněk. *"Sudety" pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem: Albis international, 2002. ISBN 80-86067-66-1. S. 246, 250.

¹⁷⁷ VAJSKEBR, Jan – ZUMR, Jan "Přečiny proti osobnímu vlastnictví budou tvrdě trestány!" Kriminální a kázeňské delikty příslušníků Gestapa v Protektorátu Čechy a Morava. Jan Vajskebr, Jan Zumr. *Paměť a dějiny: revue pro studium totalitních režimů* Roč. 16, č. 1 (2022). S. 33-34.

Po konci války došlo ke změně situace, a naopak byli perzekuováni českoslovenští občané, kteří udržovali vztahy s Němci. Na území Československa byly zřízeny trestní nalézací komise, které mimo jiné postihovaly „společenský styk“, který „vzbudil veřejné pohoršení“. Umožňoval tedy stíhat styk s německým obyvatelstvem. Určoval i to, zda šlo o Čecha/Němce, Češku/Němku a došlo tedy k tzv. horizontální kolaboraci. In: PORTMANN, Kateřina. *Vyrovnání se s válečnými zločiny a zločiny kolaborace po druhé světové válce v Liberci*. Litoměřice. Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2024. ISBN 978-80-7649-049-9. S. 178, 210.

¹⁷⁸ Liberec, Drážďany, Berlín, Uckermark, Spremberg.

Bujoka zatčen a při převádění z lékařské prohlídky byl jedním příslušníkem SS zastřelen pro pokus o útěk. Ze spisu můžeme vyčíst, že o osudu dotyčného dělníka kolovaly v té době různé zprávy. Ve výpovědi Donátové je podrobně sepsáno, jak člen SS jednal s udaným: „Vyžíval se v týrání a Golda musel celou cestu dělat kliky a pokud neuposlechl příkaz, byl kopán do trupu.“¹⁷⁹ Výsledkem byla smrt polského dělníka Goldy a dotyčná Plischkeová nemohla tušit, že její udání skončilo jeho smrtí. Marie Plischkeová byla odsouzena k doživotí a vězněna v Pardubicích. 21. června 1954 dostala individuální amnestii prezidenta republiky. Trest jí byl snížen na odnětí svobody v trvání 15 let a v tomto roce také opustila věznici. Ze spisu vyčteme, že dotyčná si polovinu trestu odseděla a druhá polovina jí byla prominuta za pilnou práci a dobrý vztah k dělnictvu. Z takovýchto frází v soudních spisech je patrný vliv komunistické strany, která byla tehdy u moci a soudnictví bylo pod její správou.¹⁸⁰

Naproti tomu přes 37 % vynesených rozsudků k udavačkám bylo zprošťujících. Jedním z důvodů bylo, že udavačky hlásily přečiny, které jsou trestné i mimo totalitní režimy. Jako jsou například krádeže. Takovým je i případ Peukerové Filomény, domnělé udavačky, manželky vlastníka pekárny. Dle českých dělníků jim neustále nadávala, případně k tomu naváděla i svého manžela. Dělníci vypovídali, že jim poskytovala velmi málo jídla a z tohoto důvodu byli donuceni ke krádeži. Peukerová je udala z důvodu častých krádeží. Dle její výpovědi jí často chyběly základní suroviny jako mouka a cukr. Na nádraží, když se dělníci v sobotu chystali domů, byli dle spisu prohledáni a v jejich taškách se našly potraviny Peukerové. Byli potrestáni pokutou. Vzhledem k podstatě činu, rozhodl soud, že za § 11 je Peukerová nevinna.¹⁸¹ Dle soudu nedošlo k udání, ale k nahlášení trestného činu, který byl trestný i mimo nacistický případně jiný totalitní režim.

S nedostatkem jídla se potýkali obyvatelé Sudet po celou dobu války. Byly zavedeny potravinové lístky, které se vydávaly jednou měsíčně a jejich hodnota byla určována pohlavím, věkem a zaměstnáním.¹⁸² Nejprve byly vydávány na mouku, chléb, kávu a čaj, později i na mýdlo, textil¹⁸³, tabák¹⁸⁴ a další zboží.¹⁸⁵ V případě specifitějšího zboží, jako byly boty, nářadí, stavební materiál, bylo použito individuálních poukazů. Nedostatek zeleniny přivedl ženy

¹⁷⁹ Cit. SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 805/46.

¹⁸⁰ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 805/46.

¹⁸¹ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 65/47.

¹⁸² KURAL, Václav a RADVANOVSKEJ, Zdeněk. *"Sudety" pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem: Albis international, 2002. ISBN 80-86067-66-1. S. 153.

¹⁸³ Tzv. šatenky.

¹⁸⁴ Tzv. tabačky.

¹⁸⁵ KURAL, Václav a RADVANOVSKEJ, Zdeněk. *"Sudety" pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem: Albis international, 2002. ISBN 80-86067-66-1. S. 153.

k většímu pěstování zeleniny, a i muži řešili nedostatek tabáku jeho pěstováním.¹⁸⁶ Noviny tiskly články s radami, jak vařit dle přidělů, například „Eintopf“¹⁸⁷ na různé způsoby, či jak zavařovat bez cukru nebo jaké bylinky sušit na čaj. Nedostatek potravin vedl k rozkvětu černého trhu. Některé potraviny zde byly k pořízení, ale až za 5x vyšší cenu.¹⁸⁸

Dalším z důvodů osvobozujícího rozsudku byla nemožnost dopátrat se pravdy, a tedy držení se zásady in dubio pro reo, v pochybnostech ve prospěch obžalovaného. V případě Marie Sawinské, která údajně udala gestapu Jarošovou Miladu, prý jen z toho důvodu, že změnila zaměstnání. Sawinská se bránila, že udání neučinila, a soudu se pomocí svědků nepodařilo dojít k jednoznačnému závěru. Z tohoto důvodu byla Sawinská¹⁸⁹ zproštěna viny.¹⁹⁰

Libuše Seňkivová¹⁹¹ byla v roce 1941 odvečena gestapem do koncentračního tábora pro ženy v Ravensbrücku¹⁹² a její manžel byl vězněn 14 dní.¹⁹³ Udání za poslech cizího rozhlasu neučinila Emílie Tomášková, jak se zprvu zdálo. Při vyšetřování a výsleších svědků bylo zjištěno, že udání učinil manžel Tomáškové, který byl poté za tento čin odsouzen a Tomášková naopak zproštěna viny.¹⁹⁴

Zajímavým osvobozujícím rozsudkem soudu skončil případ Gertrudy Conrathové, která měla se svým manželem udat svého zaměstnance Františka Jindříška gestapu. Následkem toho byl poslán do německého koncentračního tábora,¹⁹⁵ kde 6. ledna 1945 zemřel. František Jindříšek byl zaměstnancem lékárny Conrathových a byl zatčen z důvodu údajného milostného styku s vdanou německou ženou. Po zatčení gestapem mu byl prohledán byt a obvinění bylo rozšířeno o krádež, protože se u něj v bytě údajně našly medikamenty z lékárny. Sám vězněný Jindříšek označil osoby, které ho udaly gestapu, a to svoji milenkou Bertu Ketzerovou a své zaměstnavatele manžele Conrathovy. Zvláštní vinu na jeho zatčení má údajně Conrathová,

¹⁸⁶ Tamtéž. S. 154.

¹⁸⁷ Jedná se o druh polévky nebo guláše, který obsahuje kombinaci různých ingrediencí jako maso, zeleninu, někdy luštěniny (například fazole nebo čočku) a často také brambory nebo jiné druhy obilovin či těstovin, vše vařené společně v jednom hrnci. Eintopf je populární pro svou jednoduchost, výživnost.

¹⁸⁸ KURAL, Václav a RADVANOVSÝ, Zdeněk. *"Sudety" pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem: Albis international, 2002. ISBN 80-86067-66-1. S. 153-156.

¹⁸⁹ Ve spise se objevují různé podoby jména Savinská, Sawinská.

¹⁹⁰ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 81/47.

¹⁹¹ Ve spise též jako Seňkiová, Senkiová.

¹⁹² Ravensbrück byl centrálním a do roku 1942 jediným koncentračním táborem pro ženy. Od roku 1939 do roku 1945 jím prošlo přibližně 123 tisíc žen a dětí. Zhruba 25 tisíc jich zde zahynulo. In: PLACHÁ, Pavla. *Zpřetrhané životy: československé ženy v nacistickém koncentračním táboře Ravensbrück v letech 1939-1945*. Praha: Pulchra, 2021. ISBN 978-80-7564-062-8. S. 9.

¹⁹³ Dle databáze českých vězňů v koncentračním táboře Ravensbrücku 1939-1945 měla Seňkivová v táboře funkci hausfrau, jako datum příchodu je uvedeno 20. září 1941 a odchodu 28. dubna 1945. In: *Databáze českých vězňů v koncentračním táboře Ravensbrücku 1939-1945*. Památník Terezín, 2017. Online. [cit. 2. března 2024]. Dostupné z: https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/ravensbruck?show=1#search_form.

¹⁹⁴ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 938/46.

¹⁹⁵ Ve spisu je uveden název Sangerhausen, ale pravděpodobně jde o koncentrační tábor v Sachsenhausenu.

kteřá mu přítížila tím, že léky, které byly nalezeny u něj v bytě, označila jako nebezpečné prostředky, které by mohly ohrozit populaci německého národa. Výsledky svědků¹⁹⁶ nebylo jasně prokázáno, že by manželé neuctivě zacházeli s Čechy. Ale údajně spolupracovali s gestapem. V soudním spise můžeme nalézt i svědectví Čechů, kteří se manželů Conrathových zastávali a prokazovali jejich kladný vztah k Čechům. Dokazují to tím, že od manželů dostávali nedostupné léky. Nicméně ve výpovědích uvedli, že to vše se dělo ještě před zabráním českého pohraničí a pozdějším vznikem Protektorátu Čechy a Morava. Od té doby se prý postoj manželů Conrathových změnil. Conrath povýšil a stal se činníkem mnoha německých organizací. Bylo dost pravděpodobné, že se změnou situace se změnil i vztah Conrathových k Čechům. Rozsudkem soudu bylo osvobození manželů Conrathových pro nedostatek důkazů. Oba se v době soudu nacházeli ve sběrném středisku v Liberci. Ačkoli nebyli odsouzeni, byli pravděpodobně vysídleni na německé území. Je možné, že i v případě milenky Berty Ketzerové mohla být dána přednost odsunu před odsouzením. Součástí spisu je žádost obviněné o odsun, ale výsledek uveden není.¹⁹⁷

Berta Weberová byla stíhána na základě tajné zprávy dle spisu nalezeného v Liberci v budově hotelu Reichshof.¹⁹⁸ Dle této zprávy měla být členkou organizace SS,¹⁹⁹ důvěrníci SD, činníci NSDAP²⁰⁰ a měla udat dělníky v pekárně. Mezi udané patřili František Novotný, Josef Berniga, Otto Hermana, Richard Kirsch, Helmuth Schaller a Gustav Ginzel za poslech cizího rozhlasu. Weberová u soudu popřela, že by byla v organizaci SS či důvěrníci SD, avšak přiznala se ke členství NSDAP, ale prý jen z toho důvodu, aby odtud vynášela informace. Dle své výpovědi společně s udanými poslouchala cizí rozhlas a rozebírala s nimi válečnou situaci. Snažila se tak pravděpodobně popřít svou vinu v případě udání zaměstnanců pekárny. Nebyla by jedinou udavačkou, která by i přes svou spoluúčast trestný čin nahlásila. U tohoto soudu byly souzeny dvě udavačky, které udaly i samy sebe za poslech cizího rozhlasu, Marie Horníčková²⁰¹ a Anna Suchochlebová²⁰². Důvodem mohla být větší věrohodnost udavačky

¹⁹⁶ Rodičů zemřelého, bratra zemřelého, pracovníků lékárny.

¹⁹⁷SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 675/46.

¹⁹⁸ V roce 1940 bylo v budově zřízeno velitelství gestapa a na místě garáží bylo zřízeno popravíště. In. TUREK, Josef. *Osudy hotelu Reichshof*. Liberec: ročenka liberecké architektury 05/2009. Liberec: Občanské sdružení Cesty, 2006-2012. ISSN 1801-6227. S. 65.

¹⁹⁹ Ženy byly dosazovány na pozice dozorkyň koncentračních táborů, které sice měla pod správou SS, ale ženy oficiálně vykonávaly tuto práci jako civilní státní zaměstnankyně. In.: PORTMANN, Kateřina. *Vyrovnání se s válečnými zločiny a zločiny kolaborace po druhé světové válce v Liberci*. Litoměřice. Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2024. ISBN 978-80-7649-049-9. S. 145.

²⁰⁰ Tedy její ženské nacionální složky NS-Frauschaft.

²⁰¹ Případ Marie Horníčkové je uveden části práce věnující se osudu udavaček. SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 305/46.

²⁰² Případ Anny Suchochlebové je uveden v podkapitole Délka trestu. SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 798/46.

před policejními orgány, vyhocené emoce nebo nedomyšlení činu.

Berta Weberová byla Aloisem Svobodou označena za velmi přátelskou k Čechům. Svobodovi prý pronajala louku, ale v době okupace si chtěl údajně louku pronajmout německý důstojník. Weberová dle své výpovědi nepodlehla nátlaku a louku nechala pronajatou Čechu Svobodovi, ale měla z toho velké nepříjemnosti. Dalším příkladem náklonnosti k Čechům, který je ve spisu uveden, bylo dodávání ovoce a vitamínů velmi nemocné manželce výše uvedeného Aloise Svobody.

Ještě před výslechem Svobody byla Berta Weberová adeptkou na jeden z nejvyšších trestů. V průběhu vyšetřování se však ukázala zpráva nalezená v budově SD jako mylná, udaní zaměstnanci nebyli dle dochovaných výpovědí ve spisu vyslechnuti a Berta Weberová byla soudem nejen osvobozena, ale dokonce označena jako přítelkyně českého národa. V tomto případě je otázkou, zda Berta Weberová neměla slabost pouze pro rodinu Svobodových, výpovědi jiných svědků spis neobsahuje.

Postupem času a ke konci tzv. prvního retribučního období byly tresty za stejná provinění mírnější. Je to možné vysvětlit tím, že došlo k opadnutí emocí, lidé pravděpodobně již chtěli zapomenout na válečná utrpení a už se nechtěli vracet ke zločinům, které se udály během období takzvaného ohrožení republiky. Dalším důvodem bylo, jak již bylo řečeno výše, že velká část německých obyvatel byla vyhoštěna.

4.2 Použití § 16/2

Paragraf 16 odstavec 2 tzv. velkého retribučního dekretu byl používán ke snížení trestu i pod dolní hranici sazby, od trestu mohl soud dokonce upustit. Dekret stanovoval jako nejnižší možný trest za udavačství pět let, což byla v některých případech příliš vysoká sazba. A proto byl užíván tento paragraf ke zmírnění trestu. Jeho použití bylo definováno tzv. velkým retribučním dekretem. Muselo být obecně známo a bez průtahů prokázáno, že obžalovaný jednal s úmyslem prospěti českému nebo slovenskému národu nebo Československé republice, případně, že jednal v jejich zájmu. Pro změnu sazby bylo zapotřebí čtyř z pěti hlasů soudců. Od roku 1946 v důsledku tajných směrnic Ministerstva vnitra²⁰³ docházelo k nezákonnému používání tohoto paragrafu. V případě Němců většinou docházelo k jeho použití ke snížení

²⁰³ K vydání tajných směrnic došlo 6. března 1946, kdy probíhalo intenzivní vysídlování. In: PORTMANN, Kateřina. Vyrovnání se s válečnými zločiny a zločiny kolaborace po druhé světové válce v Liberci. Litoměřice. Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2024. ISBN 978-80-7649-049-9. S. 47-48.

trestu za účelem jejich vysídlení. V případě osob české národnosti byl používán ke zmírnění trestů, pokud se soudcům zdála být nejnižší možná hranice trestu příliš vysoká.²⁰⁴

U MLS v Liberci byl paragraf 16/2 použit v 7 případech žen²⁰⁵, které byly obviněny z udavačství. Jde tedy přibližně o 12 % případů s využitím paragrafu k mírnějšímu trestu.²⁰⁶ Ačkoli dotyčné byly obviněny za udavačství,²⁰⁷ byl jim udělen menší trest, než 5 let. Délka vazby se často shodovala s výši trestu – jednalo se o tzv. legalizaci vazby. Důvodem bylo, aby nedocházelo k uplatňování nároků na náhradu školy za nezákonnou vazbu. Udavačky tak v některých případech po vynesení kladného rozsudku odcházely od soudu svobodné s již vykonaným trestem.

Ve třech ze sedmi případů byly ve spisech doloženy výpovědi o pomoci či slušném jednání údajných udavaček k Čechům. Jednalo se o Bertu Grundmannovou²⁰⁸, Alžbětu Biemannovou²⁰⁹ a Eugenii Antonii Schefflerovou²¹⁰. V ostatních čtyřech případech není ve spisech doloženo svědectví, že udavačky úmyslně konaly ve prospěch Československé republiky či jeho obyvatel, a přesto soud použil § 16/2 ke zmírnění trestu. V případě Anny Schmoranzarové se jednalo o použití paragrafu ke zmírnění trestu bez doložení výpovědi.²¹¹ U případu Elfrídy Bartoňové můžeme zaznamenat nesprávné využití paragrafu ke zmírnění trestu, které bylo odůvodněno osobními spory.²¹² V případě Bertý Nesvadbové soud zmírnění trestu vysvětlil tím, že Nesvadbová činu litovala. Růženě Macounové byl trest snížen z toho důvodu, že soud vzal v úvahu, že jednala ve značném stupni rozčílení nad ztroskotáním manželství.²¹³ Jde tedy o zhruba 43 % případů, kdy bylo ve spisech přímo doloženo kladné chování k Čechům či Slovákům, jak požadoval tzv. velký retribuční dekret. V ostatních čtyřech případech (tj. 57 %) nejsou ve spisech výpovědi doloženy.

²⁰⁴ HRUBEŠOVÁ, Zuzana. *Retribuce a udavačství. Případ Mimořádného lidového soudu Litoměřice 1945–1948*. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2016. S. 46.

²⁰⁵ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 642/46 Berta Grundmannová, SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 474/46 Alžběta Biemannová, SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 95/47 Anna Schmoranzarová, SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 250/47 Elfrída Bartoňová, SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 313/47 Eugenie Antonie Schefflerová.

²⁰⁶ z 60 případů.

²⁰⁷ Případně i za jiný zločin.

²⁰⁸ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 642/46.

²⁰⁹ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 474/46.

²¹⁰ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 313/46.

²¹¹ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 95/47.

²¹² SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 250/47.

²¹³ Tento případ je podrobněji rozebrán v podkapitole Motivy a důvody udávání. SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 29/47.

Berta Grundmannová byla obviněna z udání Františka Köhlera, který byl dle archivního materiálu v červnu 1938 zadržen gestapem a krutě jím vyslýchán.²¹⁴ Výslechy popisoval Köhler jako velmi surové. Později byl dle své výpovědi zadržen na 14 dní údajně za styk s českými komunisty. Následkem svého zadržení prý ztratil byt a začaly jeho finanční problémy. Berta Grundmannová popřela, že by dotyčného udala, nicméně přiznala jistou nevráživost. Ještě před okupací byla v továrně, kde oba pracovali, vyšetřována krádež a vše poukazovalo právě na Františka Köhlera. Soud dle údajů v rozsudku poškozenému příliš nevěřil, často měnil výpověď. Zajímavým dokumentem, jenž rozhodl o neodsouzení Berty Grundmannové, je osvědčení, napsané vězni a antifašisty, kteří odsouzenou osobně znali. Má dokazovat, že Grundmannová pomáhala všem lidem bez ohledu na jejich národnost či přesvědčení. Z toho důvodu, ač byla členkou NSF²¹⁵, byla zbavena každé funkce a přehlížena. Soud ji díky doloženému dokumentu²¹⁶ 26. listopadu 1946 zprostil viny ve věci udavačství a při výměře trestu použil § 16/2. Berta Grundmannová byla odsouzena za členství v organizacích²¹⁷ dle § 3/2 ke 14 měsícům vězení. Do výkonu trestu se jí započítávala vazba. Trest byl tedy ve výši vazby, a proto byla Berta Grundmannová po vynesení kladného rozsudku propuštěna na svobodu.²¹⁸

Paragraf 16 odstavec 2 byl ke zmírnění trestu použit také u Alžběty Biemannové, dle spisu členky NSF, která byla obviněna Oskarem Schulzem za to, že ho údajně udala v roce 1940 gestapu. Dle výpovědí uvedených ve spisu se v roce 1940 Schulz a Biemannová setkali v hostinci Hamburk ve Smržovce. Dále se jejich výpovědi rozcházel, Biemannová tvrdila, že v době, kdy měl vysoký představitel Německa projev v rádiu, tak Schulz požadoval, aby přijímač vypnuli. Schulz tvrdil, že spolu vedli rozhovor o válce a vzhledem k jeho protiříšským názorům ho poté udala gestapu. Soud nemohl vyslechnout Oskara Schulze, protože byl již odsunut, a Biemannové se zastali její spolupracovníci. K Čechům se prý chovala vždy slušně, loajálně a udržovala s nimi přátelské styky. Soud proto 25. října 1946 rozhodl, že za § 11 byla zproštěna viny pro nedostatek důkazů. Za členství v organizaci NSDAP, kde bylo použito

²¹⁴ Oba pracují v elektrických podnicích ve Frýdlantě.

²¹⁵ NS-Fraunschaft – ženská nacionalistická organizace. Od roku 1932 součást NSDAP. KIPP, Michaela. Die NS-Fraunschaft (NSF). Deutsches historisches museum.. Online. [cit. 15. ledna 2024]. Dostupné z: <https://www.dhm.de/lemo/kapitel/ns-regime/ns-organisationen/fraunschaft.html>.

²¹⁶ [Příloha č. 12: Osvědčení ve věci Marty Grundmannové.](#)

²¹⁷ Jako polehčující okolnost bylo bráno, že nebyla zjištěna horlivost při vykonávání funkce a ta sloužila především jako kontakt sociální nikoli politický.

²¹⁸ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 642/16.

§ 16/2 ke zmírnění jejího trestu, byla Alžběta Biemannová odsouzena k 13 měsícům žaláře,²¹⁹ pozbyla občanské cti²²⁰ na 5 let a její celé jmění propadlo ve prospěch státu.²²¹

V těchto dvou případech došlo ke zmírnění trestu u obviněných udavaček, které byly v průběhu soudního řízení z § 11 osvobozeny. K použití § 16/2 bylo u MLS u obviněných udavaček užito ke zmírnění trestu za členství v organizaci NSDAP, respektive NS-Frauschaft, která byla ženskou organizací NSDAP.

I v případě Eugenie Antonie Schefflerové bylo mnoha svědky²²² dosvědčeno, že se k Čechům chovala slušně, a bylo tedy využití § 16/2 použito dle dekretu. A i přesto, že byl její trest snížen, tak vzhledem k tomu, že vykonávala funkci vedoucí ženského oddělení pracovního úřadu v Liberci, byla odsouzena za § 6²²³ na 7 let odnětí svobody. V případě udání Anny Beranové, kdy údajně došlo k bouřlivé hádce na úradě, byla zproštěna viny pro nedostatek důkazů.²²⁴

Anna Schmoranzarová byla dle rozsudku soudu odsouzena k 5 letům odnětí svobody. V dochovaných výpovědích je uvedeno, že udala Annu Schafrovou za přechovávání zbraně, což se ale následnou policejní kontrolou nepotvrdilo. A i když se obviněná hájila tím, že v době prohlídky byla hospitalizována v nemocnici, soud k její výpovědi nepřihlédl z toho důvodu, že úřady nejednaly vždy promptně, takže k udání mohlo dojít ještě před hospitalizací obviněné. Dále dle spisu udala Alfreda Pekaře za nadávku „německá kurvo“²²⁵, díky čemuž byl údajně 3x vyhoštěn do protektorátu, ale protože se neustále vracel do Horního Růžodolu byl i 2x vězněn po dobu 14 dnů. Ve spise nenajdeme svědectví prokazující, že obžalovaná jednala s úmyslem prospěti českému či slovenskému národu, a i přesto byl paragraf použit. Udavačka byla odsouzena na 5 let odnětí svobody, což byla nejnižší možná sazba za udavačství.²²⁶

²¹⁹ Do trestu se jí započítává také vazba ve výši 11 měsíců.

²²⁰ Zaniká nárok na vyplácení důchodu či jiných peněz veřejných peněz.

²²¹ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 474/16.

²²² Jednalo se o výpovědi Alžběty Šínkové, Františka Honzejka, Arnošta Krause, Ladislava Jaroš a Loly Henzelové.

²²³ (1) Kdo v těžké době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18) nařídil ve prospěch válečného úsilí Německa nebo jeho spojenců nucenou nebo povinnou práci, a ten, kdo při vydání a výkonu takového nařízení spolupůsobil, trestá se, nedopustil-li se zločinu přísnější trestného, za zločin těžkým žalářem od pěti do deseti let.
(2) Byl však takovým nařízením obyvatel republiky donucen pracovat v cizině, nebo za okolností, nebo na místech jeho životu nebo zdraví nebezpečných, trestá se viník bez ohledu na účel práce těžkým žalářem od deseti do dvaceti let.

²²⁴ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 313/46.

²²⁵ Cit. SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 95/47.

²²⁶ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 95/47.

Elfrída Bartoňová²²⁷ udala svou nevlastní matku pro výrok o Hitlerovi. Důvodem byly majetkové spory. Následkem udání byla nevlastní matka Barbora Seitzlová vězněna 3 týdny a o majetek opravdu přišla. Soud Elfrídu Bartoňovou odsoudil k 2 letům odnětí svobody. Ke zmírnění trestu došlo prostřednictvím § 16/2. Použití paragrafu soud vysvětlil tím, že Bartoňová jednala pod dojmem osobních rozporů se Seitzlovou. Takovéto využití paragrafu ovšem tzv. velký retribuční dekret neobsahuje.²²⁸

Užití paragrafu ke zmírnění trestu bylo použito v posledním případě udavačky u MLS v Liberci v tzv. druhém retribučním období. Jedná se o případ Bertý Nesvadbové, která udala svého muže Gustava Nesvadbu, čímž zavinila jeho uvěznění na 2 měsíce a pravděpodobně i jeho brzkou smrt. MLS v Liberci Bertu Nesvadbovou odsoudil na 6 let vězení a k výměře využil § 16/2, ačkoli není nikde ve spise uvedeno, že by jakkoli napomáhala Čechům či Slovákům. V rozsudku soudu je vysvětleno, že k použití paragrafu 16/2 došlo z toho důvodu, že udavačka svou výpověď odvolala, čímž zkrátila Gustavu Nesvadbovi trest.²²⁹

Ve třech případech, kdy soud využil § 16/2 ke zmírnění trestu, došlo k vysídlení udavaček. Jednalo se o Eugenií Antonii Schefferovou,²³⁰ Elfrídu Priebšchovou²³¹ a Růženu Strnádkovou.²³² Ve dvou případech, kdy došlo ke zmírnění trestu, byly udavačky po odpykání trestu propuštěny na svobodu. Šlo o Annu Schmoranzarovou²³³ a Bertu Nesvadbovou.²³⁴ V případě Bertý Grundmannové²³⁵ a Alžběty Biemannové²³⁶ se nepodařilo ve spisech dohledat, zda byly udavačky propuštěny na svobodu či vysídleny.

4.3 Věková struktura udavaček

Průměrný věk žen obviněných za udavačství činil v době vyhlášení rozsudku před soudem 44 let. Nejstarší udavačkou byla Emilie Haslauerová, které v době vynesení rozsudku bylo 68 let. Dvě dívky v době udání nebyly plnoleté, jedná se o Markétu Möllerovou a Gertrudu Wildnerovou.

²²⁷ Tento případ je podrobněji rozebírán v podkapitole Motivy a důvody udání.

²²⁸ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 250/47.

²²⁹ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 38/48.

²³⁰ Odsunuta 18. září 1946. SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 313/46.

²³¹ Odsunuta 13. května 1947. SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 250/47.

²³² Odsunuta 18. března 1947. SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 29/47.

²³³ Propuštěna 21. listopadu 1950. SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 95/47.

²³⁴ Propuštěna 7. listopadu 1951. SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 38/48.

²³⁵ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 642/46.

²³⁶ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 474/46.

Emilie Haslauerová vypomáhala Rudolfu Vrbovi v domácnosti a udala ho za krádež součástek z továrny Spreewerk²³⁷, kde pracoval jako soustružník. Nicméně po prostudování spisu je jasné, že hlavní příčinou byl poslech cizího rozhlasu. Součástky se v celém spise objevují jen okrajově a je otázkou, zda těch pár šroubků v kapse dotyčného nebylo nastraženo. Rudolf Vrba byl ve skutečnosti udán za poslech cizího rozhlasu. Emilie Haslauerová dle své výpovědi učinila udání proto, že se bála, že bude obviněna ze spolupráce na sabotáži kvůli ukradeným součástkám z fabriky, ve které se vyráběly součástky zbraní. I kdyby se obávala trestu z tohoto důvodu, nebyl důvod k tomu, aby Vrba udala i za poslech cizího rozhlasu, jak je ve spise uvedeno. Motivem mohlo být dle výpovědi spoluvěznů Vrby to, že se často vyhrazoval vůči Němcům a před svou služebnou Němkou Haslauerovou často prohlašoval, že Němci brzy prohrají válku. Je tedy možné, že zde šlo o osobní či národnostní nesnášenlivost. Po nahlášení dotyčného na gestapu následovalo jeho zatčení a uvěznění. Vrba poté ve vězení zemřel.²³⁸ Trpěl srdeční chorobou, o čemž věděl, a proto se prý svěřil spoluvěznům, aby v případě jeho smrti vypovídali v neprospěch Haslauerové. Ta byla i přes svůj věk 5. září 1946 odsouzena k doživotí.²³⁹ Výši trestu ovlivnila smrt udaného, tedy následky udání.²⁴⁰

Naopak nejmladší odsouzená u MLS v Liberci byla Markéta Möllerová, které bylo v době spáchání činu 19 let a dle tehdejších platných zákonů byla nezletilá od podzimu 1942 do dubna 1945 pracovala v závodě Metall & Presswerke Edelhoff & Litz v Proseči nad Nisou.²⁴¹ Dle své výpovědi si v roce 1943, když šla po silnici, všimla, že z oken někdo vyhazuje součástky. Byla prý předvolána, aby podala výpověď. Kde uvedla, že nevěděla, kdo přesně prováděl sabotáž a vyhazoval špičky granátů. Za pár dní byl zatčen Maxmilián Bobl na 1 rok a 5 dní a Francouz Bonin, který byl vězněn 3 měsíce v pracovním táboře v Mostě. V závodě pracovali Češi a také zajatci. Möllerová si často stěžovala, že zatčení Bobla a Bonina jí všichni dávali za vinu kvůli její německé národnosti. Soud ji nakonec pro nedostatek důkazů zprostil viny.

²³⁷ Firma Spreewerk byla dceřinou společností DIWAG (Deutsche Industrie-Werke A.G.). Od roku 1942 měla budovu nedaleko chrastavského náměstí pronajatou od říšské armády. Vyráběly se zde puškové granáty 30/1, rakety R4/m Orkan a až 400 000 kusů granátů měsíčně. V tomto podniku pracovalo 1450 zaměstnanců. In: ROUS, Ivan. *Zbrojní průmysl a tábory*. Liberec: Kalendář Liberecka, 2023. ISBN 978-80-87213-36-0. S. 176-178.

²³⁸ Spis neobsahuje přesné informace o výši rozsudku nad Vrbou, jakým soudem byl odsouzen, ani kde svůj trest vykonával.

²³⁹ V listopadu 1953 ji byla udělena milost a dotyčná je přesunuta do ústavu pro přestárlé v Berouně.

²⁴⁰ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 357/46.

²⁴¹ Továrna byla v roce 1939 arizována a majitel židovského původu Max Feder musel emigrovat do Británie. Továrna na začátku války vyráběla díly pro letecký průmysl a později přesešla na výrobu dělostřeleckých zapalovačů. In: ROUS, Ivan. *Zbrojní průmysl a tábory*. Liberec: Kalendář Liberecka, 2023. ISBN 978-80-87213-36-0. S. 176-178. S. 448.

Provádění sabotáže českými pracujícími bylo v době okupace běžnou záležitostí. Heslo pracujících Čechů bylo „pracuj pomalu“. Záměrně se vyráběly zmetky, poškozovalo se vedení, při opravě strojů v nich bylo „zapomínáno“ náradí. Zaměstnávání Čechů v Říšské župě Sudety tak bylo ze strany Německa nežádoucí. Obávali se záškodnických akcí, radikalizace Čechů a jejich odbojové činnosti. Na začátku války usilovali Němci o vysídlení českého obyvatelstva z této oblasti, ale nedostatkem pracovních sil byli naopak Češi nasazováni ve větší míře. Například v roce 1940 v Sudetech pracovalo přibližně 10 000 Čechů, v roce 1944 to bylo již 84 351, tedy více než 8x více.²⁴²

4.4 Národnostní složení obviněných

Vzhledem ke geografické poloze oblasti působení MLS Liberec je národnostní složení obviněných dáno skladbou obyvatel tohoto území v době, kdy zde byla zřízena Říšská župa Sudety a Liberec byl jejím hlavním městem.²⁴³

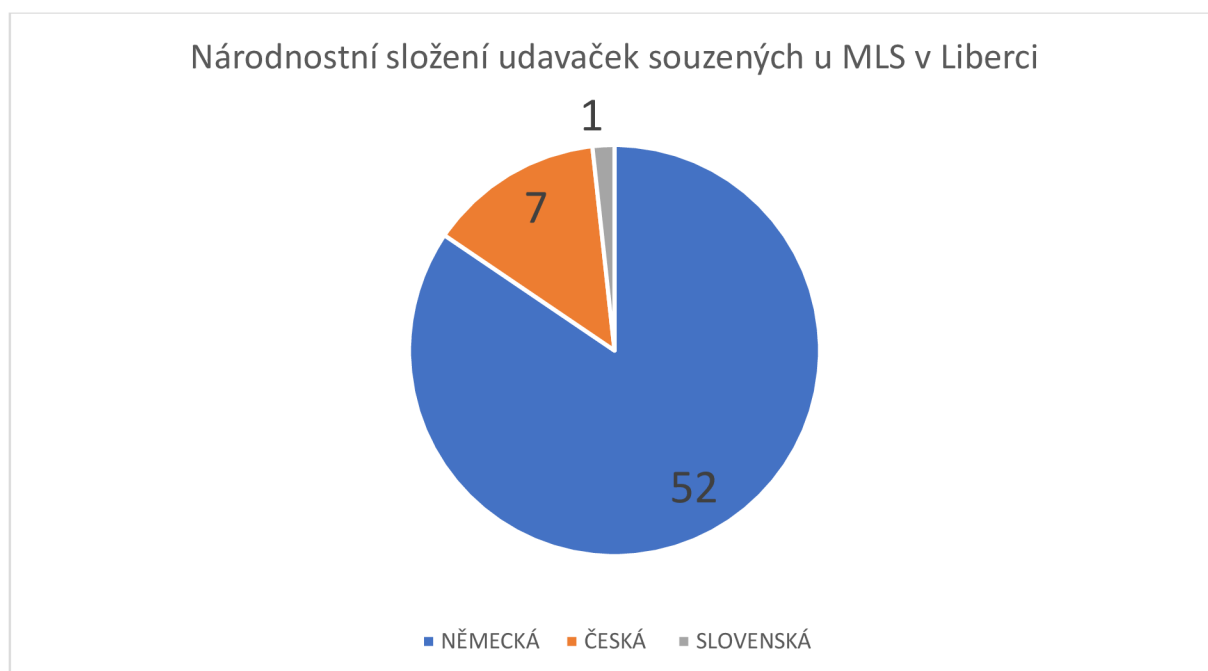
V době konání soudů se k německé národnosti dle rozsudků hlásilo 52 obviněných, k české 7 obviněných a 1 žena podezřelá z udavačství se hlásila k národnosti slovenské.²⁴⁴

²⁴² KURAL, Václav a RADVANOVSKÝ, Zdeněk. *"Sudety" pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem: Albis international, 2002. ISBN 80-86067-66-1. S. 259.

²⁴³ Před druhou světovou válkou byl Liberec město s českou menšinou, a to přibližně 7 %. Na základě vydávání potravinových lístků bylo v červnu roku 1945 v Liberci 14 798 Čechů a 34 403 Němců. V té době zde ale už probíhaly dva procesy, a to vysídlování původního německy mluvícího obyvatelstva a osídlování města novými lidmi slovanského původu. In: MELANOVÁ, Miloslava, Rudolf ANDĚL, Robert KVAČEK, Markéta LHOTOVÁ, Kateřina PORTMANN a Milan SVOBODA. *Liberec*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Dějiny českých, moravských a slezských měst. ISBN 978-80-7422-484-3. S. 330.

²⁴⁴ Např. národnostní složení u MLS Uherské Hradiště je až 70 % obviněných česká národnost a 30 % německé. In: MÜLLER, JAN. Diplomová práce. Mimořádný lidový soud v Uherském Hradišti 1945–1948. Hradec Králové, 2015. 110 stran. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. PhDr. Jiří Štěpán, PhD. S. 28.

Graf 4: Národnostní složení udavačků souzených u MLS v Liberci

S určováním národnosti u obžalovaných souvisí tzv. lavírování. Tedy to, že obvinění měnili svou příslušnost podle momentální situace. V době první republiky se hlásili k české, po Mnichovu k německé a po převratu v roce 1945 opět k národnosti české.²⁴⁵ Tento problém se netýká pouze MLS v Liberci, ale je také problémem u MLS v České Lípě²⁴⁶ a lze předpokládat, že se bude týkat všech oblastí bývalé sudetské župy.

Typickým příkladem byl případ Jany Černé, národnosti české před okupací. Během okupace se prý prohlašovala na Němku, vystavovala obraz Hitlera a chválila jeho činy. Dle spisu udala Františka Honsů a Otu Windnera za poslech cizího rozhlasu. Windner byl následkem toho vězněn devět měsíců v Terezíně, pravděpodobně na Malé pevnosti. Sama dle svědků demonstrativně poslouchala německý rozhlas s otevřenými okny. Čechy dle výpovědi nenáviděla a dávala jim to najevo svým chováním a výroky. Po konci války se údajně ihned prohlašovala za Češku, a naopak se chovala nevraživě k Němcům, kterým vyhrožovala. Žádost o posouzení viny Černé byla podána zetěm poškozeného, Bedřichem Fajtejsem. Černá byla v září 1945 odsouzena k 5 letům vězení, a ke ztrátě občanské cti. Její žádost o milost byla

²⁴⁵ KOČOVÁ Kateřina: *Trestní spisy Mimořádného soudu v Liberci jako pramen k dějinám druhé světové války*. In: FEJTOVÁ, Olga, Václav LEDVINKA a Jiří PEŠEK. *Evropská velkoměsta mezi koncem války světové a války studené (1945-1989): stati a rozšířené příspěvky z 28. vědecké konference Archivu hlavního města Prahy, uspořádané ve spolupráci s Institutem mezinárodních studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy ve dnech 6. a 7. října 2009 v Clam-Gallasově paláci v Praze*. Praha: Scriptorium, 2011. ISBN 978-80-86852-38-6. S. 550.

²⁴⁶ LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. *Mimořádný lidový soud v České Lípě*. *Fontes Nissae, Prameny Nisy*, 2007, sv. 8, ISBN 978-80-7372-280-7, ISSN 1213-5097. S. 185.

zamítnuta. Soud totiž zažádal o zjištění pověsti, kterou obviněná měla v době okupace. Z té vyplynulo, že po dobu okupace se jí báli nejen Češi, ale i Němci, neboť udávala všechny, kteří se jí znelíbili.²⁴⁷ O jejím případě informovaly noviny Stráž severu 25. srpna 1946. Černá je v článku zesměšňována „...zdobila květinami obraz božského“ Adolfa a vodila sousedky na podívanou, jak uctívá velkého vůdce spojených států germánských..., ...Janinka se nespokojila s tímto morálním kytičkováním...“.²⁴⁸ Ve spisu je vyličen, že během soudu se její manžel Karel Černý snažil od ní distancovat a usiloval o odsun do Německa.²⁴⁹ 25. října byl Mimořádným lidovým soudem v Liberci odsouzen k deseti letům vězení za členství v organizaci SA.²⁵⁰

4.5 Motivy a důvody udávání

Motivy udání jsou velmi rozmanité a lze je jen těžko shrnout pomocí statistiky. Mezi nejčastější důvody, pro které udavačky udávaly, patřily osobní konflikty spojené se žárlivostí, související s bydlením, rodinnými sváry. Výjimkou nebyla udání za účelem obohacení, z důvodu rasové nenávisti či závisti.²⁵¹ Jednalo se o nejrychlejší a velmi účinný způsob vyřešení sporu, který měl často fatální následky.

Právě manželské sváry byly důvodem, proč Růžena Macounová, dle spisu, udala svého muže. Macounová pracovala jako servírka v hostinci Arnošta Fischera²⁵². A dle své výpovědi se prý během dubna roku 1940 seznámila s Oldřichem Strnádkem a ihned se i vzali. Po šesti týdnech známosti, kdy Strnádková bydlela se svým manželem i se svým tchánem Petrem Strnádkem, začaly mezi manželi údajné neshody. Dle výpovědi Arnošta Fischera chtěla Růžena Strnádková dále vést svůj nezřízený život, který znala jako servírka. To se manželovi nelíbilo, a proto se s ní údajně rozešel. Růžena Strnádková pak nahlásila svého manžela, tchána i sousedku Marii Krikorkovou za poslech cizího rozhlasu. Ačkoli prý byli udání vyslyšáni šest hodin, díky zapírání všech vyslychaných byli propuštěni na svobodu. Je otázkou, zda nebyli propuštěni i z toho důvodu, že Růžena Macounová byla již několikrát trestaná, a tak nemusela

²⁴⁷ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 406/46.

²⁴⁸ [Příloha č. 8: Stráž severu, ročník 2, číslo 220, strana 2, 25. 9. 1946.](#)

²⁴⁹ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 406/46.

²⁵⁰ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 404/46.

²⁵¹ Dle Sudetských Němců měli Češi v Sudetech lepší postavení. Nemuseli platit členské příspěvky organizacím a nemuseli do války. Ve výši přidělů potravin a mezd nebyla česká menšina v župě vůči Němcům v přílišné nevýhodě. In.: ZIMMERMANN, Volker. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). Překlad Petr Dvořáček. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2001. Obzor, sv. 36. ISBN 80-7203-390-5. S. 280, 352.

²⁵² Dle spisu velmi horlivého nacistu.

mít její udání takovou váhu. Dle výpovědi manžela Strnádkové se mu jeho žena chtěla pomstít, a tak v Tanvaldu na pěšině před domem čp. 467 vytáhla na Oldřicha Strnádku bubínkový revolver. Dle spisu měla v úmyslu ho zastřelit. Při přetahování zbraně prý vyletěla kulka kolem hlavy Strnádky, ale zraněn byl pouze do čela úderem Strnádkové. Ta poté údajně utekla do tamějšího lesa a vykřikovala slova o pomstě. Oldřich Strnádek celý incident nahlásil na německou policii a jeho žena byla odsouzena ke třem letům vězení. Strnádková byla u Mimořádného lidového soudu v Liberci odsouzena na 3 roky i za udavačství.²⁵³ Soud k výměře nižšího trestu využil § 16/2 a argumentoval tím, že udaná jednala ve značném stupni rozčílení nad ztroskotáním svého manželství.²⁵⁴ Trest za udavačství chyběl v jejích dosavadních záznamech. Lze ji totiž vnímat jako rekordmanku v počtu odsouzení. Do onoho zmiňovaného incidentu již byla 21krát soudně trestaná.²⁵⁵

Touha po majetku a případně i jistá míra odplaty byla motivem udání v následujícím případě, který byl u MLS projednáván 2. dubna 1947. Elfrida Bartoňová, brusička skla z Albrechtic, za svobodna Kunzová, byla dcerou Viléma Kunze. Dle dochovaných výpovědí s nimi v domácnosti žila i Barbora Seitzlová, hospodyně a přítelkyně Viléma Kunze, která mu pomáhala nejen v domácnosti, ale i v jeho advokátní praxi. Po smrti Kunze v listopadu 1940 měla podle závěti zdědit polovinu domu č. 258 v Albrechticích. Dle výpovědi Seitzlové se to Elfridě Bartoňové, v té době Kunzové, nelíbilo, a proto údajně udala svou „macechu“ Barboru Seitzlovou gestapu za výrok o Hitlerovi: „Hitler nemůže mít děti ani ženské.“ Pravděpodobně doufala, že jejím uvězněním získá i její část majetku. Barbora Seitzlová byla skutečně odsouzena na 3 týdny vězení a přišla i o své dědictví. Elfrida Bartoňová jí dle spisu měla vyplatit 200 říšských marek. U MLS bylo zjištěno, že obžalovaná opravdu u německého soudu potvrdila, že dotyčná výrok o Hitlerovi řekla. Ale dle soudu jednala pod dojmem osobních rozporů s Barborou Seitzlovou. Proto soud použil paragrafu 16/2²⁵⁶ a vyměřil jí trest s nižší možnou sazbou 2 roky. Do trestu se jí započítávala i 10 měsíců dlouhá vazba. Dne 13. května 1947 Okresní národní výbor v Jablonci nad Nisou žádal o souhlas s jejím odsunem, ten ale určitě nebyl vykonán. 6. ledna 1948 byla Elfrida Bartoňová podmíněně propuštěna na svobodu.²⁵⁷

²⁵³ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 29/47.

²⁵⁴ Jedná se o jeden z sedmi případů použití paragrafu 16/2 u tohoto soudu. Více v podkapitole Použití § 16/2.

²⁵⁵ [Příloha č. 9: Tresty uložené Růžně Strnádkové, rozené Macounové.](#) (V dokumentu je chybně uvedeno jméno po sňatku)

²⁵⁶ Více k § 16/2 v další podkapitole.

²⁵⁷ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 250/47.

Rozpory v následujícím případě se týkají společného soužití Čechů a Němců. Roli zde pravděpodobně hrála osobní nesnášenlivost. Čechům Marii Štěpařové a Karlu Štěpaři, vlastníkům domu čp. 1185 ve Smržovce, po vzniku Říšské župy Sudety bylo údajně z důvodu politické nespolehlivosti nařizováno ubytovat u sebe v domě příslušníka SS s rodinou. Byli jimi manželé Schneiderovi. Dle výpovědí ve spisu byly výhrůžky a hádky žen na denním pořádku. Vše se vyostřilo 23. ledna 1942, kdy údajně hádka o zavřené venkovní dveře kvůli zimě, vyústila ve fyzický konflikt. Schneiderová prý ihned navštívila svého manžela v práci a ten dle výpovědí zašel na německou policii s prosbou o domluvení a uklidnění Štěpařové. Následkem toho zůstala Marie Štěpařová 4 měsíce v zadržovací vazbě a poté byla odsouzena k šesti týdnům vězení. Konflikt popsovala každá účastnice jinak, avšak nebylo v možnosti soudu získat usvědčující informace k tomu, aby byla Schneiderová odsouzena za udavačství. Dle soudu se jednalo o domácí rozpory kvůli pořádku v domě a nikoli o nesváry národnostní. Štěpařová byla odsouzena za napadení. Z tohoto důvodu byla dne 12. listopadu 1946 Annaliese Schneiderová zproštěna obžaloby pro nenaplnění skutkové podstaty. Nicméně strávila ve vazbě více než osm měsíců, takže svým způsobem si trest odpykala.

Žofie Denková dle výpovědí ve spise udala gestapu Františka Diviše, protože prý nechtěl na zahradu pouštět německé děti. Gestapo mu dle spisu pravidelně dělalo domovní prohlídky a několikrát jej předvolalo k výslechu. Nicméně nebyl nikdy zatčen, ani jinak potrestán. Vzhledem ke skutečnosti, že manžel Denkové byl důvěrníkem gestapa, bylo udávání dle výpovědi poškozeného pravidelné. Konflikty s obžalovanou byly prý na denním pořádku. Jedním z uvedených důvodů byla krádež prkna z vozíku, další důvod ve své výpovědi zmiňuje Diviš. Když prý natíral střechu térem, kouř šel na prádlo Denkové, která ho obviňovala ze sabotáže. Tu prý bylo u výslechu potvrzeno a úředníky na policii mu dle jeho slov bylo sděleno, že za takovou sabotáž hrozil i trest smrti. Manželé Divišovi tak dle svých výpovědí žili v neustálém stresu, protože jim bylo pravidelně vyhrožováno trestem smrti či vypovězením z pohraničí do vnitra Čech a zabavením veškerého majetku. Diviš popisoval „převlékání kabátů“ nájemkyň, které dle jeho slov sympatizovaly s nacistickým režimem: „Denková, ačkoli se vdala za člena SS, nyní chodí v českém národním kroji, vystupuje jako česká národovkyně a svoje osobní doklady údajně ztratila. Její matka se nyní prohlašuje za Češku a nadává mě a mé rodině do gestapáků.“²⁵⁸ Tzv. převlékání kabátů mohlo být spojováno i se změnou národnosti po uzavření sňatku, kdy žena přecházela k národnosti jako měl manžel. Jako v tomto případě, kdy si udavačka vzala člena SS, lze předpokládat, že po sňatku se hlásila k národnosti německé.

²⁵⁸ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 581/46, výpověď svědka Františka Diviše.

Soud obžalovanou shledal vinnou a odsoudil ji na jeden rok žaláře, ztrátu občanské cti po dobu pěti let a propadnutí majetku ve prospěch státu. Do výkonu soud započítal i vazbu, která trvala necelých 18 měsíců, takže v tomto případě po vydání rozsudku byla obviněná propuštěna na svobodu.²⁵⁹

Spory spolubydlících se týkají i následující kauzy. Společné bydlení Čechů a Němců pravděpodobně vyústilo v národnostní nesnášenlivost. Během zřízení Říšské župy Sudety se do domů „nespolehlivých“ Čechů umísťovali němečtí nájemníci. V župě nebylo dostatek bytových jednotek,²⁶⁰ tak docházelo k sestěhovávání rodin.²⁶¹ Vzhledem ke strategii Německa, která měla vést k radikálnímu snížení českého obyvatelstva v pohraničí, mohlo jít o snahu „dobrovolného“ vysídlení českých obyvatel ze župy do protektorátu.²⁶²

Následující udání pravděpodobně mělo tento motiv. Dle uvedených výpovědí museli manželé Josef a Anna Morávkovi, majitelé domu, od svých podnájemníků, Němců, Anny Wagnerové a jejího manžela Rudolfa Wagnera, Františky Richterové, Marie Scheuflerové čelit neustálému vyhrožování gestapem. Neplatili prý nájemné s poznámkami, že Čechům se nic platit nemusí, že Němcům nemá kdo poroučet. Nakonec byli Morávkovi dle uvedených výpovědí několikrát udáni na gestapu. To prý vyústilo v předvedení majitelů, ale zatčena byla jen Anna Morávková, která dle archiválií po pobytu ve věznici v Tanvaldu a pozdějším přesunu do Osvětimi v červenci roku 1942 zemřela. Po smrti Anny Morávkové se její dcera, Anna Horová²⁶³, údajně dozvěděla, že její matku udali všichni nájemníci. Otec dle spisu zemřel ještě před transportem do koncentračního tábora. Anna Horová byla vězněna 36 měsíců²⁶⁴ v koncentračním táboře Ravensbrücku.²⁶⁵ Od lidového soudu odešla Anna Wagnerová a Františka Richterová s desetiletým trestem žaláře, z toho pět let si musely odpracovat v pracovních oddílech.

²⁵⁹ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 581/46.

²⁶⁰ Chybělo až 300 000 bytů. In: KURAL, Václav a RADVANOVSÝ, Zdeněk. *"Sudety" pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem: Albis international, 2002. ISBN 80-86067-66-1. S. 167-168.

²⁶¹ Na začátku roku 1939 přislíbilo Říšské ministerstvo financí 35 milionů ŘM. 10 milionů bylo určeno na řešení bytové krize. Ale po vypuknutí války byl rozpočet zkrácen na 15 milionů ŘM. In: ZIMMERMANN, Volker. *Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945)*. Překlad Petr Dvořáček. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2001. Obzor; sv. 36. ISBN 80-7203-390-5. S. 248.

²⁶² KURAL, Václav a RADVANOVSÝ, Zdeněk. *"Sudety" pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem: Albis international, 2002. ISBN 80-86067-66-1. S. 167-168, 159.

²⁶³ Rozená Morávková.

²⁶⁴ První zatčení proběhlo v roce 1941 za výrok, že Hitler půjde z pohraničí pryč, že opět přijde Beneš (udání provedli spolupracovníci v Liberci).

²⁶⁵ Všechny tyto informace jsou uvedeny v dopise, který je psán rukou syna obětí, který emigroval do Anglie ještě před vypuknutím války. SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 653/46.

Velmi častým podnětem k udání byl kontakt se zajatci nebo jejich podpora²⁶⁶. Zajatci či dělníci ze zahraničí byli v sudetské župě využíváni jako levná a početná pracovní síla, která byla po celou dobu existence župy nedostatková.²⁶⁷ Jednalo se o dva typy dělníků. Jedním z nich byli dělníci ze spřátelených zemí²⁶⁸, tedy dělníci, kteří si do Sudet přišli vydělat peníze. Ti mohli bydlet v soukromých podnájmech u německých rodin. Nuzné pracovní podmínky a těžká práce většinou vedly k tomu, že si dělníci svůj přivýdělek rozmýšleli a nevraceli se z dovolených.²⁶⁹ Druhým typem dělníků byli zajatci zavlčení z okupovaných území Sovětského svazu či Polska a vězni z koncentračních táborů.²⁷⁰ Například v roce 1944 pracovalo 48 406 válečných zajatců v místech působení liberecké bezpečnostní policie a z toho 14 522 pocházelo z Francie.²⁷¹ Nebylo tedy ničím výjimečným dostat se do kontaktu se zajatcem z Francie.²⁷²

Dle spisu byly v únoru roku 1944 na německé četnické stanici udány tři ženy pracující v tanvaldském textilním podniku. Zaměstnankyně Miladu Bartoňovou, Annu Neumannovou a Marii Srazilovou prý udal závodní důvěrník Josef Kalfus za podporu zajatců. Celé udání proběhlo dle výpovědi Kalfuse na podnět Anny Geierové, která údajně byla svědkem toho, že Bartoňová, Neumannová a Srazilová házely jídlo²⁷³ k nohám francouzských zajatců. V továrně pracovali ruští, italsí a francouzští zajatci. Dle Milady Bartoňové byli neustále bití a dostávali velmi málo vydatného jídla.²⁷⁴ O podpoře zajatců se u MLS vyjádřila takto: „Trpěli velmi

²⁶⁶ Například u lidí, kteří byli nasazeni na nucenou práci, platil zákaz blízkého kontaktu s Němci. Za porušení hrozily přísné tresty, například deportace do koncentračního tábora či trest smrti. In: ROUS, Ivan. *Zbrojní průmysl a tábory*. Liberec: Kalendář Liberecka, 2023. ISBN 978-80-87213-36-0. S. 66.

²⁶⁷ Nedostatek dělníků byl dán jejich potřebou při výrobě válečných produktů, tanků, aut, střeliva. Průmysl v Protektorátu Čechy a Morava a v Říšské župě Sudety měl velký význam pro Německou říši. Především kovodělné odvětví, ve kterém pracovala více než polovina průmyslových dělníků. In: BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. V čes. jaz. vyd. 2. Obzor (Prostor). Praha: Prostor, 2000. ISBN 80-7260-028-1. S. 717.

²⁶⁸ Itálie, Bulharsko, Rumunsko, Slovensko, Jugoslávie, Belgie, Francie.

²⁶⁹ KURAL, Václav a RADVANOVSÝ, Zdeněk. *"Sudety" pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem: Albis international, 2002. ISBN 80-86067-66-1. S. 258.

²⁷⁰ Podmínky v zajateckých táborech byly velmi špatné a srovnatelné s těmi v koncentračních táborech. Zajatcům nebyl poskytován dostatek jídla, byly tam špatné hygienické podmínky, které vedly k propukání různých nemocí.

²⁷¹ V případě Francie nejprve probíhal nábor dělníků na bázi dobrovolnosti, ale později docházelo k povinným odvodům. Docházelo i k výměnám tří dobrovolníků za jednoho zajatce, který byl propuštěn do civilu. Ze západu proudilo nejvíce osob z Francie, Belgie, Nizozemí, ale i z Velké Británie. Například počet pracovníků z Belgie byl stejný jako pracovníků z Protektorátu. In: ROUS, Ivan. *Zbrojní průmysl a tábory*. Liberec: Kalendář Liberecka, 2023. ISBN 978-80-87213-36-0. S. 60.

²⁷² KURAL, Václav a RADVANOVSÝ, Zdeněk. *"Sudety" pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem: Albis international, 2002. ISBN 80-86067-66-1. S. 262

²⁷³ Výpovědi se různí, o jaké jídlo šlo (jablka, bramborové placky či dokonce cigarety).

²⁷⁴ Ke snídani dostávali vodovou polévku s bramborem a zeleninou. Poté nafasovali dávku potravin na celý den: čtvrt kila chleba, padesát až sto gramů margarínu nebo kolečko salámu, případně marmeládu. Více k všednímu životu v táborech: In: ROUS, Ivan. *Zbrojní průmysl a tábory*. Liberec: Kalendář Liberecka, 2023. ISBN 978-80-87213-36-0. S. 189

hladem a my Češi jsme se usnesli je podporovati.“²⁷⁵ Což dokládá českou náklonost k zajatcům, která nebyla ničím výjimečným.

Milada Bartoňová a Marie Srazilová byly potrestány devítitýdenním vězením. Anna Neumannová nebyla dle spisu odsouzena jen z toho důvodu, že na ni četnictvo zapomnělo. Anna Geierová je typickým příkladem řetězového udavačství. Jedná se o typ udavačství, kdy jedna osoba informuje druhou a teprve poslední článek dá podnět úřadu k zatčení oběti.²⁷⁶ Většinou se u MLS objevily pouze poslední články, ohlašovatelé, a ostatní články nebyly vůbec souzeny. Tentokrát však byl mezičlánek řetězového udavačství – Anna Geierová, odsouzen 4. října 1946 na 5 let těžkého žaláře, Josef Kalfus byl odsouzen na 20 let těžkého žaláře. Po vynesení rozsudku byla Anna Geierová předána do sběrného střediska v Liberci za účelem odsunu do sovětské okupační zóny v Německu. Stalo se tak 11. října 1948.²⁷⁷

Častým jevem, ke kterému docházelo během druhé války na našem území, byl kontakt se zajatci, který přerostl v intimní vztah. Důvod mohl být prostý, zamilovanost či potřeba blízkosti člověka.²⁷⁸ Ke sblížení se zajatci většinou docházelo prostřednictvím poskytování hmotné pomoci, oblečení či jídla.

Dle dochovaného archivního materiálu manžel Herty Krausové narukoval do války a ona mezitím prožila vztah s francouzským zajatcem Johannem Rawaldem, který pocházel z Bordeaux. Dle spisu byl zaměstnán u rolníka Zimmermanna ve Višňové. S Hertou si psali dopisy, což se jim stalo osudné. V ulicích Višňové Rawaldovi z kapsy dopis vypadl a našla jej Kamila Rösslová, která ho předala její švagrové Elle Hartigové. Ta prý byla upozorněna, že o dopise již ví gestapo, tak Hartigové nezbývalo nic jiného než v rámci své ochrany dopis zanešt na gestapo. Následkem toho byla její švagrová Herta Krausová²⁷⁹ vězněna 6 měsíců v koncentračním táboře v Litoměřicích.²⁸⁰ 14. ledna 1947 MLS zprostil Ellu Hartigovou viny za zločin udavačství jen díky výpovědi svědků. Udání učinil otec Elly Hartigové a zároveň

²⁷⁵ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 47/46.

²⁷⁶ FROMMER, Benjamin. *Národní očista: retribuice v poválečném Československu*. Praha: Academia, 2010. Novověk. ISBN 978-80-200-1838-0. S. 203.

²⁷⁷ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 47/46.

²⁷⁸ Je třeba si uvědomit, že u žen německé národnosti došlo k povolání jejich mužů na frontu. A potřeba intimity, která je považována za jednu ze základních potřeb člověka, mohla být v případě nepřítomnosti německých mužů uspokojována pomocí zajatců. Čímž docházelo k porušování Norimberských rasových zákonů o čistotě německé krve.

²⁷⁹ Herta Krausová stihla před svým zatčením francouzskému zajatci sehnat kolo, civilní oblečení a boty, aby se mohl snadněji dostat do své vlasti.

²⁸⁰ Zbudován byl v roce 1944 jako pobočka tábora ve Flossenbürgu. Tábor fungoval jako zdroj pracovní síly podzemní továrny na výrobu součástek tanků a lodí. In.: *Koncentrační tábor v Litoměřicích*. Památník Terezín, 2017. Online [cit. 2. dubna 2024]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/koncentracni-tabor-v-litomerich>.

tchán Herty Krausové Josef Kraus. Důvodem dle výpovědi bylo, že mu vadil milenecký poměr jeho snachy s francouzským zajatcem, zatímco jeho syn bojoval na frontě. Po zproštění viny 9. dubna 1947 byla Hartigová odsunuta do sovětského okupačního pásma.²⁸¹

Po ukončení války se situace změní. Vztahy s příslušníky jiného národa, především Němci, byly označovány jako horizontální kolaborace²⁸². V literatuře²⁸³ je tento termín definován jako intimní styk nebo milostný vztah Česky a Němce nebo Čecha a Němky.²⁸⁴

Častým důvodem pro udání byl poslech cizího rozhlasu. Motivace k poslechu byla jasná – získání pravdivých informací o válce a politickém dění v zahraničí. Od doby zřízení Říšské župy Sudety a Protektorátu Čechy a Morava zde byla německá propaganda, které sloužil také rozhlas.²⁸⁵ Dostat se k pravdivým informacím bylo pro běžného občana možné právě prostřednictvím zahraničního rozhlasového vysílání. Poslech cizího rozhlasu byl nejčastěji trestán odnětím svobody.²⁸⁶ Na každém aparátu musela viset cedulka s nápisem „Pamatuj, že poslouchání zahraničního rozhlasu je zakázáno a trestá se káznicí nebo i smrtí.“²⁸⁷

V případě udavaček u MLS v Liberci se setkáváme s tím, že udání za poslech cizího rozhlasu bylo spojeno i s udáním za výroky proti Říši týkající se negativních výroků na adresu Adolfa Hitlera či schvalování atentátu na Reinharda Heydricha, případně jiných deliktních jednání.²⁸⁸

²⁸¹ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 884/46.

²⁸² Tento termín pochází z francouzského jazyka. „Collaboration horizontale“ označuje stíhání osob za navázání nevhodných milostných vztahů. In: FROMMER, Benjamin. *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*. Praha: Academia, 2010. Novověk. ISBN 978-80-200-1838-0. S. 272.

²⁸³ KMOCH, Pavel. *Provinění proti národní cti: "malá retribuce" v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha: Academia, 2015. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-2475-6. S. 360, FROMMER, Benjamin. *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*. Praha: Academia, 2010. Novověk. ISBN 978-80-200-1838-0. S. 272., PORTMANN, Kateřina. *Vyrovnání se s válečnými zločiny a zločiny kolaborace po druhé světové válce v Liberci*. Litoměřice. Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2024. ISBN 978-80-7649-049-9. S. 175, Předmětem vyšetřování nebyla činnost obžalovaných v této organizaci, ale k odsouzení stačilo členství v této organizaci. In: PORTMANN, Kateřina. *Retribuce v českých zemích a německá otázka*. PAŽOUT, Jaroslav a PORTMANN, Kateřina (ed.). *Spravedlnost, nebo pomsta?: potrestání válečných zločinců, kolaborantů a zrádců po 2. světové válce v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2022. ISBN 978-80-7516-013-3. S. 190.

²⁸⁴ Horizontální kolaboraci soudily TNK a v Československu tak byly tyto „nevhodné“ vztahy možné dle práva trestat. V případě Liberecka se jednalo o 14 osob odsouzených za tento delikt (4 ženy a 10 mužů). In: PORTMANN, Kateřina. *Vyrovnání se s válečnými zločiny a zločiny kolaborace po druhé světové válce v Liberci*. Litoměřice. Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2024. ISBN 978-80-7649-049-9. S. 188-189.

²⁸⁵ Rozšiřování názorů a informací k propagaci nacismu, nadřazenosti a výjimečnosti německého národa.

²⁸⁶ Viz článek Přísné tresty za poslech rozhlasu z ciziny. [Příloha č. 10: Večerní České slovo, 2. září 1939](#)

²⁸⁷ Foto visačky: Národní památník II. světové války. Foto autor. [Příloha č. 11: Povinná visačka na rozhlasových přijímačích v době druhé světové války.](#)

²⁸⁸ Protiprávním v době druhé světové války, tedy dle platných říšských zákonů.

Emílie Scholzová měla dle archivního materiálu udat dělníka Karla Kočárka za poslech cizího rozhlasu.²⁸⁹ Kočárek prý o politické situaci a informacích z poslechu hovořil s dalšími dělníky a nebylo tedy možno prokázat, kdo Karla Kočárka udal. Kočárek byl odveden gestapem a odsouzen Zvláštním soudem při německém krajském soudu Litoměřice (Sondergericht) 31. července 1941 na dva roky v káznici v Bayreuthu.²⁹⁰ Při vyšetřování si nebyl Kočárek jistý, zda ho opravdu udala Emílie Scholzová. Ta proto byla soudem 22. listopadu 1946 zproštěna viny za udavačství, vina jí nebyla prokázána.²⁹¹

Němka Herta Andersová údajně udala svého manžela Viléma Anderse za poslech cizího rozhlasu. Dle spisu byl na základě jejího údajného nahlášení Andersen zatčen gestapem a poslán do koncentračního tábora²⁹² na tři roky. Měsíc po propuštění, jak je uvedeno ve spisu, zemřel²⁹³ na plicní onemocnění. Obžalovaná se u soudu hájila tím, že svého manžela neudala, že na gestapu vypovídala pouze pravdu. Jako polehčující okolnost soud uznal fakt, že obžalovaná manželovi psala. Dokonce ho i jednou za čtvrt roku navštěvovala, a to i přesto, že již měla známost se Slovincem Adolfem Dajchnerem, se kterým měla později 3 děti.²⁹⁴ Soud rozhodl, že obžalovaná Herta Andersová byla za zločin udavačství nevinná.²⁹⁵

Životní příběh Gustava Bartoně je dle spisu z části ovlivněný Annou Jarischovou, před kterou měl vyslovit: „Německý tisk je drek, kde je samá lež a podvod a ta prasata Göring a Goebbels nebudou dlouho existovat.“²⁹⁶ A ačkoli se dle své výpovědi Jarischová k udání nechystala, její přítelkyně Hoblerová ji k tomu donutila. Je zde možné pozorovat jistou obavu Jarischové o vlastní osud. Kdyby totiž tento fakt nenahlásila, byla by vedena jako spolupachatelka Bartoně, protože byla tu velká pravděpodobnost, že by tak učinila její přítelkyně Hoblerová. Bartoň byl dle spisu odveden gestapem do Drážďan, kde mu hrozilo, že bude vzhledem ke své národnosti zastřelen pro velezradu. Jen díky bombardování Drážďan utekl a zachránil si tím život. Jarischové byl lidovým soudem vyměřen trest nižší sazby § 11 z důvodu spolupráce a také, jak uvedl soud, z důvodu toho, že udaný Gustav Bartoň nebyl

²⁸⁹ Jak moc si dotyční vážili svého přijímače najdeme v tomto spise. Kočárek se o radiopřijímači vyjadřuje takto: „Rádio, které jsem si za nejtěžších podmínek a úspor pořídil, mně bylo zabaveno.“

²⁹⁰ Šlo o odloučené pracoviště koncentračního tábora ve Flossenbürgu.

²⁹¹ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 513/46.

²⁹² Název KT není ve spisu uveden.

²⁹³ Zemřel 19. 5. 1944.

²⁹⁴ První dítě se narodilo v únoru roku 1944, tedy ještě před propuštěním Viléma Anderse na svobodu.

²⁹⁵ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 255/47.

²⁹⁶ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 641/46.

tehdy československým občanem. Byla odsouzena k 10 letům vězení,²⁹⁷ nicméně po pěti a půl letech byla propuštěna.²⁹⁸

Níže uvádím další případ říšského občana, který se stejně jako Gustav Bartoň dopustil zločinu svými protiríšským výroky. Udání těchto občanů pro ně mělo daleko větší dopady než pro Čechy. Byli často odsouzeni k smrti pro velezradu.

Podle spisu v archivu měla Vilemína Gärtnerová v září roku 1942 v hotelu Liederhalle v Karlových Varech schůzku s Hildou Kühlmanovou. Před ní údajně pronesla: „Když je po zprávách, tak vždy dostanu takový vztek, že to je vše kec a lež, jenom propaganda. Když mluví vůdce, tak je mi z toho vždy špatně a slabo. Válku nevyhrajeme tak nebo tak.“ Tento výrok prý ale zaslechly 2 neznámé ženy, které po Kühlmannové chtěly její jméno. O pár dní později byla dle její výpovědi zavolána k výslechu, kde podepsala protokol o tom, že slyšela tento výrok. Po 11měsíční vazbě byla Kühlmannová 8. května 1946 zproštěna viny, pro nedostatek důkazů nemohla být její výpověď vyvrácena.²⁹⁹ Vilemína Gärtnerová byla na základě udání popravena v Berlíně.³⁰⁰

Kauzy u MLS v Liberci dokládají, že pohnutky k udání mohly být nejrůznějšího charakteru. Často to byly manželské sváry, tak jako u Růženy Macounové a Oldřicha Strnada. Bytovou krizi, kde docházelo k soužití Čechů a Němců, řešili pomocí udání Annaliesse Schneiderová a Žofie Denková. Žárlivost hrála opakovaně roli v případech, kde došlo k intimnímu sblížení se zajatcem, tak jako u Herty Krausové. Většinu udavaček soud odsoudil na základě výpovědí svědků. K tomuto pramenu je však třeba přistupovat kriticky. Je nutné si uvědomit, že udavačky často nevypovídaly celou skutečnost a pravděpodobně neuváděly ta fakta, která by jim mohla zvýšit trest. A naopak ti, kteří dávali podnět k prošetření, v tom mohli vidět částečnou odplatu za válečná příkoří. Případně si mohli prostřednictvím soudu „vyřizovat“ účty bez ohledu na pravdu. Soud totiž netrestal osoby, které učinily „křivé“ udání.

²⁹⁷ Věznice Hradec Králové.

²⁹⁸ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 641/46.

²⁹⁹ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945-1948, Lsp 192/46.

³⁰⁰ Informace o datu není ve spise uvedena.

4.6 Osudy udavaček souzených u MLS v Liberci, vykonávajících trest po ukončení retribučního soudnictví

Po ukončení retribučního soudnictví bylo internováno v Československých věznicích 24 žen,³⁰¹ které byly odsouzené za zločin udavačství u MLS v Liberci. V Národním archivu ve fondu Správy sboru nápravné výchovy se dochovalo 14 spisů, což činí 58 %.³⁰²

K rozšíření archiválií oproti spisům ze SOA Litoměřice došlo zejména v oblasti místa internace odsouzených. Ty byly často přesouvány z praktických důvodů, jako byl například nedostatek míst ve věznicích. Dalším častým argumentem byl přesun za prací. Berta Nesvadbová, odsouzená k 6 letům vězení, byla od nástupu svého trestu v roce 1948 přesunuta 6x. Z Liberce do Řep, poté zpět do Liberce, Nového Jičína, Vilémova, Potočné, Kladna. U některých přesunů se jako důvod uvedla pracovní síla. Nesvadbová postupně v nápravných zařízeních vykonávala ruční práce, například šití, pracovala v cihelně, ocelárně a také třídila dlaždice. Naproti tomu Ludmila Zvěřinová odsouzená ke 3 letům vězení, si svůj trest odseděla v Krajské věznici Liberec. Častým důvodem přesunu byl zdravotní stav vězenkyň. Berta Dresslerová, Emílie Hauslauerová, Anna Wagnerová byly v průběhu svého trestu přesunuty do Ústavu národního zdraví ve Svatém Janu pod Skalou, Marie Horníčková dokonce opakovaně.

Analýzu míst, kde byly odsouzené internovány, ztěžovaly nekompletní záznamy v průvodním lístku, kde často chyběl záznam změny umístění. Informace byly ale mnohdy doplněny příloženými dokumenty ve spisech. Na základě rozboru se ukázalo, že ze 14 sledovaných udavaček byly čtyři umístěny na stejném místě ve stejný čas³⁰³, a to ve Svatém Janu pod Skalou. Jednalo se o Annu Wagnerovou, Bertu Dresslerovou, Emílii Haslauerovou a Marii Horníčkovou. Posledním místem internace byla pro pět udavaček věznice v Pardubicích. První z nich byla přesunuta do tohoto zařízení Erna Langhammerová 27. října 1951, následovala Ida Pribschová 7. srpna 1953, za týden od nástupu Pribschové zde byla umístěna i Františka Richtrová. 26. listopadu 1954 byla transportována Marta Plischková a v posledním případě se jednalo o Marii Horníčkovou, která sem byla přesunuta 8. března 1955. Zajímavostí je, že těchto pět udavaček se nemohlo v pardubické věznici setkat. Ida Pribschová a Františka Richtrová byly propuštěny ještě před příchodem Marty Plischkové a Marie Horníčkové. K největší kumulaci těchto vězenkyň došlo v roce 1953, kdy zde byly

³⁰¹ Jedná se o 24 udavaček, jejichž seznam byl sestaven analýzou dochovaných spisů v SOA Litoměřice.

³⁰² Komplikace dle doktorky Aleny Šimánkové tkví v tom, že systém archivace vězeňských spisů není jednotná a některé věznice mají spisy stále ve svém archivu.

³⁰³ Dresslerová, Haslauerová a Horníčková byly přesunuty dokonce ve stejný den, a to 23. března 1953, Wagnerová byla přesunuta o čtyři měsíce později, 29. července 1953.

přítomny tři udavačky. Je pravděpodobné, že dotyčné se znaly již z předchozího pobytu ve vězení, které probíhalo od jejich uvěznění či odsouzení, a to ve Věznici krajského soudu v Liberci. Po letech věznění na různých místech po republice se tyto udavačky staly opět spoluvězeňkyněmi, tentokrát ve Věznici v Pardubicích³⁰⁴. Již v letech 1945 byly do tamní věznice internovány osoby odsouzené retribučním soudnictvím. Po převzetí moci komunisty byla tato věznice změněna v nápravné zařízení pro ženy. Od roku 1952 sem přijížděly první transporty politických vězeňkyň.³⁰⁵ Docházelo zde ke kontaktu vězeňkyň s různými formami provinění. Od vražedkyň přes retribuční vězenkyně, jejichž počet postupem času ubýval až po politické vězenkyně, kterých naopak přibývalo.³⁰⁶ Soužití těchto skupin vězeňkyň ve své knize popisuje politická vězenkyně Dagmar Šimková: „*Jsmen nenáviděné a tisíckrát prokleté.... Nenávidí nás vražednice a prostitutky, protože kdyby nás nebylo, byl by režim v lágru mírnější. Nenávidí nás ženy odsouzené za válečné zločiny, protože kdyby nás nebylo, pan prezident už by jim dávno dal amnestii. A také, ach jak nemilé, setkat se s bývalými oběťmi v ponižující jednotě. Esesačky si hrály do našeho příjezdu na nevinné oběti české poválečné zvěle ... oběť i mučitel pod jednou střechou.*“³⁰⁷

Z hlediska národnostního složení se v dotazníku 13 žen přihlásilo k národnosti německé, byla mezi nimi pouze jedna Češka – Berta Nesvadbová. Vzhledem k tomu, že z celkového počtu 60 udavaček souzených u MLS v Liberci se jich 52 přihlásilo právě k německé národnosti, nejde o překvapivá data, a jak již bylo uvedeno výše, oblast Liberecka byla většinou zabydlena německým obyvatelstvem, a to i před druhou světovou válkou.

Jedním ze zajímavých zdrojů informací, které alespoň částečně vyjadřují smýšlení odsouzených, je dotazník vyplňovaný ve věznicích. Obsahoval základní informace o dotyčné osobě a jejích případných příbuzných, ale především vztah k udělenému trestu. Odsouzené mohly vyjádřit svá životní zklamání nebo naopak životní úspěchy. Životní úspěchy zůstaly nevyplněny u všech žen. Kolonka životní zklamání byla vyplněna 3x, Berta Dresslerová uvedla jako své životní zklamání odloučení od rodiny a Marie Horníčková odloučení od dětí a matky.

³⁰⁴ Pardubickou věznicí prošla většina odsouzených žen. In: PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Po válce. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. ISBN 978-80-7422-590-1. S. 63.

³⁰⁵ Pardubice. In: *Političtí vězni.cz*. Online. [cit. 3. dubna 2024]. Dostupné z: <https://www.politictivezni.cz/cz/veznice-pardubice-html.html>.

³⁰⁶ PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Po válce. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. ISBN 978-80-7422-590-1. S. 139.

³⁰⁷ ŠIMKOVÁ, Dagmar. *Byly jsme tam taky*. Vydání 10., v tomto nakladatelství 8. Praha: Monika Le Fay, 2022. ISBN 978-80-905589-9-1. S. 52.

Na otázku: Jaké neúspěchy a zklamání jsem měla v životě? Anna Wagnerová obsírně odpověděla: „Nedůvěra v lidské jednání a sobeckost, kterých jsem se dožila, úskoků a lží, které mě až do vězení dostaly.“³⁰⁸ Anna Wagnerová jako jediná také v dotazníku uvedla, že trest přijala, protože musela, ale není s ním spokojená, upozorňovala, že člověk, kvůli kterému sedí, často měnil svou národnost³⁰⁹ a obviňoval lidi kolem sebe. Neustále v dotazníku opakovala, že není vinna a vinna se být necítí, a nemá tedy co napravovat. Je otázkou, zda v tomto případě šlo jen o to, že si dotyčná svou vinu nechtěla připustit, nebo opravdu soud pochybil. V ostatních případech ženy uvedly, že svůj trest přijaly a své viny jsou si vědomy. Motivací k přijetí viny mohlo být dřívější propuštění na svobodu.³¹⁰

Součástí dotazníku byla otázka na politické názory na tehdejší politické dění, která ale u všech spisů zůstala nezodpovězena. Získané informace měly sloužit především k posouzení vztahu odsouzených k lidově demokratickému zřízení. Byly brány v potaz při udílení milostí. V některých případech souzených u MLS docházelo k omilostnění z důvodu, že k odsouzení došlo v důsledku „msty drtinovské justice“.³¹¹ Zde se setkáváme s politizací v procesu udělování milostí a můžeme vidět, jak se tehdejší systém vyhraňoval vůči průběhu tzv. první retribuce. Komunisté obnovení retribučního soudnictví zdůvodňovali tím, že chtěli napravit nedostatky, které úmyslně způsobila justice ovládaná národními socialisty.³¹²

Na otázku: Jakému povolání se chcete věnovat po propuštění z trestu, odpovědělo 6 žen. Berta Dresslerová, Marie Horníčková, Erna Langammerová se chtěly věnovat rodině a svým dětem. Anna Wagnerová se chtěla po propuštění léčit v lázních a Gertruda Wildnerová a Marta Plischková uvedly, že vzhledem k výši jejich trestu nemají žádné plány do budoucnosti.

Zaznamenávána byla také korespondence, jak přijatá, tak odeslaná. Většina vězenkyň využívala možnost korespondence ke kontaktu se svými rodinami či přáteli. Jednalo se o 8 ze 14 žen, ale i přes zjištěná data doručení a odeslání dopisů se může jednat o daleko větší počet. Často se totiž ve složce trestankyň objevuje pouze poznámka – viz kniha dopisů. Nebyla tedy vždy veškerá korespondence zapisována přímo do složek odsouzených.³¹³

³⁰⁸ Vězeňský dotazník. NA, fond SSNV, č. 255

³⁰⁹ Použila výrazu, tam vítr tam plášť.

³¹⁰ Jedná se o 5 případů, kde byla tato informace uvedena.

³¹¹ STANĚK, Tomáš. *Retribuční vězni v českých zemích: 1945-1955*. Vyd. 1. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2002. 248 s. ISBN 80-86224-33-3. S. 134.

³¹² KAPLAN, Karel a PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2008. ISBN 978-80-7364-049-1. S. 11

Prokop Drtina byl v té době (již od března 1948) zatčen.

³¹³ Mezi nejhorlivější pisatelky patřila Dresslerová Berta, která během osmi let odeslala 21 dopisů a 22 jich obdržela.

Možnosti přijetí návštěvy využila polovina z trestankyň. Vzhledem k probíhajícím odsunům se lze domnívat, že velká část odsouzených neměla již své nejbližší příbuzné na území Československa. Dle Kateřiny Portmann se jednalo až o 2 900 000³¹⁴ osob německé národnosti, které od ukončení války opustily Československo. Ať už se jednalo o dobrovolný akt či násilné vysídlení.³¹⁵

Jedním z nejzajímavějších faktorů, které můžeme u odsouzených sledovat, je vývoj délky jejich trestu. Čtyřem odsouzeným byla zkrácena délka trestu z důvodu podmíněného propuštění z výkonu trestu. Takovéto zkrácení trestu je v trestním řádu ČR ukotveno dodnes.³¹⁶ Jeho udělení je dáno určitými kritérii, návrh musí podat státní zástupce odsouzeného či ředitel věznice – tak tomu bylo i v případě našich čtyř odsouzených. Podání návrhu bylo a je možné pouze prostřednictvím věznice. Trestanec by měl mít vykonanou určitou část trestu, další podmínkou bylo vzorné chování během výkonu trestu, které značilo polepšení odsouzeného, a musela být u dotyčné osoby vidina beztrestnosti po opuštění nápravného zařízení. Všechna tato kritéria splnila Ludmila Zvěřinová, která byla odsouzena na 3 roky, ale zhruba po dvou letech a jednom měsíci byla 2. června 1947 propuštěna na svobodu. Jako své bydliště uvedla Donín 77. Mezi další propuštěnou patřila Hildegarda Thumová. Původně odsouzená na 5 let si z trestu odpykala přibližně 3 roky a 4 měsíce. Další podmíněně propuštěnou byla Berta Nesvadbová. Dle rozsudku MLS soudu odsouzená na 6 let si po zmínění trestu odseděla 3 roky a 3 měsíce. Jako svou adresu po výkonu trestu uvedla Příchovice 271. Vyrozuměním Okresní prokuratury v Liberci byla propuštěna Marta Plischková, které původně soud uložil trest doživotí. Amnestií v roce 1953 jí byl trest zkrácen na 15 let, a nakonec si z doživotního trestu odseděla 8 a půl roku. Jako adresu, na které měla pobývat, uvedla Novou ulici č. 230/8 v Liberci, kde bydlel její manžel.

Mezi podmíněčně propuštěné patřily tři udavačky s původními nejnižšími tresty, 3 roky, 5 let a 6 let. Je otázkou, proč mezi propuštěnými je i doživotně odsouzená Marta Plischková.

³¹⁴ V rámci divokého odsunu se dle odhadů jednalo o 800 000 až 1 milion osob německého původu. V rámci tzv. organizovaného odsunu o přibližně 1 900 000 osob. In: PORTMANN, Kateřina. „Jednou Němec, vždycky Němec“ *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po druhé světové válce*. PAŽOUT, Jaroslav a PORTMANN, Kateřina (ed.). *"Nechtění" spoluobčané: skupiny obyvatel perzekvovaných či marginalizovaných z politických, národnostních, náboženských i jiných důvodů v letech 1945-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018. ISBN 978-80-88292-06-7. S. 28-31.

³¹⁵ STANĚK, Tomáš. *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 2005. 366 s. Sešity ÚSD AV ČR; sv. 41. ISBN 80-7285-062-8. S. 325-328.

³¹⁶ § 331 Zákona č. 141/1961 Sb.

Spis uložený v Národním archivu nám odpověď nedává. Její složka neobsahuje dokument, který by nám rozhodnutí soudu ozřejmil.

U dvou odsouzených byla dána přednost odsunu před dokončením trestu. Jedná se o Marii Hoblerovou, která si tak z původního 8letého trestu odpykala přibližně 6 let a 6 měsíců, a Annu Mottlovou, ta si z 10letého trestu odseděla 3 roky a zhruba 11 měsíců.³¹⁷

V březnu roku 1953 nastoupil do prezidentské funkce Antonín Zápotocký. Dle tehdejšího napojení na politiku Sovětského svazu se očekávalo vyhlášení amnestie. Po dvou měsících³¹⁸ prezident amnestii vyhlásil, ale jejím cílem bylo propouštění především dělnické třídy. Nevztahovala se na politické³¹⁹ ani retribuční vězně. Výjimku ale tvořili vězni, u nichž ministr spravedlnosti Václav Škoda po přezkoumání navrhl prezidentu republiky individuální amnestii. Podmínky pro individuální amnestii byly obdobné jako pro podmíněčné propuštění.³²⁰ V případě zkoumaných udavaček se individuální amnestie týkala pěti osob. Bertě Dresslerové byl zkrácen původní trest 15 let na zhruba 8 let a 2 měsíce, Anně Wagnerové z původních 10 let na cca 8 let a 6 měsíců, Františce Richtrové z 10 let přibližně na 8 a půl roku, Ida Pribischová si z 20letého trestu odseděla zhruba 8 let a dva měsíce. Emilie Hauslauerová byla propuštěna z doživotního vězení, odseděla si téměř 8 let a 4 měsíce.

Poslední tři trestankyně byly propuštěny v roce 1955 na základě změny související s mezinárodní situací. V roce 1955 navštívil prezident Spolkové republiky Německo Konrád Adenauer Moskvu za účelem dosažení dohody o propouštění západoněmeckých zajatců.³²¹ Politické propojení Československé republiky a Sovětského svazu zapříčinilo vyhlášení další amnestie prezidenta Antonína Zápotockého, a to 9. května 1955.³²² Došlo tak k hromadné

³¹⁷ Transport byl prováděn dle tajné směrnice z 2. srpna 1945. In: STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. Praha: Academia, 1991. ISBN 80-200-0328-2. S. 103.

³¹⁸ 4. května 1953.

³¹⁹ Politický vězeň je osoba, která je uvězněna z rozhodnutí vlády. Protože je hrozbou pro tuto vládu. Nebere se v potaz, zda tuto hrozbu představovala či nikoli. In: PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Po válce. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. ISBN 978-80-7422-590-1. S. 16.

³²⁰ ROKOSKÝ, Jaroslav. Ohlédnutí: 70 let od amnestie prezidenta Zápotockého. In: Ústav pro studium totalitních režimů. Online. [cit. 15. června 2023] Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/ohlédnutí-70-let-od-amnestie-prezidenta-zapotockeho/>.

³²¹ STANĚK, Tomáš. *Retribuční vězni v českých zemích: 1945-1955*. Vyd. 1. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2002. 248 s. ISBN 80-86224-33-3. S. 168.

³²² Úvodní část udělené amnestie: „Ve dnech desátého výročí osvobození našich národů slavnou Sovětskou armádou hodnotí náš lid úspěchy, kterých dosáhl pod vedením Komunistické strany Československa a vládou Národní fronty. Tyto významné budovatelské úspěchy a slavná vítězství, která přinesla volby do národních výborů, Národního shromáždění a Slovenské národní rady v minulém roce, přesvědčivě dokazují neochvějnost našeho lidově demokratického zřízení a pevnou politickou jednotu našeho pracujícího lidu. Všechny tyto radostné skutečnosti umožňují poskytnout příležitost těm, kteří se provinili proti zákonům republiky, aby se jako svobodní občané zapojili do socialistické výstavby naší vlasti.“

amnestii vězňů, kteří byli odsouzeni retribučními soudy. Tehdejší komunistické straně tato skutečnost pomohla k vyprázdnění věznic, kde retribuční vězni uvolnili své místo pro vězně politické.

Nejmladší a v době spáchání trestného činu ještě neploletá Gertruda Wildnerová byla odsouzena k trestu 20 let a díky této amnestii byla 25. srpna 1955 odsunuta do Německé demokratické republiky. Ze svého trestu si tak odpykala přibližně 9 let a 9 měsíců. Erna Langhammerová, taktéž odsouzená na 20 let, byla propuštěna ve stejný den jako Wildnerová. Odčínala si téměř 8 let a 4 měsíce, a i ona byla vysídlena do NDR. A poslední doživotně odsouzené Marii Horníčkové byly během jejího přibližně 9letého výkonu trestu, uděleny obě ze dvou výše zmíněných amnestií. První z roku 1953 jí trest zkrátila z doživotního vězení na 15 let a následná ji propustila na svobodu. Byla vysídlena do NDR.

Z dostupných spisů je tedy zřejmé, že ani jedna ze 14 odsouzených si svůj trest neodpykala celý. V následující tabulce a grafu jsem přehledně shrnula změny výše trestu, které proběhly během jeho výkonu trestu. Na základě dochovaného archivního materiálu byly výše zmíněné udavačky odsouzené dohromady na zhruba 172 let, ale skutečná výše odpykaného trestu činila přibližně 97 let. Průměrně byla tedy každá z udavaček odsouzena přibližně k 12 letům a 4 měsíců vězení, ale ve skutečnosti si průměrně každá odseděla necelých 7 let.

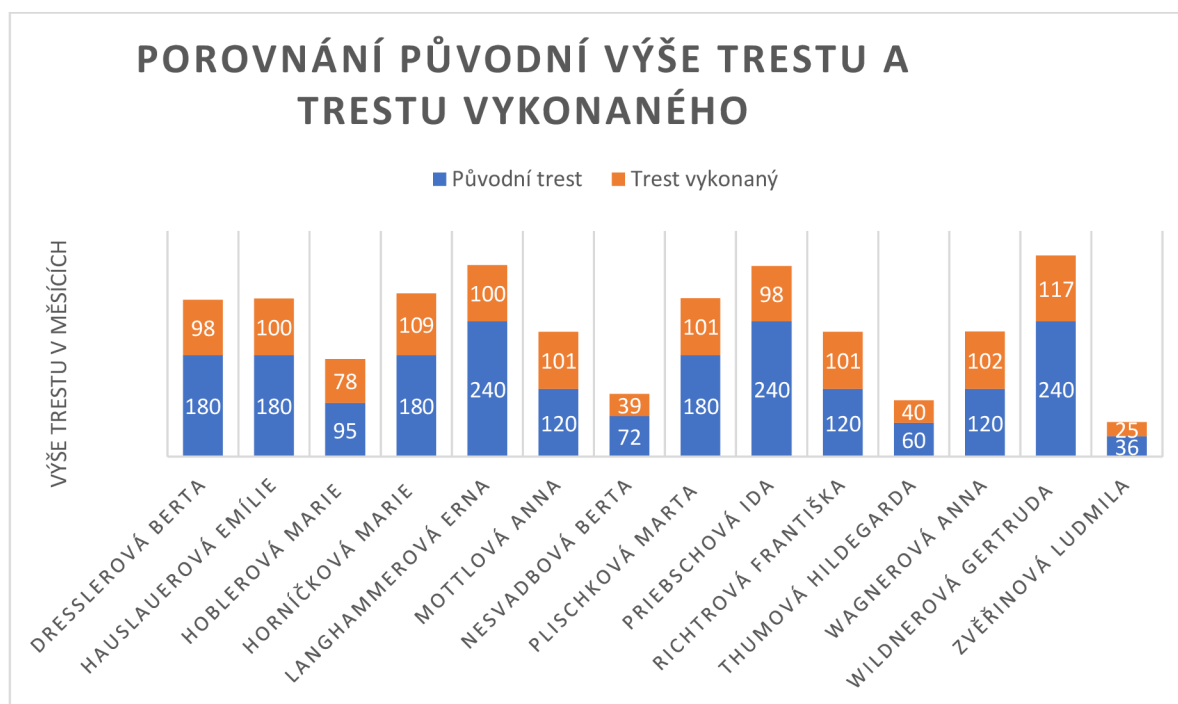
Tabulka 3: Změna trestu udavaček u dochovaných spisů v NA³²³

Jméno	Původní výše trestu	Skutečná výše trestu
Berta Dresslerová	15 let	8 let a 2 měsíce
Emílie Hauslauerová	Doživotí (propuštěna na amnestii)	8 let a 4 měsíce
Marie Hoblerová	8 let	6 let a 6 měsíců
Marie Horníčková	Doživotí (Amnestií 1953 zkráceno na 15 let)	9 let
Erna Langhammerová	20 let	8 let a 4 měsíce
Anna Mottlová	10 let	3 roky a 11 měsíců
Berta Nesvadbová	6 let	3 roky a 3 měsíce

³²³ U žen odsouzených na doživotí bylo počítáno s 15letým trestem, který jim byl snížen po amnestii v roce 1953.

Marta Plischková	Doživotí (Amnestií 1953 zkráceno na 15 let)	8 let a 5 měsíců
Ida Priebšchová	20 let	8 let a 2 měsíce
Františka Richtrová	10 let	8 let a 5 měsíců
Hildegarda Thumová	5 let	3 roky a 4 měsíce
Anna Wagnerová	10 let	8 let a 6 měsíců
Gertruda Wildnerová	20 let	9 let a 9 měsíců
Ludmila Zvěřinová	3 roky	2 roky a 1 měsíc

Graf 5: Porovnání původní výše trestu a trestu vykonaného³²⁴

Většina dochovaných spisů v Národním archivu přináší rozšiřující informace o výkonu trestu udavaček a jejich propuštění. Archivní materiál o Erně Langhammerové, Gertrudě Wildnerové, Marii Horníčkové, Idě Priebšchové a Bertě Dresslerové obsahovaly více dokumentace, například záznamy o jejich zdravotním stavu, chování a premiích obdržených za

³²⁴ Pro lepší grafické znázornění byly výše trestu převedeny na měsíce.

jejich usilovnou práci. Pouze ve dvou případech obsahovaly spisy i fotografie udavaček.³²⁵ K analýze jsem si proto vybrala pouze ty kauzy, které obsahovaly rozšiřující informace oproti spisům v SOA Litoměřice.

Berta Dresslerová a Ida Pribschová

Následující případ se týká dvou sester, které udaly svého bratra. Berta Dresslerová, narozena 22. března 1894 v Rýnovicích, kde i celý svůj život bydlela ve společném domku se svou sestrou Idou Pribschovou, narozenou 4. května 1953, se svým manželem Rudolfem Dresslerem, bratrem Josefem Pribschem a jeho manželkou. Všichni společně bydleli v jednom domě, což vedlo k častým hádkám a sporům o společný majetek. V roce 1939 sestry dle výpovědi zaslechly, jak bratr poslouchá cizí rozhlas – Moskvu. Je otázkou, zda rozhlas dotyčný opravdu poslouchal, nebo se sestry rozhodly takto vyřešit domovní spory. Ale Berta to údajně řekla i svému manželovi Robertu Dresslerovi, který reagoval slovy: „Mělo by se to nahlásit na četnictvo.“³²⁶ Dle jeho slov tak neučinil sám, ale dle shodných výpovědí všech podezřelých udání učinili všichni tři. Čekali na procházejícího četníka a Ida Pribschová ještě svou výpověď potvrdila na četnické stanici. Následkem toho byl její bratr Josef 31. října 1941 zatčen a poslán do vězení do Litzmanstadtu.³²⁷ Vězněn byl do 16. července 1942 a do roka po propuštění zemřel.³²⁸ Soud vynesl rozsudek 26. září 1946³²⁹ ve výši 15 let vězení pro Bertu Dresslerovou a jejího manžela Roberta Dresslera a 20 let pro Idu Pribschovou. Jinou výši trestu soud Idě Pribschové odůvodnil tak, že se aktivně podílela na udání tím, že potvrdila svou výpověď na četnické stanici. Jako přitěžující okolnost soud dále uvedl udání blízkého příbuzného, v tomto případě bratra. Naopak jako polehčující okolnost vzal soud v potaz doznání všech. Brzká smrt neovlivnila výši rozsudku z toho důvodu, že nebylo dokázáno, že by měla souvislost s uvězněním Josefa Pribsche. Ida Pribschová si svůj trest odpykávala v trestnici v Liberci a 20. července 1949 byla předána do věznice ve Znojmě. Berta Dresslerová byla nejprve přesunuta do Chrastavy a poté do Svatého Jana pod Skalou. Zajímavostí je, že Ida se pokoušela několikrát kontaktovat prostřednictvím dopisu svou sestru Bertu, ale ta jí nikdy dle záznamu

³²⁵ Jedná se o Marii Horníčkovou a Langmammerovou Ernu.

³²⁶ NA, fond SSNV, č. 283.

³²⁷ V překladu Lodž je město ve středu Polska. 8. února 1940 zde bylo založeno ghetto Lodž. Sloužilo jako přestupní stanice do vyhlazovacích táborů. Z liberce do Lodže bylo transportováno 84 obyvatel označovaných za Židy (z toho 6 dětí) a konce války se dožili 3. In: SKRBKOVÁ, Linda. *Děti z Liberce v tzv. konečném řešení židovské otázky*. Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci. Liberec 2022. S. 50, 51, 53.

³²⁸ Zemřel 14. července 1943.

³²⁹ Obě sestry byly ve vazbě od 12. června 1945 až do vynesení rozsudku 26. září 1946.

korespondence neodepsala. Ida Priebšchová byla dle vězeňských záznamů velmi dobrá a svědomitá pracovnice, a díky tomu si opakovaně vysloužila prémii v hodnotě několika stovek.³³⁰ Berta Dresslerová byla v kontaktu se svým synem Nallerem Dresslerem, který byl deportován do Německa.³³¹ I z toho důvodu několikrát žádala o milost, ve které argumentovala sloučením rodiny, i když synovi bylo již 39 let. Vyhověno jí bylo až na návrh ministra spravedlnosti. 25. července 1953 jí byl prominut zbytek trestu. Stejný osud měla i její sestra, která byla také propuštěna, ale až 7. srpna 1953.

Dalším dokumentem, který se ve spise dochoval, byl slib mlčenlivosti, který musela Ida Priebšchová podepsat před opuštěním věznice. Po podepsání tohoto dokumentu nesměla podávat žádné informace o životě ve vězení, kdo se ve vězení nachází a samozřejmě o tom, jaké je tam zabezpečení. Jedním z důvodů podpisu dokumentu bylo, že ve vězení panovaly špatné životní podmínky – hlad, nemoci, porušování řady pravidel, a to vše nemělo být vynášeno na veřejnost. Součástí byl také zákaz předávání vzkazů potrestaných. A i přesto, že podepisování slibu mlčenlivosti bylo běžnou praxí a museli jej podepisovat všichni vězni, kteří byli propuštěni na svobodu, v případě spisů udavaček souzených u MLS v Liberci se tento dokument dochoval v Národním archivu pouze u dvou udavaček, u Idy Priebšchové a Marty Plischkové.³³²

Berta Dresslerová byla odsunuta do Německa³³³ za účelem sloučení rodiny.³³⁴ Bylo tedy vyhověno jejímu přání. Ida Priebšchová po propuštění na svobodu dle spisu pobývala na adrese Bohumín I. u své přítelkyně Žofie Brachmanské. Vzhledem k tomu, že se dotyčným do trestu započítávala vazba, která začala 12. června 1945, tak si obě sestry odpykaly více než 8 let trestu. Berta tak absolvovala 53 % trestu a její sestra Ida 40 %.³³⁵

Marie Horníčková

Motivem pro udání byla u Marie Horníčkové dle soudu msta. Jméno Marie Horníčkové je ve spise uvedeno ve více variantách, například Hornitschková nebo Hornitschek-ová. Toto přechylování není ve spisech ojedinělým případem a automaticky jsou německá jména

³³⁰ Nejprve v hodnotě 100 Kčs, poté 200 a poslední doloženou premií je 250 Kčs za práci v prádelně z 28. července 1952.

³³¹ Narozen v roce 1911. Její starší syn Emil Dressler, narozen 1910, padl ve válce.

³³² SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945–1948, Lsp 805/46, NA, fond SSNV, č. 854.

³³³ Ve spise není blíže specifikováno.

³³⁴ Její manžel Rudolf Dressler byl také propuštěn 25. července 1953 a byl také deportován.

³³⁵ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945–1948, Lsp 382/46, NA, fond SSNV, č. 731 a č. 283.

udavaček přechylována pomocí českého – ová, což se vlastně děje u příjmení cizího původu i v současnosti. Různé podoby jmen souvisí s jejich počesťováním. V tomto případě se stalo, že při příchodu do nové státní instituce bylo v dotazníku jméno zapsáno skoro pokaždé v jiné podobě.³³⁶

Nad Marií Horníčkovou³³⁷ vyřkl 18. července 1946 MLS v Liberci druhý nejvyšší možný trest, a to doživotí. Důvodem takového rozhodnutí bylo udání více osob, díky čemuž byly tyto osoby vězněny. Jednalo se o Josefa Horníčka, muže Marie Horníčkové, Josefa Kitlera, Františka Kanioka, bratra Josefa Horníčka, Marii Polákovou, sestru Josefa Horníčka, Františka Kanioka a Ludmilu Holbichovou. Všichni výše uvedení dle výpovědi Marie Horníčkové a Josefa Kitlera spolu pravidelně poslouchali cizí rozhlas, a to Moskvu a Londýn. Pravděpodobným důvodem udání byla hádka, ke které došlo 26. května 1941 mezi Marií a jejím mužem Josefem. Ta dle své výpovědi v nepřítomnosti došla na gestapo a všechny dotyčné, včetně sebe, udala pro poslech cizího rozhlasu. Následkem jejího udání o den později gestapo zadrželo všechny udané. Před zvláštním německým soudem – Sondergericht³³⁸ vystupovala Marie Horníčková jako svědkyně, i když na základě archivního spisu byla soudem upozorněna na skutečnost, že jako žena obviněného nemusela u soudu svědčit. Marie Horníčková ale i přesto vystoupila jako hlavní svědek a kvůli tomuto svědectví byly Ludmila Holbichová a Marie Poláková vězněny 3 týdny, a to dle jejich výpovědi jen z toho důvodu, že uvedly, že příslušnému vysílání nerozuměly. Dále byl odsouzen František Kaniok na 2,5 roku, Josef Horníček na 3 roky a Josef Kitler dostal nejvyšší trest, a to 4 roky. Argumentem bylo, že byl majitelem rádia. Kitler a Kaniok si při vykonávání trestu prošli několika koncentračními tábory.³³⁹ Josef Horníček z obavy uvěznění raději narukoval do války a šel bojovat za Německo. Zajímavostí spisu je obvinění Marie Horníčkové z údajné krádeže v poslední den války na našem území, tedy 9. května 1945, kdy měla odcizit v továrně, kde pracovala, asi 100 000 kusů cigaret. Pro tento zločin byla Krajským soudem v Liberci podle § 171 a 173 trestního zákona vyšetřována. Jak celé šetření dopadlo, není ve spise uvedeno. Kromě zmínky, že byla předána

³³⁶ Ani její jméno za svobodna – Gloss najdeme v různých variantách, např. Glossová, Glos, Glosová i Glotz.

³³⁷ Narodena 1. ledna 1904 v Petrolticích, bytem Wustung 23 – nyní Poustá část Višňová v okrese Liberec.

[Příloha č. 13: Fotografie Marie Horníčkové.](#)

³³⁸ Sondergericht neboli zvláštní soud byl speciální soudní orgán, který fungoval v nacistickém Německu a okupovaných zemích. Sondergerichte se zabývaly především politickými a vojenskými delikty a jejich rozsudky často zahrnovaly trest smrti. Tyto soudy byly zřízeny v roce 1942 a byly součástí systému spravedlnosti, který sloužil k potlačování odporu proti nacistickému režimu. In: VAŠEK, František. Německý zvláštní soud (sondergericht) v Brně – součást nacistického teroru na Moravě. *Časopis pro právní vědu a praxi*. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, 1997, č. 3, ISSN 1210-9126. S. 420-423.

³³⁹ Názvy koncentračních táborů nejsou ve spise uvedeny.

před MLS v Liberci právě ze zločinu udavačství, který jí, jak bylo již výše řečeno, 18. července 1946 odsoudil k doživotí.

Marie Horníčková byla díky svému podlomenému zdraví často hospitalizována a nemohla vykonávat téměř žádnou práci. Velká část spisu v Národním archivu obsahuje zdravotní dokumentaci. Její problémy začaly hned po příjezdu do věznice v Řepích,³⁴⁰ kde kvůli dýchacím problémům podstoupila rentgen plic. Následovaly gynekologické problémy, které vyústily v odstranění dělohy³⁴¹. Tím ale zdravotní problémy dotyčné nekončily. Během výkonu práce – draní peří si způsobila zranění na pravé ruce, kvůli kterému jí musely být odstraněny dva prsty, ukazováček a prostředníček a jeden článek palce. Následkem tohoto zranění nebyla schopna dále pracovat. Špatný zdravotní stav je také uveden v žádosti o milost, kterou Marie Horníčková podala 17. ledna 1951. Z důvodu těžkého zločinu byla zamítnuta a trestankyně byla 23. března 1953 přesunuta do věznice ve Svatém Janu pod Skalou.³⁴² V periodickém posudku z této věznice, kde se vyplňovala pracovní aktivita, je uvedeno, že se Marie Horníčková držela stranou od ostatních, byla uzavřena sama do sebe a nezúčastňovala se žádných masových událostí. Mohlo to být dáno protiněmeckou náladou ve společnosti, která se pravděpodobně promítla i za zdmi věznice. Ve větších věznicích docházelo k segregaci vězňů dle národnosti. Dbalo se na to, aby osoby českého a slovanského původu nebyly vězněny společně s německými vězni.³⁴³

Po převzetí moci komunisty se ve vězení ocitli vězni s velmi různými důvody odsouzení. Šlo o kriminální vězně, retribuční vězně a politické vězně. Osudy uvězněných a povahy trestných činů byly velmi rozdílné. Retribuční vězni byli ve věznicích opovrhováni právě kvůli jejich odlišným hodnotám. Na začátku roku 1945 patřili ve věznicích k nejvíce nenáviděné skupině. Postupem času se nenávist obrátila proti novým skupinkám vězňů, a to vězňům politickým, kterých od nástupu komunistů k moci značně přibývalo. Mezi nejvíce perzekuované vězně patřili ti političtí, ke kterým byli většinou přiděleni vězni kriminální – vrazi, kterých se bál i vězeňský personál.³⁴⁴ Komunistický režim umísťoval právě

³⁴⁰ 23. července 1946.

³⁴¹ Při vyšetření byl pozitivní nález na karcinom.

³⁴² Věznice byla zřízena v objektu kláštera. Do roku 1942 zde byl učitelství ústav (dnešní střední pedagogická škola), od roku 1949 objekt sloužil jako tábor nucených prací, který zřídila komunistická vláda. V letech 1951-1955 objekt změnil svůj účel na věznici. Po amnestii retribučních vězňů v roce 1955 byl objekt využíván pro výchovu nových příslušníků komunistické státní policie (STB). Nyní slouží opět ke vzdělávání budoucích pedagogů, sídlí zde vyšší odborná pedagogická škola. In: Historie. Svatý Jan pod Skalou. Online. [cit. 18. ledna 2024] Dostupné z: <https://www.svatyjan.cz/obec/historie/>.

³⁴³ STANĚK, Tomáš. *Retribuční vězni v českých zemích: 1945-1955*. Vyd. 1. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2002. 248 s. ISBN 80-86224-33-3. S. 19.

³⁴⁴ Vražedkyně byly obviňovány za zabití jednoho či více jedinců, ale politické vězenkyně byly obviňovány

retribuční vězně společně s účastníky domácího odboje, případně s vrahy. Promíchávání vězňů sloužilo jako nástroj represe a útlaku. U retribučních vězňů a účastníků domácího odboje docházelo ke střetu opačných hodnot, a jednu celou tak sdíleli pronásledování s pronásledovateli.³⁴⁵

Je otázkou, zda příčina uzavřenosti a nekomunikativnosti Marie Horníčkové pramenila z její jazykové bariéry, ze zdravotních problémů či z neutěšených vězeňských podmínek. V roce 1953 byla Marii Horníčkové amnestií prezidenta republiky Antonína Zápotockého zmírněn trest na 15 let, nově byl do spisu zapsán termín propuštění 26. března 1961 místo původního rozsudku smrti. Ale ani zbytek trestu si neodseděla. Následkem další amnestie byla 24. června 1955 vysídlena do západního Německa.³⁴⁶

Erna Langammerová

V rámci této amnestie byla propuštěna i Erna Langammerová,³⁴⁷ která během zvýšeného ohrožení republiky způsobila ztrátu spolupracovníka Oldřicha Brumliha. Z trestního spisu vyplývá, že v roce 1943 ve sklářské dílně firmy Riedel v Dolním Polubném prohlašoval: „Když budeme chtít novou Evropu, Hitler musí zmizet.“ Erna dle spisu chodila po celé dílně a všem vykládala onen Brumlichův výrok. Což bylo potvrzeno výpovědí Edy Felixové, Gabriely Felixové a Františka Mewalda, kteří v dílně pracovali. Ze spisu není patrné, kdo udání učinil, ale Erna Langammerová byla ta, která tento výrok potvrdila na četnické stanici, kam byla předvolána. Následkem čehož byl od 7. dubna 1943 Brumlich vězněn po dobu dvou měsíců ve vazbě okresního soudu v Tanvaldu. 13. června 1943 byl eskortován k soudu do Litoměřic, kde svou výpověď před soudem zopakovala Erna Langammerová, kvůli čemuž byl Brumlich odsouzen ke 2 rokům káznice, které si odpykal v Německu.³⁴⁸ Poté byl převezen do Ebrachu v Bavorsku, kde byl v roce 1945 osvobozen americkými vojsky. Langammerová byla 17. září 1946 zadržena a o sedm měsíců později, 25. dubna 1947 odsouzena ke 20 letům

z toho, že chtěly vyhubit celý národ. In.: ŠIMKOVÁ, Dagmar. *Byly jsme tam taky*. Vydání 10., v tomto nakladatelství 8. Praha: Monika Le Fay, 2022. ISBN 978-80-905589-9-1. S. 69

³⁴⁵ STANĚK, Tomáš. *Retribuční vězni v českých zemích: 1945-1955*. Vyd. 1. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2002. 248 s. ISBN 80-86224-33-3. S. 142.

³⁴⁶ Zajímavostí je, že ve spisu je žádost o prominutí trestu, kterou sepsal její manžel Josef Horníček, ten, který sám nesl následky jejího udání. SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945–1948, Lsp 305/46, NA, fond SSNV, č. 942

³⁴⁷ Narodena 1. ledna 1903 v Desné. [Příloha č. 14: Fotografie Erny Langammerové.](#)

³⁴⁸ Přesné místo není známo.

vězení. Jak těžko toto odsouzení snášela potvrzuje dle archivního materiálu její pokus o sebevraždu vypitím dezinfekce Lysol.

Tento případ řešil tzv. řetězové udání, jehož pravděpodobnými články byly Ida Jägerová a Fridrich Schmidt. Osoby podezřelé z udavačství ale před MLS v Liberci nestanuly proto, že Jägerová již byla již odsunuta a Schmidt se z války nevrátil. Soud celkem vysoký rozsudek ve spisech odůvodňuje tím, že odsouzená Erna Langhammerová potvrdila výroky poškozeného na četnické stanici a později i u soudu v Litoměřicích. Langhammerová byla od vynesení rozsudku do 9. března 1948 držena ve věznici v Liberci, poté byla přesunuta do Prahy, kde pracovala v krejčovské dílně. Při vyplňování dotazníku 13. března 1952 uvedla, že její velké přání je být opět se svou rodinou, mladší dcerou Elisabet ³⁴⁹a svým mužem Hugem Langhammerem. Zhruba o půl roku později³⁵⁰ přišla do věznice žádost o rozvod od jejího manžela. Soud žádosti vyhověl.³⁵¹ V dubnu 1953 byla Langhammerová převezena do věznice v Pardubicích, kde byla již zapsána jako trvale ležící. Erna Langhammerová se pravděpodobně nikdy nesmířila s vydaným rozsudkem. Při vyplňování dotazníku ve věznici v Praze odpověděla, že udání nikdy nečinila a všechna udání na její osobu byla falešná. Další ránou osudu mohl být již výše zmíněný rozvod, který pravděpodobně těžce nesla. Erna Langhammerová byla na základě amnestie prezidenta Zápotockého 28. srpna 1955 vysídlena do západního Německa. Z původního trestu 20 let si tak odpykala necelou třetinu – 8 let.³⁵²

Gertruda Wildnerová

Jediný případ, kdy byla změněna výše rozsudku nad udavačkou v kontextu obnovené retribuce, se týkal Gertrudy Wildnerové narozené 29. dubna 1924.³⁵³ Ta byla v tzv. prvním retribučním období rozsudkem ze dne 23. července 1947 odsouzena k 10 letům vězení. Vyšší trest jí soud neudělil z toho důvodu, že v době spáchání činu nebylo dotyčné ještě 20 let, nebyla tedy dle tehdejších zákonů plnoletá a soud dle spisu přihlédl k mladické nerozvážnosti. Ale na jaře roku 1948 při tzv. druhé retribuční došlo k obnově řízení. První trest dle soudního spisu nevyhovoval právnímu cítění lidu.³⁵⁴ Ve tzv. druhém retribučním období tak došlo ke zostření trestu dle § 442 trestního zákoníku, kde bylo uvedeno, že těm, kteří nedovršili v době činu

³⁴⁹ V té době 28 let. Starší sestra Gertruda Langhammerová, 31 let, bydlela v Anglii.

³⁵⁰ 20. listopadu 1952.

³⁵¹ Důvodem bylo dle Huga Langhammera nefunkční manželství.

³⁵² SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1945–1948, Lsp 317/47, NA, fond SSNV, č. 5622.

³⁵³ V době konání soudu jí bylo 23 let, v době spáchání činu jí bylo 17 let.

³⁵⁴ Již z tohoto argumentu lze rozpoznat prokazatelný vliv komunistické strany.

dvaceti let věku, nesměl být uložen trest vyšší než dvacet let. Wildnerové byl tak zvýšen trest z 10 let na 20 let.

Důvodem jejího odsouzení bylo udání 13 osob, z nichž dva přišli o život. Gertruda Wildnerová se dle trestního spisu v roce 1939 scházela s Miroslavem Cidlíkem a spolu s dalšími osobami prý poslouchali cizí rozhlas. Otec Wildnerové údajně neměl z její známosti radost a tlačil na dceru, aby vztah ukončila, což se stalo během Vánoc 1940. Vzhledem k německé národnosti se lze domnívat, že si otec nepřál, aby se jeho dcera scházela s mužem jiné než německé národnosti a nedocházelo tak k nedovolenému styku. Na jaře následujícího roku se seznámila s členem gestapa, který ji donutil nahlásit svého bývalého milence a dalších 12 osob gestapu za poslech cizího rozhlasu. Motivem jejího činu mohla být žárlivost, případně souznění s německým právem, které coby člen gestapa bral jako platné. Následkem toho byl 23letý Miroslav Cidlík odsouzen k 7 letům vězení na Mírově, kde po dvou letech zemřel. 22letý Otakar Wolf, přítel Cidlíka, byl odsouzen na 5 let ve vězení v Golnově, také do dvou let zemřel. Anna Cidlíková byla odsouzena na 2,5 roku s těžkými následky na zdraví.³⁵⁵ František Šolc byl odsouzený k 28 měsícům v káznici v Golnově. Během výslechu na gestapu byl dle své výpovědi brutálně vyslýchán a těžkými údery do hlavy mu byla uvolněna spodní čelist. Mezi odsouzenými bylo dalších 7 osob, kterým byly vyměřeny tresty od 3,5 let do 17 měsíců.³⁵⁶

Odsouzené udavačce Gertrudě Wildnerové byl původní trest 10 let zpřísněn na 20 let k odnětí svobody. Svůj trest si zpočátku odpykávala v Internačním středisku Liberec³⁵⁷, kde mohla přijít do kontaktu s udavačkami čekajícími na soud. Tábor sloužil i ke shromažďování osob, které čekaly na transfer do Německa, a také poskytoval pracovní sílu.³⁵⁸ Vzhledem k širokému rozsahu využívání internačního tábora byly jeho kapacity rychle přeplněny a životní podmínky se zhoršovaly. Například nedostatek místa a špatná hygiena přispěly k propukání nemocí, jako je tuberkulóza či úplavice.³⁵⁹

Gertruda Wildnerová si prvních šest let odseděla ve věznici v Liberci. Během výkonu trestu v této věznici je ve spisech zdokumentována část její korespondence. Nejvíce si psala se

³⁵⁵ Anna Cidlíková, matka Miroslava Cidlíka, z vězení byla propuštěna s těžkými následky na zdraví – ochrnula na dolní končetiny.

³⁵⁶ Božena Wolfová byla odsouzena na 3,5 roku, Václav Matějka na 3,5 roku, které si odseděl ve vězení v Bernau, Beyrotu a Asbergu, Eduard Stejskal byl odsouzen na 18 měsíců a svůj trest si odpykal v Golnově, František Zavoral, Josef Kapka, Bedřich Schöfer, Otakar Krempke.

³⁵⁷ Oblastní tábor v Liberci se nacházel na tzv. Výstavišti.

³⁵⁸ LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. ŠTOPPEROVÁ, Lenka. *Oblastní sběrné středisko v Liberci a odsun Němců*. Fontes Nissae, Prameny Nisy, 2009, sv. 10, ISBN 978-80-7372-553-2, ISSN 1213-5097. S. 87.

³⁵⁹ STANĚK, Tomáš. *Retribuční vězni v českých zemích: 1945-1955*. Vyd. 1. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2002. ISBN 80-86224-33-3. S. 82.

svou tetou Hermínou Neumannovou,³⁶⁰ se kterou si vyměnila celkem šest dopisů. Komunikace probíhala nejvíce s tetou pravděpodobně z toho důvodu, že rodiče František a Marie Wildnerovi byli již deportováni do Německé demokratické republiky a žili v Pasově a její sestra měla již vlastní rodinu, se kterou bydlela v Berlíně. Komunikace se členy rodiny tedy probíhala prostřednictvím tety, která v jednom dopise zaslala i pohled s fotografií sestry Marie Beyerové, jejího muže a syna.³⁶¹ Během výkonu trestu byla několikrát přesunuta. V únoru 1953 do věznice v Chrudimi,³⁶² kde v nedalekých Tuněchodech třídila dlaždice. Náčelník Divíšek si ve spise pochvaloval její pracovitost: „Výkon trestu má na odsouzenou dobrý vliv. Má dobrou pracovní morálku, slušné chování, je ukázněná a kamarádská.“ V listopadu 1954 byla přesunuta na Slovensko do MPT Želiezovce.³⁶³ V polovině roku 1955 byla Gertruda Wildnerová amnestována a 28. června 1955 byla odsouzená přesunuta do věznice v Chebu. A o dva měsíce později, 25. srpna, byla Gertruda Wildnerová vysídlena do Německé demokratické republiky. Odseděla si půlku svého trestu, čímž vlastně vykonala původně vyměřený trest ve výši 10 let.³⁶⁴ Lze očekávat, že v případě své zletilosti by dotyčná nedostala tak mírný trest, pokud vezmeme v úvahu následky jejího činu, tj. udání 13 osob, přičemž došlo k úmrtí dvou z nich a další osoby se potýkaly s těžkými následky na zdraví. Pravděpodobným trestem by v případě zletilosti bylo doživotí, případně trest smrti.

Po ukončení tzv. druhého retribučního období zůstávalo ve věznicích po celém Československu uvězněno 24 udavaček, které byly usvědčeny z § 11 tzv. Velkého retribučního dekretu a zároveň byly souzeny u MLS v Liberci. V Národním archivu je uloženo 14 spisů, které nám odkrývají osudy odsouzených. I přesto, že jde o spisy velmi stručné a část z nich nám přináší pouze minimum nových informací,³⁶⁵ je i tak možno na jejich základě zrekonstruovat část jejich minulosti.

Po konci retribučního období a nástupu komunistů k moci byly vyhlašovány amnestie spojované s nástupem prezidenta do funkce. Měly být znamením humanity a odpuštění.³⁶⁶

³⁶⁰ Bydlištěm na Bulovce č.p. 235 (na Frýdlantu).

³⁶¹ [Příloha č. 15: Dopis Hermíny Neumannové Gertrudě Wildnerové.](#)

³⁶² Ta byla v 50. a 60. letech primárně určena pro politické vězně. Dnes se v budově na Všehrdově náměstí č. 46 nachází Dopravní inspektorát Policie ČR.

³⁶³ Nápravně pracovní tábor Želiezovce vznikl na konci roku 1952. Důvodem jeho vzniku v této lokalitě byl nedostatek pracovních sil. Tábor byl rozdělen na 4 části. Belá u Štúrova, kde byli umístěni muži. Ve zbylých částech si tresty odpykávaly ženy. Ve Velkém Dvoru za protistátní trestnou činnost, Nýřovicích za kriminální trestné činy s dlouhými tresty a část Karolína sloužila recidivistkám. In: Ústav pro výkon trestu odnětí svobody. Želiezovce. Online. [cit. 15. ledna 2024] Dostupné z:

<https://web.archive.org/web/20220415090910/https://www.zvjs.sk/sk/zariadenia/zeliezovce>.

³⁶⁴ SOA Litoměřice, fond MLS Liberec, 1948-1945, LSP 4/48, NA, fond SSNV, č. 5622.

³⁶⁵ V porovnání se SOA Litoměřice.

³⁶⁶ SLABOTÍNSKÝ, Radek. Amnestie prezidenta republiky v letech 1960 a 1962 a rehabilitace politických

Jejich význam byl veskrze prozaický, ukazoval dobrou vůli nové hlavy státu a zároveň uvolňoval místa v přeplněných věznicích.³⁶⁷ Sledovaných udavaček se týkaly dvě amnestie prezidenta republiky Antonína Zápotockého. Při amnestii v roce 1953 opustilo vězení 5 udavaček. O dva roky později následovala další, díky níž vězení opustily poslední 3 udavačky souzené u MLS v Liberci, ve věznicích tak nezůstala ani jedna z udavaček souzených před MLS v Liberci, jejichž spisy jsou uloženy v NA. Není to ojedinělý jev, k 1. prosinci 1955 se ve vězeňských zařízeních na území ČSR nacházelo pouze 799 retribučních vězňů.³⁶⁸

vězňů v 60. letech. Disertační práce. Brno 2010. 255 stran. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta. Prof. PhDr. Jiří Hanuš, PhD. S. 241.

³⁶⁷ ROKOSKÝ, Jaroslav. Ohlédnutí: 70 let od amnestie prezidenta Zápotockého. In: Ústav pro studium totalitních režimů. Online. [cit. 15. června 2023] Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/ohlédnutí-70-let-od-amnestie-prezidenta-zapotockeho/>. Těž: STANĚK, Tomáš. *Retribuční vězni v českých zemích: 1945-1955*. Vyd. 1. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2002. 248 s. ISBN 80-86224-33-3. S. 132-141.

³⁶⁸ STANĚK, Tomáš. *Retribuční vězni v českých zemích: 1945-1955*. Vyd. 1. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2002. 248 s. ISBN 80-86224-33-3. S. 150-154

Závěr

Průběh druhé světové války vedl její účastníky k mnoha diskusím o poválečném stavu a potrestání válečných zločinců. K vypořádání se s válečnými zločinci a kolaboranty bylo třeba uzákonění takového procesu, a to jak v mezinárodním měřítku, tak i na úrovni jednotlivých států. První kroky v tomto směru můžeme spatřit ve vytvoření tzv. Svatojakubské deklarace v lednu 1942. V průběhu války byla ustanovena Komise Spojených národů pro válečné zločiny, která měla za úkol sběr fakt týkajících se mezinárodních zločinů. Až Londýnská dohoda, podepsaná po konci druhé světové války v Evropě, ustanovila Mezinárodní soudní tribunál v Norimberku, jehož úkolem bylo soudit čelní představitele nacistické moci.

Současně s činností Mezinárodního soudního tribunálu v Norimberku probíhalo retribuční řízení v jednotlivých státech zasažených válkou. V případě Československa se jednalo o zřízení Národního soudu, před kterým byli souzeni představitelé protektorátní vlády, a o přijetí Dekretu č. 16/1945 Sb. o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. Jednou z nejzásadnějších změn, kterou prošel tzv. velký retribuční dekret oproti původnímu londýnskému dekretu, bylo přidání § 11 Udavačství, které bylo bráno jako zrada a dle tehdejšího ministra spravedlnosti Prokopa Drtiny patřilo k nejhorším zločinům za dob okupace.

Tímto dekretem bylo ustanoveno 24 mimořádných lidových soudů a jedním z nich byl Mimořádný lidový soud v Liberci, který jako další příhraniční soudy začal svou činnost až mezi posledními. U tohoto soudu bylo dle dochovaných materiálů podáno 3 557 trestních oznámení a projednáno bylo 1389 z nich. Z hlediska nejvyšších trestů bylo vyneseno 8 rozsudků smrti a 31 doživotí. Nejčastějším důvodem k odsouzení byla příslušnost k NSDAP a k organizaci SA. Druhým nejčastějším zločinem bylo udavačství.

Udavačství se týkalo 215 projednaných kauz, což činilo 16 % z celkového počtu projednaných případů. Šlo tedy o téměř každou 7. osobu, která stanula před MLS v Liberci. Například u MLS v Uherském Hradišti to byl každý druhý, před MLS v Brně a Hradci Králové to byl každý třetí. V komparaci s uvedenými MLS se toto číslo zdá nízké, je však třeba brát v úvahu polohu daných soudů. V případě MLS v Liberci byly jeho okrsky součástí Říšské župy Sudety, a byla zde vyšší četnost německého obyvatelstva, s čímž souvisí nižší výskyt udavačství.

Z 215 kauz týkajících se osob obviněných z udavačství u MLS v Liberci se 60 případů týkalo žen. Za tento zločin bylo obviněno až 2,5x méně žen než mužů, což vyvrací tezi Mečislava Boráka o udavačství jako ženském zločinu.

Vzhledem ke krátkému fungování soudu v roce 1945 byly v tomto roce za udavačství uznány vinnými pouze dvě osoby, ani jedna z nich nebyla žena. Nejvíce osob z tohoto zločinu bylo obviněno v následujícím roce, kdy jich bylo odsouzeno 157, z toho 40 žen. V roce 1947 bylo obviněno 49 osob, z toho v 18 případech šlo o ženy. V tzv. druhém retribučním období šlo o 7 osob, z toho 2 ženy.

Analýzou délky udělených trestů jsem zjistila, že 37 % žen obviněných z udavačství z něj bylo u MLS v Liberci osvobozeno. Naopak nejvyšší trest padl v jediném případě – Anna Suchochlebová. Na doživotí byly odsouzeny tři ženy – Emílie Hauslauerová, Marie Horníčková a Marta Plischkeová. Průměrný trest, se kterým udavačka odcházela od soudu, bylo přibližně 7 let a 2 měsíce. Výši trestu ovlivňoval § 11 tzv. velkého retribučního dekretu, který jako nejnižší hranici stanovil 5 let, ale i § 16/2, který tuto hranici snižoval. Využit byl v 7 případech. Jeho použití je přesně definováno – muselo být obecně známo a bez průtahů prokázáno, že obžalovaný jednal s úmyslem prospět českému nebo slovenskému národu. Ve třech případech je tento požadavek splněn a ve čtyřech nikoli. Nicméně nelze hovořit o zneužití tohoto paragrafu, které bylo spojováno s následným vyhoštěním obžalovaného. V těchto případech k vyhoštění nedošlo a udavačky byly po vykonání trestu propuštěny na svobodu.

Z věkového hlediska bylo průměrné udavačce 44 let, nejstarší odsouzenou byla Emílie Haslauerová, které při vynesení rozsudku bylo 68 let. Naopak nejmladší udavačkou byla Gertruda Wildnerová, které v době spáchání trestného činu udavačství bylo 17 let, v době konání soudu 20 let.

Po prozkoumání spisů obviněných udavaček z hlediska národnostního složení, nebyly výsledky překvapivé. 52 žen se hlásilo k národnosti německé, 7 obviněných k české a jedna žena podezřelá z udavačství k národnosti slovenské. Toto složení je ovlivněno skladbou obyvatel daného území, které bylo během války přičleněno k Německé říši a byla zde zřízena Říšská župa Sudety s Libercem jako jeho hlavním městem.

Analýzu domnělých motivů udání nebylo možné statisticky zpracovat. Podněty byly velmi různorodé a často se prolínaly. Mezi nejčastější důvody patřily osobní konflikty spojené se žárlivostí mezi partnery, konflikty spojené s rodinnými sváry, ale také spory mezi spolubydlíci, které byly spojeny s národnostními spory. Bytová krize v Říšské župě Sudety

způsobila, že byly sestěhovány německé a české rodiny dohromady, čímž docházelo mnohdy k nepřátelským vztahům mezi Čechy a Němci a následným konfliktům. Neméně častým motivem, se kterým se můžeme setkat u kauz udavaček, bylo udání za účelem obohacení a touha po majetku. Motivem mohla být i závist či rasová nenávisť. Všechny výše zmiňované motivy vedly k udání a většinou následovalo rychlé vyřešení sporu, které mělo pro udaného často fatální následky. Vzhledem k typu pramene musíme brát v úvahu, že dotyční pravděpodobně u soudu vypovídali většinou jen takové informace, které jim nepřítižily. Nebylo vždy možné jednoznačně určit motiv udání.

V podkapitole Osudy udavaček souzených u MLS v Liberci jsem analyzovala případy udavaček, které byly internovány ve věznicích v Československu po ukončení retribučního soudnictví k 31. prosinci 1938. Jako podklad pro analýzu jsem použila spisy udavaček dochované u Národního archivu ve fondu Správa sboru nápravné výchovy. Zde se dochovalo 14 spisů z 24 odsouzených. V této části práce jsem se věnovala především místům internace udavaček a důvodům jejich případného přesunu. Nejčastěji byla za dobu svého pobytu dle spisu přesunuta udavačka Berta Nesvadbová, odsouzená v roce 1948 k 6 letům vězení. Za dobu výkonu trestu – 3 roky a 3 měsíců, byla 6x přesunuta. Mezi důvody přesunu byl nejčastěji uváděn zdravotní stav udavaček, nedostatek míst ve věznicích či stěhování za prací.

Udavačky odsouzené u MLS byly v prvních měsících a v některých případech i letech internovány ve Věznici v Liberci. V průběhu výkonu jejich trestu došlo dle dochovaných pramenů opět k jejich shledání, a to na dvou místech. V prvním případě se jednalo o Svatý Jan pod Skalou, kde se od března 1953 pravděpodobně setkávaly tři udavačky a o čtyři měsíce později sem byla přesunuta další udavačka. Druhým místem, kde se z udavaček opět staly spoluvězenkyně, byla Věznice v Pardubicích, kam bylo od října 1951 do března 1955 přesunuto pět vězenkyň. Tato věznice byla posledním místem výkonu jejich trestu, odtud byly propuštěny na svobodu.

Zajímavým typem informace, se kterým se v těchto spisech můžeme setkat, je výše trestu udělená soudem a výše skutečně vykonaného trestu a jejich komparace. Čtyřem odsouzeným byla zkrácena délka trestu z důvodu podmíněného propuštění z výkonu trestu. U dvou odsouzených byla dána přednost odsunu před dalším výkonem trestu. Takové transporty byly prováděny na základě tajné směrnice z 2. srpna 1945.

V roce 1953 vyhlásil tehdejší prezident Antonín Zápotocký amnestii a i přesto, že se nevztahovala na retribuční vězně, bylo individuálními amnestiemi propuštěno 5 udavaček odsouzených u MLS v Liberci. Poslední tři trestankyně byly propuštěny v roce 1955 za základě

změny související s mezinárodní situací. Prezident Spolkové republiky Německa Konrád Adenauer navštívil Moskvu za účelem dosažení dohody o propuštění západoněmeckých zajatců. Následkem návštěvy byla v Československé republice vyhlášena další amnestie prezidenta Antonína Zápotockého. Tato amnestie hromadně propustila retribuční vězně a v případě žen, odsouzených za § 11 u MLS v Liberci, tak ukončila zbylé tři tresty uložené tímto soudem.

V následující části byly analyzovány spisy Erny Langhammerové, Gertrudy Wildnerové, Marie Horníčkové, Idy Priebšchové a Berty Dresslerové. Důvodem rozboru právě těchto spisů bylo dochování relevantního archivního materiálu, který nám podává informace o jejich zdravotním stavu, chování a další dokumenty popisující jejich život ve věznicích. V případě Marie Horníčkové a Erny Langhammerové se ve spisech dochovaly i jejich fotografie.

Cílem této práce byla analýza kauz udavaček souzených u MLS v Liberci. U těchto kauz jsem provedla analýzu nejen z pohledu obou retribučních období, ale také jsem provedla rozbor případů udavaček, které si svůj trest odpykávaly po ukončení retribučního soudnictví v internačních zařízeních. V případě Erny Langhammerové a Gertrudy Wildnerové se jedná o dobu 10 let, od roku 1945 do roku 1955.

Ačkoli je bádání v oblasti retribučního soudnictví v posledních letech velmi rozšířeno, téma retribuční není zcela jistě vyčerpáno a nabízí spoustu prostoru pro případné studie. Potenciální výzkum v oblasti udavačství je velmi rozsáhlý. Je možné analyzovat jej v celkové šíři včetně mužů u jednotlivých MLS. Následně lze porovnat například motivy udání mužů a žen. Dostatek prostoru nabízí také výzkum udavačství u ostatních MLS a následná komparace a sumarizace zjištěných údajů. Zajímavý cíl zkoumání by mohly představovat oběti udání.

Použité prameny a literatura

Archivní prameny

Státní oblastní archiv Litoměřice, fond Mimořádný lidový soud Liberec 1945–1948

Národní archiv, fond Správa Sboru nápravné výchovy, Praha

Publikované prameny

EČER, Bohuslav a CENEK, Edvard. *Jak jsem je stíhal. Část druhá: Stíhám*. Praha: Naše vojsko, 1946.

JECH, Karel – KAPLAN, Karel (eds.): *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. Brno 2012.

KAPLAN, Karel. *Dva retribuční procesy: komentované dokumenty (1946-1947)*. 2. vyd. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Československé akademie věd, 1992. ISBN 80-85270-05-6.

Stráž severu

Večerní České slovo

Odborná literatura

ARBURG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2011. ISBN 978-80-86057-67-5.

BORÁK, Mečislav. *Spravedlnost podle dekretu: retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945-1948)*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1998. ISBN 80-86101-07-X.

BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. V čes. jaz. vyd. 2. Obzor (Prostor). Praha: Prostor, 2000. ISBN 80-7260-028-1.

CILEROVÁ, Zuzana. *Mimořádný lidový soud v Mostě v tzv. prvním retribučním období. Případy příslušníků SS*. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2022

DEÁK, István. *Europe on trial: the story of collaboration, resistance, and retribution during World War II*. New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2018. ISBN 978-0-8133-4789-9.

DUDÁŠ, Michal. *Bohuslav Ečer: český lovec nacistů. 1938-1953*. Praha: Academia, 2019. ISBN 978-80-200-3002-3.

FROMMER, Benjamin. *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*. Praha: Academia, 2010. Novověk. ISBN 978-80-200-1838-0.

GOLA, Ondřej. *Fenomén udavačství a kolaborace v Protektorátu Čechy a Morava ve vybraných příkladech*. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové. Hradec Králové, 2023.

HAVLÍNOVÁ Jana. *Československo a norimberský proces (norimberský proces v československém tisku)*. Bakalářská práce. Karlova univerzita. Praha, 2008.

HRUBEŠOVÁ, Zuzana. *Retribuce a udavačství. Případ Mimořádného lidového soudu Litoměřice 1945–1948*. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2016

JARKOVSKÁ, Lucie. *Odplata, či spravedlnost?: mimořádné lidové soudy 1945-1948 na Královéhradecku*. Praha: Prostor, 2008. Obzor (Prostor). ISBN 978-80-7260-206-3.

JIŘÍK, Václav. *Nedaleko od Norimberku: z dějin Mimořádného lidového soudu v Chebu v letech 1946 až 1948*. Cheb: Svět křídel, 2000. ISBN 80-85280-68-X.

KAPLAN, Karel a PALEČEK, Pavel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2008. ISBN 978-80-7364-049-1.

KMOCH, Pavel. LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. *Pomsta nebo spravedlnost? Trestní nalézací komise v českých zemích. Fontes Nissae, Prameny Nisy*, 2011, sv. 12, S. 185-204. ISBN 978-80-7372-827-4, ISSN 1213-5097.

KMOCH, Pavel. *Provinění proti národní cti: "malá retribuce" v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha: Academia, 2015. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-2475-6.

KOČOVÁ, Kateřina. *Činnost mimořádných lidových soudů – MLS Česká Lípa, Liberec a Litoměřice*. Disertační práce. Univerzita Hradec Králové. Hradec Králové, 2006.

KOČOVÁ, Kateřina. *Trestní spisy mimořádného lidového soudu v Liberci jako pramen k dějinám druhé světové války*. In: FEJTOVÁ, Olga, Václav LEDVINKA a Jiří PEŠEK. *Evropská velkoměsta mezi koncem války světové a války studené (1945-1989): stati a rozšířené příspěvky z 28. vědecké konference Archivu hlavního města Prahy, uspořádané ve spolupráci s Institutem mezinárodních studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy ve dnech 6. a 7. října 2009 v Clam-Gallasově paláci v Praze*. Praha: Scriptorium, 2011. S. 547-581. ISBN 978-80-86852-38-6.

KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekreta prezidenta republiky 1940-1945*. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-352-1.

KURAL, Václav a RADVANOVSKÝ, Zdeněk. *"Sudety" pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem: Albis international, 2002. ISBN 80-86067-66-1.

LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. *Mimořádný lidový soud v České Lípě*. *Fontes Nissae, Prameny Nisy*, 2007, sv. 8, S. 125-148. ISBN 978-80-7372-280-7, ISSN 1213-5097.

LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. ŠTOPPEROVÁ, Lenka. *Oblastní sběrné středisko v Liberci a odsun Němců*. *Fontes Nissae, Prameny Nisy*, 2009, sv. 10, S. 87-115. ISBN 978-80-7372-553-2, ISSN 1213-5097.

LOZOVIUKOVÁ, Kateřina. *Tresty smrti udělené u Mimořádného soudu v Liberci v letech 1945–1948*, *Fontes Nissae, Prameny Nisy*, 2008, sv. 9. S. 73-106. ISBN 978-80-7372-432-0, ISSN 1213-5097.

MÜLLER, Jan. *Mimořádný lidový soud v Uherském Hradišti 1945–1948*. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové. Hradec Králové, 2015.

PEJČOCH, Ivo a PLACHÝ, Jiří. *Ženy na popravišti: tresty smrti vykonané v Československu na ženách v rámci retribučního soudnictví v letech 1945-1948*. Cheb: Svět křídel, 2016. ISBN 978-80-87567-86-9.

PETRANSKÝ, A. Ivan. *Ludové súdnictvo na Slovensku v roku 1948*. PEJČOCH, Ivo a PLACHÝ, Jiří. *Okupace, kolaborace, retribuce*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – Prezentační a informační centrum MO, 2010. S. 238-252. ISBN 978-80-7278-529-2

PINEROVÁ, Klára. *Do konce života: političtí vězni padesátých let – trauma, adaptace, identita*. Po válce. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. ISBN 978-80-7422-590-1.

PLACHÁ, Pavla. *Zpřetrhané životy: československé ženy v nacistickém koncentračním táboře Ravensbrück v letech 1939-1945*. Praha: Pulchra, 2021. ISBN 978-80-7564-062-8.

PORTMANN, Kateřina. „*Jednou Němec, vždycky Němec*“ *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po druhé světové válce*. PAŽOUT, Jaroslav a PORTMANN, Kateřina (ed.). *"Nechtění" spoluobčané: skupiny obyvatel perzekvovaných či marginalizovaných z politických, národnostních, náboženských i jiných důvodů v letech 1945-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018. ISBN 978-80-88292-06-7.

PORTMANN, Kateřina. *Liberec po druhé světové válce*. MELANOVÁ, Miloslava, Rudolf ANDĚL, Robert KVAČEK, Markéta LHOTOVÁ, Kateřina PORTMANN a Milan SVOBODA. *Liberec*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Dějiny českých, moravských a slezských měst. S. 326-341. ISBN 978-80-7422-484-3.

PORTMANN, Kateřina, Jitka SUCHÁ a Zdeněk RADVANOVSKÝ. *Mimořádný lidový soud v Liberci a Litoměřicích v letech 1945-1948*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2001. Juvenilia. ISBN 807044326x.

PORTMANN, Kateřina. *Retribuce v českých zemích a německá otázka*. PAŽOUT, Jaroslav a PORTMANN, Kateřina (ed.). *Spravedlnost, nebo pomsta?: potrestání válečných zločinců, kolaborantů a zrádců po 2. světové válce v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2022. ISBN 978-80-7516-013-3.

PORTMANN, Kateřina. *Vyrovnání se s válečnými zločiny a zločiny kolaborace po druhé světové válce v Liberci*. Litoměřice. Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2024. ISBN 978-80-7649-049-9.

PROKOPOVÁ, Petra. *Pomsta nebo spravedlnost? Případy příslušníků SD před Mimořádným lidovým soudem v Mostě v tzv. prvním retribučním období*. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci. Liberec, 2023.

PŘIBÍK, Adam. *Ženy odsouzené Mimořádným lidovým soudem v Mostě v letech 1945–1947*. Bakalářská práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. Ústí nad Labem, 2011

RAPAVÁ, Ivana. *Mimořádný lidový soud v Mostě v letech 1945-1948*. Ústí nad Labem: Albis international, 2010. ISBN 978-80-86971-22-3.

ROUS, Ivan. *Zbrojní průmysl a tábory*. Liberec: Kalendář Liberecka, 2023. ISBN 978-80-87213-36-0.

SKRBAKOVÁ, Linda. *Děti z Liberce v tzv. konečném řešení židovské otázky*. Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci. Liberec 2022

SLABOTÍNSKÝ, Radek. *Amnestie prezidenta republiky v letech 1960 a 1962 a rehabilitace politických vězňů v 60. letech*. Disertační práce. Masarykova univerzita. Brno, 2010.

STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. Praha: Academia, 1991. ISBN 80-200-0328-2.

STANĚK, Tomáš. *Poválečné "excesy" v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 2005. 366 s. Sešity ÚSD

AV ČR; sv. 41. ISBN 80-7285-062-8.

STANĚK, Tomáš. *Retribuční vězni v českých zemích: 1945-1955*. Vyd. 1. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea, 2002. 248 s. ISBN 80-86224-33-3.

ŠIMKOVÁ, Dagmar. *Byly jsme tam taky*. Vydání 10., v tomto nakladatelství 8. Praha: Monika Le Fay, 2022. ISBN 978-80-905589-9-1.

ŠLOUF, Jakub a NĚMEČKOVÁ, Daniela. *Mimořádný lidový soud v Praze (1945-1948): retribuce jako služební úkol na hraně možností i profesní cti zaměstnanců justice. 1938-1953*. Praha: Academia, 2020. ISBN 978-80-200-3070-2.

UHLÍŘ, Jan Boris. *Ve stínu říšské orlice: protektorát Čechy a Morava, odboj a kolaborace*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2002. ISBN 80-86493-05-9.

VAJSKEBR, Jan – ZUMR, Jan. "Přečiny proti osobnímu vlastnictví budou tvrdě trestány!" *Kriminální a kázeňské delikty příslušníků Gestapa v Protektorátu Čechy a Morava. Paměť a dějiny: revue pro studium totalitních režimů*. Praha: Odbor archiv bezpečnostních složek Ministerstva vnitra České republiky. Roč. 16, č. 1 (2022), s. 33-34. ISSN 1802-8241.

VAŠEK, František. Německý zvláštní soud (sondergericht) v Brně – součást nacistického teroru na Moravě. *Časopis pro právní vědu a praxi*. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, 1997, č. 3, s. 420-423. ISSN 1210-9126.

VEBROVÁ, Jitka a Tomáš KRAJÍČEK. *Slovník cizích slov*. Praha: Plot, 2006. ISBN 80-86523-77-2.

ZIMMERMANN, Volker. *Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945)*. Překlad Petr Dvořáček. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2001. Obzor; sv. 36. ISBN 80-7203-390-5.

Audiovizuální zdroje

Národní očista [dokumentární film]. Režie Jaroslav Kratochvíl. Česká republika 2018. Délka 116 minut.

Internetové zdroje:

Databáze českých vězňů v koncentračním táboře Ravensbrücku 1939-1945. Památník Terezín, 2017. Online. [cit. 2. března 2024]. Dostupné z: https://www.pamatnik-terezin.cz/vezen/ravensbruck?show=1#search_form

KIPP, Michaela. *Die NS-Frauenschaft (NSF)*. Deutsches historisches museum.. Online. [cit. 15. ledna 2024]. Dostupné z: <https://www.dhm.de/lemo/kapitel/ns-regime/ns-organisationen/frauenschaft.html>

Koncentrační tábor v Litoměřicích. Památník Terezín, 2017. Online [cit. 2. dubna 2024]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/koncentracni-tabor-v-litomerich>

Norimberský proces. In: *Moderní dějiny*. Online. [cit. 30. dubna 2023] Dostupné z: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/norimbersky-proces/>

Pardubice. In: *Politictí vězni.cz*. Online. [cit. 3. dubna 2024]. Dostupné z: <https://www.politictivezni.cz/cz/veznice-pardubice-html.html>

ROKOSKÝ, Jaroslav. *Ohlédnutí: 70 let od amnestie prezidenta Zápotockého*. In: *Ústav pro studium totalitních režimů*. Online. [cit. 15. června 2023] Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/ohlédnutí-70-let-od-amnestie-prezidenta-zapotockeho/>

Železovce. In: *Ústav pro výkon trestu odnětí svobody*. Online. [cit. 15. ledna 2024] Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20220415090910/https://www.zvjs.sk/sk/zariadenia/zeliezovce>

Právní předpisy

Dekret č. 16/1945 Sb. Dekret presidenta republiky o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech.

Rozhodnutí presidenta a vlády republiky Československé ze dne 9. května 1955 o amnestii
Trestní řád č. 141/1961 Sb.

Výnos ministerstva vnitra č. j. Z/II-31366-45 z 16. ledna 1946.

Seznam příloh

Textové přílohy

Příloha č. 1: Seznam udavaček souzených u Mimořádného lidového soudu v Liberci

Příloha č. 4: Seznam soudců z lidu MLS v Liberci v tzv. prvním retribučním období

6: Seznam soudců z lidu MLS v Liberci v tzv. druhém retribučním období

Příloha č. 16: Seznam udavaček souzených u Mimořádného lidového soudu v Liberci dochovaný v Národním archivu

Obrazové přílohy

Příloha č. 2: Mapa sídel MLS

Příloha č. 3: Mapa okrsků MLS Liberec

Příloha č. 6: Stráž severu 2/1945 Očista našeho pohraničí začala

Příloha č. 7: Děkovný dopis Bertě Nesadbové

Příloha č. 8: Stráž severu, ročník 2, číslo 220, strana 2, 25. 9. 1946

Příloha č. 9: Tresty uložené Růženě Strnádkové, rozené Macounové

Příloha č. 10: Večerní České slovo, 2. září 1939

Příloha č. 11: Povinná visačka na rozhlasových přijímačích v době druhé světové války

Příloha č. 12: Osvědčení ve věci Marty Grundmannové

Příloha č. 13: Fotografie Marie Horníčkové

Příloha č. 14: Fotografie Erny Langhammerové

Příloha č. 15: Dopis Hermíny Neumannové Gertrudě Wildnerové

Příloha č. 1: Seznam udavaček souzených u Mimořádného lidového soudu v Liberci

Signatura spisu	Jméno obžalované	Příjmení obžalované	Národnost	Místo narození	Datum narození	Poslední bydliště	Povolání
Lsp 47/46	Anna	Geierová	německá	Rokytnice	10.05.1905	Tanvald	dělnice
Lsp 54/46	Marie	Adamová	německá	Vratislavice	22.08.1900	Liberec	dělnice
Lsp 167/46	Anna	Arnoldová	německá	Falknov	27.06.1896	Liberec	v domácnosti
Lsp 191/46	Hilda	Kühlmanová	německá	Jetřichov	25.08.1911	Jetřichov	prodavačka
Lsp 305/46	Marie	Horníčková	německá		01.01.1904	Wustung	dělnice
Lsp 313/46	Eugenie Antonie	Schefflerová	německá		27.10.1890	Liberec	úřednice
Lsp 324/46	Hildegarda	Thumová	německá		26.09.1914	Donín	dělnice
Lsp 357/46	Emilie	Haslauerová	německá	Lietzen – Rakousko	23.03.1877	Chrastava	pomocnice v domácnosti

Příloha č. 1: Seznam udavaček souzených u Mimořádného lidového soudu v Liberci

Lsp 382/46	Berta	Dresslerová	německá	Rýnovice	22.03.1894	Rýnovice	dělnice v pasiřství
	Ida	Priebschová	německá	Rýnovice	18.01.1892	Rýnovice	obchodnice
Lsp 405/46	Anna	Fridrichová	původně česká, po sňatku německá	Smržovka	08.02.1906	Tanvald	obchodnice
Lsp 406/46	Jana	Černá	česká	Vídeň	08.07.1899	Jablonec nad Nisou	v domácnosti
Lsp 474/46	Alžběta	Biemannová	německá	Tanvald	07.10.1905	Tanvald	v domácnosti
Lsp 497/46	Berta	Weberová	německá	Liberec	04.06.1911	Horní Růžodol	v domácnosti
Lsp 513/46	Emilie	Scholzová	německá	Liberec	12.06.1920	Jablonec nad Nisou	v domácnosti
Lsp 532/46	Anna	Mottlová	německá		28.12.1888	Hejnice	v domácnosti
Lsp 569/46	Antonie	Resselová	německá	Lusdorf	01.04.1887	Lusdorf	učitelka

Příloha č. 1: Seznam udavaček souzených u Mimořádného lidového soudu v Liberci

Lsp 578/46	Annaliese	Schneiderová	německá		01.09.1920	Lučany	malířka skla
Lsp 581/46	Žofie	Denková	německá		01.04.1901	Horní Růžodol	uklízečka kanceláří
Lsp 601/46	Františka	Pradeová	německá	Tachov	15.09.1906	Vrkoslavice	v domácnosti
Lsp 641/46	Anna	Jarischová	německá		14.07.1900	Nové Město pod Smrkem	dělnice
	Marie	Hoblerová	německá		13.09.1890	Nové Město pod Smrkem	v domácnosti
Lsp 642/46	Berta	Grundmannová	německá		25.06.1893	Víska	majitelka domu
Lsp 653/46	Anna	Wagnerová	německá		03.10.1904	Jablonec nad Nisou	
	Františka	Richterová	německá		28.12.1900	Jablonec nad Nisou	
	Marie	Scheuflerová	německá		1904	Jablonec nad Nisou	
Lsp 675/46	Gertruda	Conrathová	německá	Most	27.03.1899	Liberec	lékárnice
Lsp 676/46	Markéta	Möllerová	německá	Jablonec nad Nisou	19.04.1927	Proseč	dělnice

Příloha č. 1: Seznam udavaček souzených u Mimořádného lidového soudu v Liberci

Lsp 683/46	Terezie	Hartelová	německá	Tandorf	15.08.1901	Svébořice	dělnice
Lsp 693/46	Marie	Pohlová	německá	Schönbach	13.08.1905	Dubnice	v domácnosti
Lsp 710/46	Alžběta	Justová	německá	Jablonec nad Nisou	25.08.1911	Janův Vrch	úřednice
Lsp 714/46	Anna	Dreithalerová	česká	Růžodol	13.10.1915	Nové Pavlovice	úřednice
Lsp 747/46	Ludmila	Zvěřinová	česká	Praha	11.08.1897	Kokonín	v domácnosti
Lsp 797/46	Pavĺína	Ulrichová	česká	Velké Hamry	10.04.1885	Rýnovice	textilní dělnice
Lsp 798/46	Anna	Suchochlebová	česká	Sběř	13.06.1887	Horní Růžodol	obchodnice
Lsp 805/46	Marta	Plischkeová	německá	Bulendorf	17.07.1898	Frýdlant	v domácnosti
Lsp 870/46	Alžběta	Schmutzerová	německá	Moravský Šumperk	05.12.1908	Šluknov	manželka dozorce vězňů v Tanvaldu
Lsp 884/46	Ella	Hartigová	německá	Wünschendorf	14.05.1903	Mníšek	v domácnosti
Lsp 898/46	Marie	Mašková	německá (po válce české státní občanství)	Jílové	11.03.1902	Liberec	v domácnosti

Příloha č. 1: Seznam udavaček souzených u Mimořádného lidového soudu v Liberci

Lsp 938/46	Emilie	Tomášová	německá	Úštěk	04.05.1891	Horní Růžodol	v domácnosti
Lsp 14/47	Ema	Schmidtová	německá	Lučany	29.09.1902	Jesenné	v domácnosti
Lsp 29/47	Růžena	Strnádková	německá	Most	16.11.1900	Liberec	prodavačka
Lsp 65/47	Filomena	Peukerová	německá	Bohosudov	15.04.1904	Radčice	pomocná tovární dělnice
Lsp 71/47	Emilie	Dresslerová	německá	Šumburk	06.04.1923	Tanvald	úřednice
Lsp 81/47	Marie	Sawiská	německá	Frydlant	14.05.1906	Liberec	v domácnosti
Lsp 95/47	Anna	Schmoranzarová	německá	Nebeská Rybná	27.03.1910	Horní Růžodol	švadlena
Lsp 104/47	Berta	Pavlatová	německá	Šumburk	02.04.1886	Tanvald	vdova po dělníku
Lsp 105/47	Marie	Wildová	německá	Frydlant	09.02.1910	Frydlant	švadlena
Lsp 229/47	Juliana	Ernstová	slovenská	Horná Štubňa	03.12.1908	Horní Polubný	v domácnosti
Lsp 230/47	Berta	Dvořáková	německá	Doubí	31.01.1903	Liberec	soukromnice

Příloha č. 1: Seznam udavaček souzených u Mimořádného lidového soudu v Liberci

Lsp 250/47	Elfrieda	Bartoňová	německá	Desná	20.03.1906	Albrechtice	brusička skla
Lsp 251/47	Marie	Rotherová	německá	Hejnice	09.10.1900	Hejnice	tovární dělnice
Lsp 255/47	Herta	Andersová	německá	Podmokly	13.05.1917	Frýdlant	v domácnosti
Lsp 317/47	Erna	Langmammerová	německá	Desná	01.01.1903	Dolněné	v domácnosti
	Gabriela	Felixová	německá	Polubné	06.04.1901	Polubné	skladnice
Lsp 332/47	Ludmila	Zvěřinová	německá	Praha	11.08.1897	Kokonín	v domácnosti
Lsp 340/47	Charlota	Hilgerová	německá	Hartenau	10.07.1895	Hrádek nad Nisou	v domácnosti
Lsp 398/47	Emilie	Michlovská	česká	Jíleznice	20.01.1887	Loukov	švadlena
Lsp 4/48	Gertruda	Wildnerová	německá		29.04.1921	Oldřichov	služebná
Lsp 38/48	Berta	Nesvadbová	česká	Rejdice	19.02.1902	Příchovice	rolnice

Příloha č. 1: Seznam udavaček souzených u Mimořádného lidového soudu v Liberci

Signatura spisu	Příjmení obžalované	Vazba od	Vazba do	Datum rozsudku	Výše rozsudku	Místo vězení	Důvod obvinění	Udaní
Lsp 47/46	Geierová	20.02.1946	04.10.1946	04.10.1946	5 let	po rozsudku předána do sběrného střediska v Liberci, odkud byla 15.12.1948 odsunuta do sovětské okupační zóny	§ 11, § 5	Anna Neumannová
Lsp 54/46	Adamová			31.05.1946	osvobozena	-	§ 11	Arnošt Hilbert
Lsp 167/46	Arnoldová			29.04.1946	osvobozena	-	§ 11	František Dědeček
Lsp 191/46	Kühlmanová	10.06.1945	08.05.1946	08.05.1946	osvobozena	-	§ 11	Vilemína Görtnerová
Lsp 305/46	Horníčková	26..03.1946	18.07.1946	18.07.1946	doživotí	Liberec, Pardubice, později léčení na Praze 14, vysídlena za manželem	§ 11	Josef Horníček, Josef Kitler, František Kaniok, Marie Poláková, Ludmila Halbichová
Lsp 313/46	Schefflerová	28.05.1945	01.08.1946	01.08.1946	osvobozena za § 11 7 let za § 6	-	§ 6, § 11 zproštěna	Marie Lišková
Lsp 324/46	Thumová	15.03.1945	01.08.1946	01.08.1946	5 let	Donín	§ 11	Felicie Nedorostová

Příloha č. 1: Seznam udavačků souzených u Mimořádného lidového soudu v Liberci

Lsp 357/46	Haslauerová	26.07.1945	05.09.1946	05.09.1946	doživotí	Liberec - 1953 milost, přesunuta do ústavu pro přestárlé v Berouně	§ 11	Rudolf Vrba
Lsp 382/46	Dresslerová	12.06.1945	26.09.1946	26.09.1946	15 let	vězení Liberec, amnestie z 4. 5. 1953 zbytek trestu prominut	§ 11	Josef Priebische
	Priebischová	12.06.1945	26.09.1946	26.09.1946	20 let	vězení Liberec, amnestie z 4. 5. 1953 zbytek trestu prominut	§ 11	Josef Priebische
Lsp 405/46	Fridrichová	24.10.1945	07.11.1946	07.11.1946	12 let	Liberec, Řepy, Tanvald	§ 11, 3	Ludmila Lišková
Lsp 406/46	Černá	21.11.1945	21.09.1946	25.09.1946	5 let	Liberec	§ 11	František Honsů
Lsp 474/46	Biemannová	16.07.1945, 22.03.1946	15.11.1945, 23.10.1946	25.10.1946	13 měsíců, ale ne za § 11		§ 3, § 11 zproštěna	Oskar Schulz
Lsp 497/46	Weberová	27.09.1945	07.11.1946	07.11.1946	osvobozena	sběrný tábor Liberec	§ 11, § 2, § 3	Františka Novotného, Josefa Berníka, Otto Hermana, Richarda Kirsche
Lsp 513/46	Scholzová	30.05.1945	22.11.1946	22.11.1946	osvobozena		§ 11	Karel Kočárek

Příloha č. 1: Seznam udavaček souzených u Mimořádného lidového soudu v Liberci

Lsp 532/46	Mottlová	29.12.1945	26.11.1946	26.11.1946	10 let	Praha 2 -Spálená 2, věznice Znojmo	§ 11	František Schober
Lsp 569/46	Resselová	27.06.1945	15.11.1946	15.11.1946	osvobozena		§ 11,3	zavinila uvěznění Fleissinga
Lsp 578/46	Schneiderová	26.02.1946	12.11.1946	12.11.1946	osvobozena		§ 5, 11	Marie Štěpářová
Lsp 581/46	Denková	06.06.1945	26.11.1946	26.11.1946	1 rok	sběrný tábor Liberec	§ 11	František Diviš
Lsp 601/46	Pradeová	25.06.1945	20.11.1946	20.11.1946	20 let	věznice Liberec, Řepy, Hostinné	§ 11	Karel Horyna, Anna Horynová, Ing. Karla Simona
Lsp 641/46	Jarischová	31.08.1946	26.11.1946	26.11.1946	10 let	věznice Hradec Králové	§ 11	Gustav Bartoň
	Hoblerová	31.08.1946	26.11.1946	26.11.1946	8 let	věznice Liberec, od r. 1951 Kutná Hora, 1952 propuštěna na svobodu	§ 11 - účastenství na udavačství	Gustav Bartoň
Lsp 642/46	Grundmannová	31.08.1945	20.11.1946	20.11.1946	zproštěna za § 11, odsouzena § 3	14 měsíců žaláře – pokryla to vazba	§ 3, § 11 zproštěna	František Köhler
Lsp 653/46	Wagnerová	31.05.1945	17.12.1945	17.12.1946	10 let		§ 11	Josef a Anna Morávkovi
	Richterová	31.05.1945	17.12.1945	17.12.1946	10 let		§ 11	Josef a Anna Morávkovi

Příloha č. 1: Seznam udavaček souzených u Mimořádného lidového soudu v Liberci

	Scheuflerová			17.12.1946	zproštěna		§ 11	Josef a Anna Morávkovi
Lsp 675/46	Conrathová	18.06.1945	11.12.1946	11.12.1946	zproštěna		§ 11	František Jindřich
Lsp 676/46	Möllerová	23.11.1945	25.11.1946	25.11.1946	zproštěna		§ 11	Maxmilián Bobl, francouz Bocina
Lsp 683/46	Hartelová	12.11.1945	08.01.1947	08.01.1947	zproštěna	věznice Česká Lípa, poté propuštěna	§ 11	Simona Gatersburk
Lsp 693/46	Pohlová	15.11.1946	13.01.1947	13.01.1947	zproštěna		§ 11,6	Stanislav Mojewski
Lsp 710/46	Justová	17.01.1945	10.12.1946	10.12.1946	1 rok , za § 11 zproštěna		§ 3, § 11 zproštěna	Bedřiška a Bedřich Brožovi
Lsp 714/46	Dreithalerová	vyšetřována na svobodě		09.01.1947	zproštěna		§ 11	Elfrida Horsáková
Lsp 747/46	Zvěřinová	14.05.1945	17.02.1947	17.02.1947	3 roky		§ 11	Marie Novotná
Lsp 797/46	Ulrichová	20.09.1945	28.11.1945	24.01.1947	zproštěna		§ 11	manželké Bousovy
Lsp 798/46	Suchochlebová	31.10.1945	20.12.1946	20.12.1946	trest smrti	sběrný tábor Liberec	§ 11,5	Václav Matějka, Zdeňka Matějková, Věra Erteltová, Marie Moučková ...
Lsp 805/46	Plischkeová	14.06.1946	20.12.1946	20.12.1946	doživotí	věznice Pardubice, 1954 propuštěna	§ 11	Hedvika Donátová, Polák Golda
Lsp 70/46	Schmutzerová	16. 06. 1945	15.01.1947	15.01.1947	2 roky, za § 11 zproštěna	vazba Železný Brod, po soudu vězení Tanvald	§ 11, 8, 10 zproštěna	Edmund Christl

Příloha č. 1: Seznam udavaček souzených u Mimořádného lidového soudu v Liberci

Lsp 884/46	Hartigová	06.11.1945	14.01.1947	14.01.1947	zproštěna	09.04.1947 odsunuta do ruského pásma	§ 11	Herta Krausová
Lsp 898/46	Mašková			14.01.1947	zproštěna		§ 11	Anna Šachová
Lsp 938/46	Tomášková	15.07.1945	24.01.1947	24.01.1947	zproštěna	vazba internační středisko Liberec	§ 11	Dimitrij Sentiov, Libuše Seňkiová
Lsp 14/47	Schmidtová			30.01.1947	zproštěna		§ 11	Salaba
Lsp 29/47	Strnádková	14.02.1946	07.02.1947	07.02.1947	3 roky	věznice Liberec	§ 11	Oldřich a Petr Strnádek
Lsp 65/47	Peukerová			03.02.1947	zproštěna		§ 11, 3	Josef Habřinský, Zima
Lsp 71/47	Dresslerová			19.02.1947	zproštěna		§ 11	Zdena Válková
Lsp 81/47	Sawiská	14.05.1946	30.01.1947	30.01.1947	zproštěna		§ 11	Milada Jarošová
Lsp 95/47	Schmoranzarová	21.11.1945	17.02.1947	17.02.1947	5 let	Liberec	§ 11	Anna Šafrová
Lsp 104/47	Pavlatová			28.02.1947	zproštěna		§ 11	Emilie Kuncová
Lsp 105/47	Wildová			10.04.1947	zproštěna		§ 11	Marie Andrlová
Lsp 229/47	Ernstová			26.03.1947	zproštěna		§ 11	Anna Strašilová

Příloha č. 1: Seznam udavaček souzených u Mimořádného lidového soudu v Liberci

Lsp 230/47	Dvořáková	27.02.1947	24.03.1947	24.03.1947	zproštěna		§ 11	Mayerová
Lsp 250/47	Bartoňová	25.06.1946	02.04.1947	02.04.1947	2 roky		§ 11	Barbora Seitzová
Lsp 251/47	Rotherová	09.06.1945	29.04.1947	29.04.1947	18 měsíců	pouze ve vazbě	§ 3 za § 11 zproštěna	Jeana Cuirten, odsouzena za činnosti NSDAP
Lsp 255/47	Andersová			11.04.1947	zproštěna		§ 11	Vilém Anders - manžel
Lsp 317/47	Langammerová	15.05.1945, 17.09.1946	30.05.1946, 25.4.1947	25.04.1947	20 let		§ 11	Oldřich Brumlich
	Felixová			25.04.1947	zproštěna		§ 11	Oldřich Brumlich
Lsp 332/47	Zvěřinová			02.05.1947	nevyměřen		§ 11	Zdeňka Resselová
Lsp 340/47	Hilgerová			28.04.1947	zproštěna		§ 11	Richard Kirsch
Lsp 398/47	Michlovská			03.05.1947	zproštěna		§ 11	Anežka Braborcová
Lsp 4/48	Wildnerová	08.11.1945	19.05. 1948	19.5.1948	20 let		§ 11	Miroslav Cidlík, Otakar Volf, Božena Volfová, Václav Matějka, František Zavoral, Bedřich Schäfer
Lsp 38/48	Nesvadbová	03.08.1948	15.09.1948	15.09.1948	6 let	věznice Liberec	§ 11	Gustav Nesvadba

Příloha č. 2: Mapa sídel MLS

Mapa sídel mimořádných lidových soudů

Příloha č. 3: Mapa okrsků MLS Liberec

Mapa okrsků Mimořádného lidového soudu v Liberci

Příloha č. 4: Seznam soudců z lidu MLS v Liberci v tzv. prvním retribučním období

Příjmení	Jméno	Zaměstnání	Bydliště	Datum narození
Beran	Josef	žel. podúředník	Liberec – Horn. Růžodol, Kubelíkova 386/23	22.12.1888
Fajr	Václav	pošt. zam.	Doubí čp. 216, u Liberce	28.09.1894
Hanousek	Josef	žel. podúředník	Liberec – Domažlická 784	21.01.1888
Hanzl	František	profesor	Liberec 1 - Zborovská 6	22.09.1890
Hájek	Josef	taj. lid. vých.	Liberec 1 - Šománkova 15	27.06.1895
Hrdina	František	cejch. zříz.	Liberec – Růžodol 1, Londýnská 10	24.06.1898
Janeček	Vilém	npor SNB	Liberec – Ruprechtická 52	10.07.1897
Machačka	Miroslav	insp. lid. vých.	Liberec 1 - Šamánkova 15	18.02.1905
Maík	Jaroslav	pošt. úřed.	Liberec - ul. E. Destinové 299	30.03.1908
Opočenský	Kamil	žel. zam.	Liberec – Horn. Růžodol 224	17.07.1883
Piskáček	Adolf	úředník	Liberec – Františka Tilka 13	25.10.1894
Řeháková	Anna	trafikantka	Liberec - H. Růžodol, tř. Zd. Nejedlého 70	08.02.1906
Sláma	Josef	vrch. strážm. SNB	Kunratice 376, u Cvikova	18.06.1890
Stránský	František	úředník ÚNV	Liberec	20.09.1907
Škoda	Josef	dílovedoucí	Liberec - St. Pavlíkovice, Písek, Vroh 279	19.10.1890
Šenk	Josef	předseda NV	Liberec – Františkov 202	05.10.1899
Švehla	Hynek	vrch. strážm. SNB	Liberec 1 - Husova 46	04.07.1896
Beneda	František	ved. záv. kuch.	Liberec – Zhořelecká 5a	18.08.1901
Dr. Dlouhý	Ervín	kanc. Úředník ÚNV	Liberec – Mozartova 18	09.03.1911
Hojsáček	Emil	topič	Liberec ONV	08.07.1882
Kautský	Antonín	obch. cest.	Liberec – Rochlice 194	31.12.1898
Kazda	Petr	truhlář	Doubí 256 u Liberce	04.04.1892
Kolísko	Josef	pošt. podúř.	Liberec – Františkov, Školská 226	08.05.1898
Koníček	Josef		Doubí čp. 136 u Liberce	06.02.1895
Košek	Milan		Liberec – Ruprechtice 66	03.07.1915
Kotek	Josef	taj. lid. strany	Liberec - Hor. Růžodol, Melantrichova 6	01.07.1909
Kůrka	Josef	profesor	Liberec – Veletržní 8	30.03.1911
Maděra	František	řed. tisk	Starý Harachov 437 u Liberce	11.12.1919
Matějka	Václav	obchodník	Liberec - Růžodol 1, Železniční 29	17.12.1905
Peterka	Oldřich	říd. učitel	Liberec - Hor. Růžodol, ob. Škola	29.06.1901
Šoltys	Otakar	obchodník	Liberec – Štefaník. nám. 12	16.3.1896
Štryncl	Martin	dílovedoucí	Liberec – Františkov, Školní 226	26.11.1884
Urban	Antonín	tajemník	Liberec 1. ul. Karla Čapka 9	10.06.1916
Václavík	Miloslav	pol. úředník	Liberec – Rochlice 426	29..10.1907
Zárybnický	Emil	zam. SKD	Liberec – Ruprechtice 220	07.03.1895
Horák	Josef	úředník	Liberec – Ostašov I/6	14.03.1899
Bobek	František		Liberec – Karolínky 64	18.10.1907
Břchový	Jiří		Frýdlant – Novoměstská 110	24.04.1905
Čeban	Otto	soukr. úředník	Frýdlant – Střelecká 1028	31.01.1911

Herdt	Vojtěch	vel. pily	Předlánka čp. 8 u Frýdlantu v Č.	25.12.1903
Rýgl	Jindřich	úř. ber. správy	Frýdlant v Č.- U Smědavy 9	28.12.1895
Svatoně	Karel	nár. správce	Frádlant v Č.- Rudé Armády 326	20.08.1916
Svátek	Jan	nár. správce	Frýdlant v Č – Liberecká 659	26.04.1903
Procházka	Eduard	nár. správce	Frýdlant v. Č. čp. 169	10.03.1910
Hakl	Ondřej	soukr. úředník	Tanvald čp. 339	
Technik	Stan.	zámečník	Šumperk n. Desnou čp.468	
Kunze	Frant.	člen záv. stráže	Šumburk n. Desnou čp.266	
Vodsedálek	Bohumil	obec. cestář	Šumburk n. Desnou čp. 348	
Fichtner	Karel		Tanvald – Žďár čp. 52	
Seidl	Rudolf	vrch. tov. mistr.	Šumburk n. Desnou čp. 201	
Lubas	Josef	kolář	Šumburk n. Desnou čp. 109	
Hradecký	Josef	zam. ČSD	Šumburk n. Desnou čp. 502	
Fuxa	Jan	obchodník	Liberec - 5. května 41	20.06.1901
Jirounek	Štěpán	tkadlec	Dvůr Králové	05.03.1896
Kobera	Bohumil	přednosta sta- nice	Kříčany – nádraží	10.04.1886
Krampera	Josef	rolník	Bílý Kostel 47	16.02.1905
Marušák	Bohumil	správce	Liberec – Budišínská 4	11.06.1915
Dr. Veverka	Josef	novinář	Liberec 3	04.02.1903
Pech	Miroslav	úředník spoři- telny	Frýdlant nám. 103	19.09.1907
Pospíchal	Eduard	taj. URO	Frýdlant 1016	23.03.1909
Koumar	Robert	obd.taj.	Jablonec n. Nisou – Stříbrná ul. 4	03.05.1906
František	Rybář	číšník	Jablonec n. Nisou – Lidická 8	29.09.
Šilhán	Karel	místopředseda MSK	Jablonec n. Nisou - ul. J. Pfeiffera 14	09.09.1898
Veber	Václav	redaktor	Jablonec n. Nisou – Schillerova 51	14.07.1911
Kapusta	František	tech. Úředník	Valtínov 40	15.08.1903
Míča	Oldřich	náb. ř. k.	Jablonné v P. 424	11.10.1897
Ing. Novák	Vladimír	ředitel svazu ze- mědělských družstev	Kunratice čp. 14	04.06.1887
Pečenka	Josef	lesní hajný	Spitelgrund – Sedlo č. 8	12.01.1902
Pěnička	František	rolník	Žibřidoce	28.10.1904
Richtera	Stanislav	ředitel senatoria	Cvikov 532	28.10.1907
Veltrubský	Zdeněk	státní lesník	Česká Lípa – Mařenice 146	05.12.1887
Ulrich	František	rolník	Liberec	04.07.1906
Koběorský	Antonín	inspektor li- dové a živelní pojšťovny	Liberec – Klášterní 18	
Jonášová	Emílie	sestra červe- ného kříže	Hejnice 497	26.11.1899
Kábele	Kranti- šek	odb. učitel	Frýdlant – Novoměstská 3	30.11.1913
Štěpánek	Antonín	úředník	Frýdlant – Skřivační 1109	14.10.1914
Švarc	František	úředník	Frýdlant - Fortova 150	27.06.1894

Jiran	Josef	přednosta stanice ČSD	Jablonné	20.11.1898
Jiskra	Záviš	finanční komisař	Jablonné 468	12.07.1914
Landr	Jaroslav	výhybkář ČSD	Jablonné 378	05.05.1909
Soukup	František	sklář	Jablonné 423	02.05.1918
Vencl	Kliment	želez. zřízenec	Jablonné 137	22.11.1896
Dr. Zelenka	Miroslav	profesor	Schönbach č. 109	20.11.1896
Hořčica	Jaroslav		Ruprechtice 513	
Matern	Josef		Vratislavice 117	
JUDr. Dlouhý		konceptní úředník	Liberec – Mozartova 16	

Příloha č. 5: Seznam soudců MLS v Liberci v tzv. druhém retribučním období

Jméno	Příjmení	Zaměstnání	Bydliště
Jaroslav	Patka	osvětový inspektor	Nové Pavlovice 236
Oldřich	Peterka	učitel	Horní Růžodol I
Miloslav	Václavík	pol. Úředník	Rochlice
Josef	Valenta	národní správce fy Bosch	Liberec
Václav	Regner	dělník fy Gossern	Liberec
Josef	Havlík	odborný učitel	Liberec - Husova 80
Jaroslav	Uhlíř	národní správce	Liberec - ul. Boženy Němcové
N.	Civín	národní správce fy Jahnel	Liberec - nám. Dr. Ed. Beneše
Vlasta	Čejková	národní správkyně fy Elita	Liberec - Pražská 19
Václav	Skákal	národní správce	Liberec - ul. Ing. Felbera
Josef	Krupka	učitel	Liberec - Masarykova škola
Josef	Cejnar	prap. SNB	Liberec - Čížkova ul. 10

Příloha č. 7: Děkovný dopis Bertě Nesvadbové

-12-

Překlad.
+=====+

Berta Nesvadbová (mlyn)
Dolní Příchovice
u Tanvaldu (okres Jablonec n. Nisou)
Č S R .

Milá paní Nesvadbová!

Vaši dřívější sudetoněmečtí přátelé z Tanvaldu vzpomínají Vaši upřímné vděčnosti a věrnosti.
My Vám dodnes nepsali. Zde se mluví, že koho dochází pošta z Německa, že mu s tím může vzejít nepříjemnost, když si dopisuje s Němci.

Vzhledem k tomu, že však přece již delší čas uběhl a my bychom přece rádi naší milé paní Nesvadbové pár řádků dali o sobě vědět.
Vzpomínáme často na Vás a zůstaneme Vám za Vaše služby, které jste v těžké době prokázala navždy vděční.
Doufáme, že se Vám dobře vede a že jste dosud ve Vašem milém doměčku, kam jsme tolik rádi vcházeli a odcházeli, nebo jste také politicky pronásledována, jak je to u mnohých Čechů.

My doufáme v to nejlepší, pomoci vše šťastně přes hranice dostali (přenesli) a nikdy Vám toho nezapomeneme.
Nám se vede již dost dobře, všichni jsme se spravili a jde vše kupředu.
Také s poživatinami nás Američané dostatečně zásobují, takže jsme opět všichni v normální váze.

Vaše rodiny:
Bartoníčková, Olzerova, Fiedlerova.

Za správný překlad:
Příchovice, dne 14. srpna 1948.
Vedením stanice pověřen:
Prap. Č i p e r a .
Prap. Č i p e r a

Postkarte

Berta Nesvadbová
(mlyn)

Dolní-Příchovice.
u Tanvaldu/ Okres Jablonec n/H.
Č S R .
Czechoslovakien.

Uns geht es schon ganz gut, wir haben uns alle schon sehr erholt und es geht wieder aufwärts. Auch mit Lebensmitteln versorgt uns der Amerikaner reichlich, sodass wir alle wieder auf unserem normalen Gewicht sind!

Liebe Frau Nesvadba!

Ihre Sudetendeutsche ehemaligen Freunde aus Tannwald gedenken Ihrer in aufrichtiger Dankbarkeit und Treue. Wir haben bis heute nicht geschrieben, es heisst, dass der Empfänger leicht Unannehmlichkeiten haben kann, wenn er mit Deutschen korrespondiert, aber da nun schon so eine lange Zeit verstrichen ist, möchten wir doch endlich ein Lebenszeichen unserer lieben Frau Nesvadba zukommen lassen. Wir denken oft an Sie, und werden Ihnen für die grossen Dienste, die Sie uns in der schweren Zeit erwiesen haben ewig dankbar sein.

Hoffentlich geht es Ihnen doch gut, und sind Sie noch in Ihrem netten Häuschen, wo wir stets so gerne ein und aus gingen, oder werden Sie am Ende auch so pol. verfolgt wie es so vielen Cechen geht? Also wir hoffen doch das Beste!

Von den Sachen haben wir ja dank Ihrer Hilfe alles glücklich über die Grenze gebracht, und werden es Ihnen nie vergessen!

Ihre Familien Bartonitschek, Olzer, Fiedler
7.7.48.

Pestrá společnost před lidovým soudem

Udavačka, věničící květinami Hitlerův obraz. Čech, jenž se nemohl dočkat odsunu. Dnes Češka — za okupace svolávala na Čechy osud Lidic.

—It— I když už lidovým soudům ubývá v poslední době na popularitě, (jež ovšem není jejich účelem), přece jen v jejich prostředí nepomijí tíživá atmosféra, kterou vyvolávají obžalování, atmosféra pokřivených dnů protektorátu a okupovaného pohraničí. A není to u těchto případů zařazení jejich provinění do kategorie příslušného paragrafu retribučního dekretu, není to výše trestu, určená úměrně mimořádnému zákonu, jež by vtiskovala těmto líčením výrazný rys neobvyklosti. Je to váha okolností a charakteristika portrétů na lavici obžalovaných, jež nás nutí zamyslet se hluboce nad životním osudem lidí, kteří selhali a kteří se nám dnes jeví v nejubožejším světle bezpáteřných vykrucovačů.

Tak liberecký mimořádný soud zabýval se v těchto dnech v Jablonci n. N. případy opravdu mimořádnými. Zajímali nás především manželé Černých z rodu těch, kdož ohrožovali za okupace své okolí nejnebezpečněji: laskní lidé pokračujícího charakteru, tupí k mravnímu, politickému i národnímu uvědomění, nezpůsobilí občanské solidarity.

Před válkou Češka, za okupace Němka, dnes Rakušanka.

Soud se jejich okupačními případy zabýval jednotlivě. První předstoupila 47letá Jana Černá, bývalá číšnice starého nechvalného typu, náležitě chování a příznačné mluvy. Na otázky, jaké je národnosti, odpovídala bez uzardění: před válkou Češka, za okupace Němka, dnes Rakušanka. To si po desíletích vzpomněla, že shodou okolností spatřila světo světa v městě valčíků nad Dunajem. Jenom za okupace byla přesvědčena, že se stůj co stůj musí zapojit do slavného společenství nacistického folku, pěla propagační tirády na hakenkreuzerskou politiku, žhnula pro vítězství říše, zdobila květinami obraz „božského“ Adolfa a vodila sousedky na podívanou, jak ona uctívá velkého vůdce spojených států germánských. Jenže kámen úrazu tkvěl v tom, že Janinka se nespokojila s tímto morálním kytičkováním a velkohubým řáděním, ale rozběhla se také na gestapo, kde vykládala o

tom, jak jejich domácí, Němec Honců, poslouchá doma zahraniční rozhlas. Jenom proto, že se Herr Honců ospravedlnil nějakým způsobem před muži ve vysokých botách, nezavinila jejich persekuci v koncentračním táboře, spojenou s těžkou újmou na zdraví, nebo končící případně smrtí. Jenom to jí také zachránilo od přetěžkého trestu, jehož výši soud za těchto okolností určil na pět let. A tak se holčička Jana jistě v duchu zaradovala nad tím, jak jí pan Honců tehdy na gestapu držel palce na obou rukou. Jenom jí prý zamrzelo, že v tom těžkém žaláři nebude mít komu věnit obrázek.

„Do toho mě netahejte!“

To zas její stejné starý choť vystupoval před soudem jako náramný kos. Patrně kdesi na vězeňském dvoře, zaslechl, že Němci s mírnými tresty přicházejí v úvahu pro odsun a tak mermomocí vykládal, že on pro svou osobu se cítí Němcem každým coulem. Nic prý mu není po klábosení jeho manželky. Pro něho není rozhodující, že jeho rodiče byli Čechy, že jej posílali do české školy, a že až do okupace nikoho ani nenapadlo považovat jej za někoho jiného než Čecha. A v tom zápalu si ani nedal pozor na slovíčko, až při tom vybrepl! že hrozně stojí o odsun. Nejrádjí prý (a o tom už samozřejmě pomlčel) abse tu před soudem vůbec neprojednává jeho případ členství v SA a aby se tu

před Čechy vůbec nemusel bavit o svém poměru k Freikorpsu. — „Heleďte, do toho mě netahejte!“ rozhorlil se „Němec“ Černý, když se veřejný žalobce zmínil o tomto bodu obžaloby. Během líčení pak kořenil své nevšední výroky častou drzostí a klackovitostí. A tak jej závěrem mimořádný lidový soud odsoudil do těžkého žaláře na deset let, z něhož pět roků si odpracuje v nucených pracovních oddílech. A pro jeho nevyjasněnou národnost, doložil soud rozsudek poznámkou, že z tohoto důvodu také nepřichází obžalovaný Černý v úvahu pro odsun.

Posílala Čechy na Sibiř.

Na rozdíl od tohoto neobvyklého manželského páru záleželo další obžalované Irmě Rausové z Jablonce na tom, aby jí soud uvěřil, že je přenárámná Češka a že jí vždycky byla. Ale měla smůlu, neboť všichni svědci svorně tvrdili, že její porevoluční sdělení je pro ně skutečnou novinkou. Naopak prý za revoluce svolávala po lidické akci stejný osud na všechny ten „mizernej ksindl český“, při každé příležitosti vyhrzovala lidem, kteří se jí nezalibili gestapem, slovo „komunista“ povýšila ve svém slovníku na nejpotupnější nadávku, a o svém jednom zaměstnanci, Čechu Tyrichterovi, vykládala na pracovním úřadě, to že je „taky jeden komunista takovej, kterej jen sabotuje“. Velký div, že se tam tehdy spojili jen s ostrou důtkou obviněnému. A stalo se neřednou, že paní mistrová (Rausová měla kartonážní dílnu) posílala všechnu tu slovanskou čeládku na Sibiř, však prý k tomu stejně po vítězné válce dojde. Inu, nedošlo. Zato na paní Rausovou došlo. Jenže se dostala do rukou československému lidovému soudu, nebyl to nacistický sondergericht justičních mordýřů. Ona totiž paní Rausová je hysterka a přišla do jednací síně rovnou z nervového oddělení nemocnice, neboť ve věznici tropila neustálé výtržnosti. A tak jenom vzhledem k této skutečnosti nad ní vyřkl soud za použití polehčujícího paragrafu 16 trest dvouletého žaláře. Snad se tam bude mít čas uklidnit a rozvážit své ošklivé okupační viny.

Pohnuté osudy železničáře

Poslední případ toho dne nám ukázal, jak pohnuté konflikty dovede vymyslet osud. Obžalovaným byl 44letý Emil Nosek, bývalý dráží zaměstnanec drah z Lučan n. N. a někdejší člen SS. Za první republiky pracoval úspěšně ve spojovací službě pro Stráž obrany státu, což Němcům nezůstalo utajeno. Okamžitě po záboru chystali se místní Němci k trestné výpravě do jeho domku, hrozili mu lynčem a necitelně se dohadovali o způsobu, jakým vyvraždí celou jeho rodinu. Jen zcela mimofádnou náhodou se stalo, že chromá stará babička odvrátila Noskovu ruku se stělnou zbraní od lože jeho dítky, když se štvaneč chystal učinit konec trápení postupně celé rodině. O tomto údobí života obžalovaného byla před soudem čtena svědecká výpověď lučanského duchovního, který z tehdejší zpovědi Noskovy, jenž byl zbožným věřícím, vycítil, že se v jeho nitru děje něco mimofádného a že patrně pomýšlí na sebevraždu. Po tom, když byl Nosek přistížen svou matkou, dostavil se u něho duševní otfes, po němž již nenalezl odvahy k splnění svého původního úmyslu. Do této jeho krise zasáhl známý Němec, který Noska přemluvil, aby rozliceným lučanským nacistům učinil okamžitým vstupem do SS čáru přes rozpočet. Tak se také stalo, ale po pěti ovičieních byl hned koncem 40. roku, když SS přešetřovala „mravní“ kvalifikaci svých členů, z této organizace vyloučen. Ale ještě v době svého členství v SS se stal členem skupiny „Rote Hilfe“ a zasloužil se jako ilegální pracovník o mnoho úspěšných protifašistických akcí, k čemuž často využil svých poznatků z SS. Po zvážení osudovosti jeho „okupační“ životní dráhy, uznal mimořádný lidový soud obžalovaného Noska sice vinným podle paragrafu 2 retribučního dekretu, ale upustil od jeho potrestání.

Ličení řídil předseda mimořádného lidového soudu v Liberci dr. Bednařík-Fikar, veřejnou žalobu zastupoval dr. Sixta, a obhájcem ex officio byl dr. Herrmann.

Příloha č. 9: Tresty uložené Růženě Strnádkové, rozené Macounové

Růžena Macounová, provdaná Macháčková, narozená 16.II.1900
v Mostě, s.o. tž., dcera Františka Ma-
couna a Františky roz.Rabsteinové;

byla odsouzena:

1. o.s.Litoměřice, 11.2.16, U 131/16, § 460 tr.z., 14 dní tuh.věz.;
2. kr.s.Litoměřice, 13.7.17, Vr 657/17, § 171,173 tr.z., 2 měs.zaláře;
3. 24.9.18, Vr 1105/18, § 8,171,173 tr.z., § 1 zák.
o tul., 3 měsíce tž.zaláře;
4. kr.s.Jičín, 12.11.18, Vr 904/18, § 171,173,176 II a/ tr.z., 3 měs.
tž.zaláře;
5. kr.s.Kutná Hora, 3.7.19, Vr 1199/19, §§ 171,173,174 II a/c/ tr.z.,
§ 1 zák.o tul., 2 měsíce zal., ztráta práva vol.
6. kr.s.Písek, 6.10.20, Vr 649/20, § 460 tr.z., 14 dní vězení;
7. kr.s.Cheb, 18.2.21, Vr 2687/20, § 183 tr.z., 4 měsíce tž.zal.,
8. z.s.Praha, 11.10.22, Vr I Va 9101/22, § 81,312 tr.z., 1 měsíc
tž.zaláře;
9. o.s.Teplice-Sanov, 14.11.24, T VI 665/24, § 411 tr.z., 24 hod.věz.;
10. o.s.Praha, 29.9.23, U V 1253/23, § 468 tr.z., 48 hod.vězení;
1. o.s.Jaroměř, 9.3.28, T 164/28, § 461/197 tr.z., 24 hod.vězení;
2. kr.s.Hradec Král., 26.6.28, Tk IV 858/28, § 1 zák.o tul., 5 týdnů
tuh.vězení;
3. o.s.Vysoké Mýto, 15.8.28, T 664/28, § 320 I/ tr.z., 3 dní vězení;
4. o.s.Pardubice, 21.8.28, T VI 565/28, § 1 zák.o tul., 1 týden věz.;
5. kr.s.Ml.Boleslav, 24.9.28, Tk 786/28, § 183 tr.z., 2 měsíce tž.
zaláře, ztráta práva vol.;
6. o.s.Ústí n/L., 20.11.28, T XII 590/28, § 523 tr.z., 3 týdny vězení;
7. o.s.Hradec Král., 5.12.29, T 2120/29, § 197,461 tr.z., § 1 zák.
o tul., 1 měsíc vězení, ztráta práva vol.;
8. kr.s.Hradec Král., 13.5.31, Tk V 441/31, § 18 zák.c.241/22 Sb.,
6 týdnů tuh.vězení;
9. o.s.Hradec Král., 22.9.31, T VI 1259/31, § 1 zák.o tul., 2 měsíce
tuh.vězení;
20. o.s.Pardubice, 26.10.32, T VI 1165/32, § 20 zák. o pohlor.,
9 dní vězení
21. zem.s.Liberec, 30.12.40, 4 Kls 82/40, pokus vraždy, 3 roky káznice.

Státní zastupitelství
jako úřední rejstříku trestních
v Mostě, dne 1. IV. 1946
[Podpis]

Okresní vězňové komise
v Jaroměřích nad Mílou
dne 8. IV. 1946
předseda Čl. jedn.

Zákaz zneužívání přijímačů.

Přísné tresty za poslech rozhlasu z ciziny.

Nařízení Rady pro obranu Říše o mimořádných rozhlasových opatřeních. - Za rozšiřování zahraničních zpráv i trest smrti.

Z Berlína 1. září. (Čtk.) Na podkladě Vůdcova výnesu o zřízení ministerské rady na obranu Říše z 30. srpna t. r. se nařizuje takto:

§ 1. Naslouchání zahraničních rozhlasových vysílačů jest zakázáno. Kdo proti tomu jedná, bude potrestán kázní. V lehčích případech může být uznáno na vězení. Používané přijímačí přístroje budou zabaveny.

§ 2. Kdo rozšiřuje zprávy zahraničních vysílačů, bude potrestán kázní a ve zvláště těžkých případech smrtí.

§ 3. Vězením nebo kázní bude dále potrestán, kdo bude jednat proti

§ 4. Ustanovení tohoto nařízení neplatí pro ono jednání, které se děje při výkonu služby. Pro projednávání a rozhodování o provinilcích proti tomuto nařízení jsou příslušny zvláštní soudy. (Sondergerichte.)

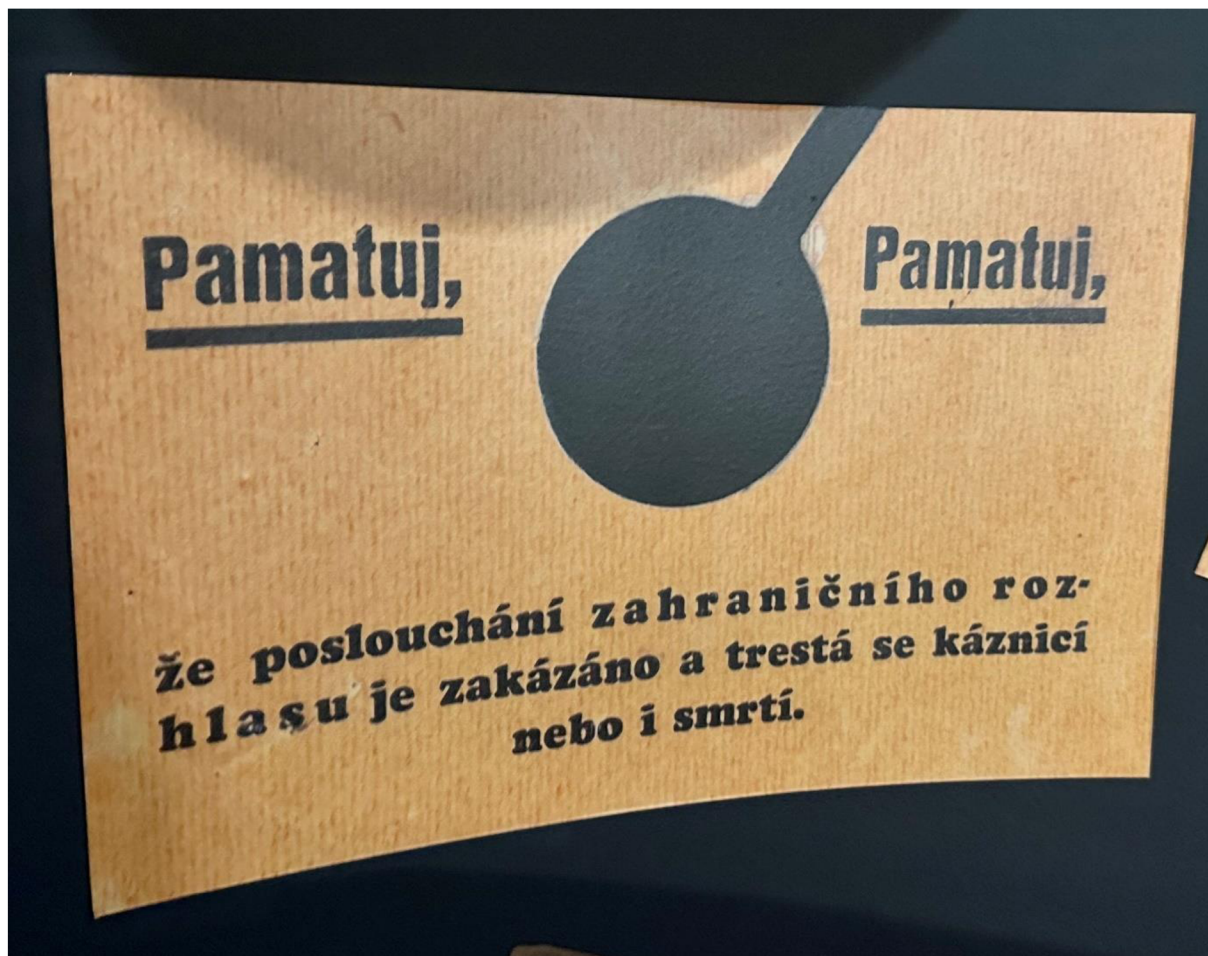
§ 6. Říšský ministr pro lidovou osvětu a propagandu vydá právní a správní předpisy, nutné k provedení a doplnění tohoto nařízení, zvláště může vydat předpisy o odebrání rozhlasových přístrojů.

§ 7. Toto nařízení nabývá okamžitě platnosti.

V Berlíně 1. září 1939.

Ministerská rada pro obranu

Příloha č. 11: Povinná visačka na rozhlasových přijímačích v době druhé světové války

3

Ve Vísce, dne 18. září 1945

Úřadní vyšetřovací komise ve Frýdlantu v Č.
Došlo dne 19. 9. 45 hodin
Počet příloh 3

Vk 512/45

O s v ě d ě n í .

3

Ve věci Berty Grundmannové, narozené dne 25.6.1893 ve Frýdlantě v Č., bytem ve Vísce č.30, okres Frýdlant v Č., která jest t.č. v zajišťovací vazbě, dosvědčují podepsaní antifašisté a vězňové z roku 1938 toto :

Berta Grundmannová byla členkou NSV ale neznala zášti proti osobám smýšlejícím jinak než ona sama. Snažila se, aby pomáhala všem lidem, bez ohledu na jejich smýšlení. Jejím vodítkem bylo potírání bídy a nedostatku. Z tohoto důvodu byla také činovníky nacistů zbavena každé funkce a přehlížena.

Dále jmenované potvrzujeme, že nám v hojné míře poskytla prostředky k tomu, že jsme v době okupace mohli podporovat hladovějící a mrznoucí cizozemští dělníky. Nikdy se neptala, pro koho sbíráme. Dávala aby jim pomáhala bez ohledu na jejich národnost nebo smýšlení.

Grundmannová podporovala dělnické hnutí již před rokem 1938.

Z výše uvedených důvodů podepsaní prosí slavný soud, aby Grundmannovou nazařadil mezi nepolepšitelné nacisty ale mezi ony němce, kterým bude dovoleno, aby spolupracovali na odstranění zla a bídy, nacisty způsobených.

Marta Hoffmann.
Frant. Krause
Hoffmann Bedřich
Geissler Bedřich
Jülicher Růžena

Příloha č. 13: Fotografie Marie Horníčkové

Příloha č. 14: Fotografie Erny Langhammerové

Pátek 3. 11.

Milá Gertrudo! 4

Dnes ti posílám moc a moc
pozdravů které tě vylášt potěší.
Pro rodiče mám pravidelně do-
pisy a každý měsíc něco
pro tebe posílají, ale ty bohužel,
mám ty lističky již 3 měsíce
nepošláš. Proto jsem musela
rodičům napsati by se omezili
v zasílání různých maličkostí
které dobře zaslati nemůžou k
vůli těm nálepkám které mě ne-
posláš. Jinak jsme jakž-takž
zdraví. Proje sestra se svagrem

mě tě psali a přiložili
fotografii a prosili mne, abych
ji poslala tebe. Doufám, že
ji obdržíš. Mě abych nezapom-
něla by věci co ti mi zasílala
jsou v obrovit přičítku a do
ničeho se moli nedostaly ani
do tašky ne. Tak buď hodně
zdravá a když mi pišes
tak pošli ti nálepký na tačičku
zdraví Tě teba

Hermína Neumannová

Příloha č. 16: Seznam udavaček souzených u Mimořádného lidového soudu v Liberci dochovaný v Národním archivu

Jméno	Trest	Původní propuštění	Skutečné propuštění	Národnost	Internace
Dresslerová Berta	15 let	12.06.1960	13.08.1953 (Balabánová 43, Jablonec nad Nisou)	německá	Liberec, Chrastava, Savtý Jan pod Skalou
Hauslauerová Emílie	Doživotí	-	10.11.1953	německá	Mladá Boleslav, Svatý Jan pod Skalou, Beroun
Hoblerová Marie	8 let	31.08.1953	01. 02.1952 - odsun	německá	neuvedeno
Horníčková Marie	Doživotí (Amnestií 1953 zkráceno na 15 let)	Nejprve úmrtí, poté 26.03.1961	24.06.1955 - odsun	německá	Svatý Jan pod Skalou, Praha, Svatý Jan pod Skalou, Pardubice
Langhammerová Erna	20 let	02.09.1965	25.08.1955 - odsun	německá	Liberec, Praha, Pardubice
Mottlová Anna	10 let	26.11.1956	07.10.1951	německá	Praha Řepy, Liberec
Nesvadbová Berta	6 let	03.08.1954	07. 11.1951 (Příchovice 271)	česká	Praha Řepy, Liberec, Nový Jičín, Vilémov, Potočná, Kladno, Letky, Kladno
Plischková Marta	Doživotí (Amnestií 1953 zkráceno na 15 let)	Nejprve úmrtí, poté 14. 6. 1961	26.11.1954	německá	Liberec, Pardubice
Priebschová Ida	20 let	12.06.1965	07.08.1953	německá	Kutná Hora, Pardubice
Richtrová Františka	10 let	31.05.1955	21.10.1953 (Květinová 5, Jablonec nad Nisou)	německá	Nudvojovice Mikulášovice, Minkovice, Tuněchody, Jičín, Pardubice
Thumová Hildegarda	5 let	15.06.1950	19.10.1948 podmíněčně propuštěna (Donín 96)	německá	Nudvojovice, Mukulášovice

Příloha č. 16: Seznam udavaček souzených u Mimořádného lidového soudu v Liberci dochovaný v Národním archivu

Wagnerová Anna	10 let	31.05.1955	29.11.1953	německá	Minkovice, Praha Pankrác, Tuněchody, Svatý Jan pod Skalou
Wildnerová Gertruda	20 let	08.11.1965	25.08.1955 - odsun	německá	Chrudim (Tuněchody), Želievce
Zvěřinová Ludmila	3 roky	14.05.1948	02.06.1947 podmí- nečně propuštěna (Do- nín 77)	německá	Liberec

Příloha č. 16: Seznam udavaček souzených u Mimořádného lidového soudu v Liberci dochovaný v Národním archivu

Jméno	Dotazník - životní zklamání	Dozatník - vztah k trestu	Dotazník - plány po propuštění	Dopisy - přijaté	Dopisy odeslané	Náštěvy
Dresslerová Berta	odsloučení od rodiny	přijala	chce se věnovat rodině	22	21	
Hauslauerová Emílie	-	-	-	-	-	-
Hoblerová Marie	-	-	-	5	7	Passig Antonín 4x
Horníčková Marie	odloučení od dětí a matky	přijala	chce se věnovat pouze svým dětem a a své matce	-	-	-
Langhammerová Erna	-	přijala, protože odvolání nebylo možno, ale pocit viny nemá, nic nespáchala	starat se o rodinu	-	-	27.05.1955 Ferdinand Huttko, 15.07.1955 švagr Langhammer Rudolf, Svárovský Gustav
Mottlová Anna	-	-	-	18	16	1947 švagr František Mottl (2x)
Nesvadbová Berta	-	-	-	-	-	-
Plischková Marta	-	-	jsem odsouzena k doživotnímu žaláři	6x (1952), 3x (1953)	6x (1952), 1x (1953)	1952 (6x), 1953 (1x)
Priebschová Ida	-	-	-	4x (1949), 6x (1950)	5x (1949), 4x (1950)	-
Richtrová Františka	-	přijala	-	-	-	5x dcera Margita Šolcová, švagrová Alžběta Drlík, švagr Jan Drlík (13.4., 18.05., 06.07., 03.08., 31.08. vše v roce 1952)
Thumová Hildegarda	-	-	-	1x (1946), 2x (1947)	1x (1946)	4x v roce 1946 (1x Arnošt Hrádek, 3x Gutová

Příloha č. 16: Seznam udavaček souzených u Mimořádného lidového soudu v Liberci dochovaný v Národním archivu

						Marie – matka) 2x v roce 1947 (Gutová Marie)
Wagnerová Anna	nedůvěra v lidské jednání a sobeckost	tret přijmout musela, ale není s ním spokojena, neb si nebyla vědoma žádného trestného činu, kdyby člověk, kvůli kterém sedím neměnil svoji národnost	léčit se	5x (1952), 4x (1953)	5x (1952), 4x (1953)	
Wildnerová Gertruda	-	přijala	vzhledem k výši trestu žádné	2x (1955) - teta Hermína Neumannová	4x (1955) H. Neumannová (3x), Vilhelm Praha (1x)	-
Zvěřinová Ludmila	-	-	-	-	-	-